

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

На правах рукопису

ШИМАНСЬКА ВІРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.011.3:005:336.2:81276.6:502/504-051

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО
ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ
МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ**

011 – Освітні, педагогічні науки

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. В. Шиманська

Науковий керівник: **Микитенко Наталія Олександрівна,**
доктор педагогічних наук, професор

Тернопіль 2024

АНОТАЦІЯ

Шиманська В.В. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. Тернопіль, 2024.

У дисертації теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що у ній уперше: теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, яка реалізується впродовж трьох етапів навчання (ознайомлення, автоматизації, продукування), передбачає використання розробленої підсистеми вправ, що опирається на кейс-метод із застосуванням рольових (навчально-рольових / ділових) ігор та презентацій на етапі продукування; розроблено лінгводидактичну модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (реалізується у взаємодії блоків: цільово-методологічного, змістового, організаційного, результативного і відповідних їм компонентів), яку спроектовано на процес англомовної підготовки майбутніх екологів; уточнено сутність і структуру лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів в предметному і процесуальному аспектах, критерії відбору навчального матеріалу (лексичних одиниць, друкованих текстів, аудіотекстів, відеофрагментів); удосконалено процедуру оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному

спілкуванні майбутніх екологів з урахуванням моделі цільової ситуації. Подальшого розвитку набуло дослідження способів підвищення ефективності процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні за рахунок можливостей використання кейсів, рольових (навчально-рольових / ділових) ігор і презентацій.

Об'єкт дослідження – навчання майбутніх екологів англійської мови для професійних цілей.

Предмет дослідження – методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Мета роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні і розробленні методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів та експериментальній перевірці ефективності цієї методики.

Лексичну компетентність в професійно орієнтованому англomовному спілкуванні майбутніх екологів трактуємо як здатність цих фахівців лексично правильно оформлювати усні висловлювання у монологічному та діалогічному мовленні з метою ефективної організації англomовної усномовленнєвої діяльності, спрямованої на реалізацію професійних ролей і функцій у ситуаціях професійно орієнтованого усного спілкування.

До складових лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів віднесено: а) лексичні знання (звукова та графічна форми слів загальної і галузевої лексики, термінів-слів і термінів-словосполучень; семантика слів; здатність мати синоніми, антоніми, пароніми, омоніми, соціокультурну і стилістичну конотацію; розбіжності та схожості у лексико-семантичних системах рідної й іноземної (англійської) мов); б) лексичні навички (рецептивні та репродуктивні); в) лексична усвідомленість (створення власної системи лексичних знань й формування власної лексичної компетентності; свідоме

нотування, розрізнення, і вживання лексичних одиниць, розуміння особливостей їх функціонування; аналіз лексичного оформлення сторони власного мовлення, що виникає на основі образно-чуттєвого уявлення про предмет, дію, стан, поняття, ситуацію повсякденного чи професійно орієнтованого спілкування).

Доведено, що теоретико-методичну основу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому англomовному спілкуванні майбутніх екологів складають підходи (компетентнісний, діяльнісний, проблемний, професійно орієнтований) та принципи (дидактичні: міждисциплінарності та інтегративності, активності; методичні: принцип діагностичності рівнів сформованості цільової компетентності, принцип єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання, принцип професійної спрямованості усного англomовного навчального спілкування, принцип активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування).

Опанування засадами професійно орієнтованого усного англomовного спілкування майбутніх екологів передбачає навчання діалогічного та монологічного мовлення. Студенти оволодівають лексичними засобами оформлення запитів, повідомлень, порад, прохань, наказів, спонукань, заперечень, аргументацій, згоди, які вони використовуватимуть у діалогах-розпитуваннях, діалогах-домовленостях, діалогах-обмінах думками. Оволодіння мовленнєвими вміннями монологічного мовлення з його відповідним лексичним оформленням включає навчання основних монологів: монолог-повідомлення, монолог-переконання, монолог-презентація.

До ефективних методів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні належать кейс-метод, презентація і рольова (навчально-рольова / ділова) гра. Кейс характеризується вивченням конкретної ситуації з подальшими детальними та систематичними записами. Опрацьовану інформацію, інтерпретацію даних студенти подають у формі усної презентації. Завершальний етап виконання

кейсу також передбачає використання рольових (навчально-рольових / ділових) ігор, які розрізняють за типом завдань і ролей.

Розроблено модель цільової ситуації навчання майбутніми екологами іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської) й формування у них лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні. Модель включає мету навчання, завдання і засоби професійно орієнтованого усного спілкування, низку інтересів та навчальних потреб майбутніх екологів, а також знання, навички, уміння і компетентності, які відповідають уже переліченим компонентам.

Одиницями відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів визначено лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти, відеофрагменти.

Відбір лексичних одиниць здійснювався у межах тематичних полів з автентичних друкованих, аудіотекстів і відеофрагментів. До критеріїв відбору лексичних одиниць належать: професійна спрямованість, тематичність, семантична цінність, стилістична відповідність, сполучуваність, частотність, функціональність. Здійснено відбір 250 термінів і термінологічних словосполучень терміносфери екології. До критеріїв відбору текстів належать: змістовий критерій, доступність, автентичність, професійна спрямованість, тематичність, ситуативність, методична цінність, взірцевість. До критеріїв відбору аудіотекстів і відеофрагментів належать: автентичність, тематичність, проблемність, лексична наповненість. Обсяг автентичних друкованих текстів складає 300 – 600 слів, тривалість звучання текстів для аудіювання становить 10-15 хв., що складає від 300 до 500 слів.

Виокремлено етапи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому англomовному спілкуванні майбутніх екологів, до яких віднесено: ознайомчий етап, етап автоматизації й етап застосування. Відповідно до обґрунтованих етапів укладено підсистему вправ для формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно

орієнтованому усному англомовному спілкуванні, яка складається з логічно побудованих, взаємопов'язаних та об'єднаних у групи і підгрупи вправ.

Лінгводидактична модель відтворює основні складові процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, об'єднані у чотирьох комплексних взаємопов'язаних структурних блоках: цільово-методологічному блоці (мета навчання; підходи до навчання; принципи навчання), змістовому (предметний та процесуальний аспекти змісту навчання; відбір матеріалу; підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів), організаційному (форми організації навчання (практичне заняття), методи і засоби навчання (кейс-метод, рольова (навчально-рольова / ділова) гра, презентація); етапи навчання (ознайомчий етап, етап автоматизації, етап застосування)) та результативному (рівні (A2, B1, B2), якісні та кількісні критерії, показники сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів).

Мета лінгводидактичної моделі – сформованість у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні на рівні «незалежного користувача» (B 2).

Ефективність методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів перевірено у процесі проведення методичного експерименту, організованого у декілька етапів із залученням 202 учасників (80 з яких брали участь в експериментальному навчанні), достовірність результатів якого забезпечується використанням комплексу методів математичної статистики: t-критерію Стьюдента, U-критерію Манна-Уїтні. Інтерпретація отриманих результатів дозволила підтвердити валідність сформульованої гіпотези 1 експерименту щодо ефективності запропонованої методики.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у: здійсненні відбору навчального матеріалу відповідно до визначених критеріїв; розробленні підсистеми вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; укладенні методичних рекомендацій та створенні практикуму з формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі написання підручників, навчальних посібників, навчально-методичних практикумів з англійської мови за професійним спрямуванням для майбутніх екологів.

Ключові слова: лексична компетентність, професійно орієнтоване англомовне спілкування, говоріння, монологічне мовлення, діалогічне мовлення, аудіювання, відбір навчального матеріалу, підсистема вправ, етапи навчання, лінгводидактична модель, методи навчання, кейс-метод, рольова (навчально-рольова / ділова) гра, презентація, майбутні екологи.

ANNOTATION

Shymanska V. Building lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists. Manuscript.

Thesis for a Degree of Doctor of Philosophy in Pedagogical Studies 011 Educational, Pedagogical Sciences. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 2024.

The research provides theoretical substantiation and practical elaboration of the effectiveness of methodology of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists.

The scientific novelty of the research is that for the first time: the methodology of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists have been developed which is pursued throughout three stages (introduction, automatization and production) with

application of the subsystem of exercises that relies on the case-method entailing role plays (learning/business games) and presentations; the linguo-didactic model of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists has been designed (implemented in the interaction of the components: target, methodological, content-based, organizational and productive components). It has been projected on foreign language training of prospective ecologists in Ivan Franko National University of Lviv; the essence and structure of lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists, the content of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists in objective and procedural aspects and the selection criteria of material (lexical units, texts, audiotexts and videos) have been specified; the assessment of acquisition of lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists with a due account of the model of target situation has been streamlined. The research of the ways of enhancing the effectiveness of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists has been advanced by applying cases, role plays (learning / business games) and presentation.

The object of the research is teaching English for Specific Purposes to prospective ecologists.

The subject of the research is the methodology of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists.

The aim of the research lies in theoretical substantiation, practical elaboration and experimental validation of the methodology of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists.

Lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists is defined as an ability of those specialists to correctly furnish utterances in monological and dialogical speech in order to successfully

organize oral communication in English with the purpose of performing professional roles and functions in the situations of professionally oriented communication.

The main components of a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists comprise: lexical knowledge (sound and graphical forms of words, terms, term collocations, semantics of words, ability to have synonyms, antonyms, homonymies, paronyms, social-cultural and stylistic connotations, similarities and differences in the lexical-semantic system of native and foreign (English) languages), lexical skills (receptive and reproductive ones), lexical awareness (construction of own system of lexical knowledge and formation of own lexical competence, conscious record, recognition and usage of lexical units, comprehension of their special use, analysis of lexical side of own utterances that arises on the basis of an image-and-sense notion about an object, action, situation of everyday or professionally oriented communication).

It has been grounded that didactic approaches (competence, activity-based, problem-solving and professionally-oriented ones), didactic principles (principle of interdisciplinary and integrity, principle of activity) and methodological principles (principle of assessment of the levels of target competence, principle of unity of content and technological provision of teaching, principle of professional bias of English oral communication, principle of encouraging the skills of speaking and listening within the situations of professionally oriented communication) compose the theoretical and methodological foundation of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists.

Mastery of the principles of English professionally oriented oral communication of prospective ecologists implies teaching dialogical and monological speeches. The students acquire lexical means to furnish requests, inquiries, advice, orders, objections, arguments, agreements that are used in dialogues of inquiry, dialogues of arrangements and dialogues of communication. The speaking skills of monological speech with appropriate lexical furnishing

includes teaching the main monologues: monologue of notice, monologue of persuasion and monologue-presentation.

Case-method, presentation and role play (learning / business game) belong to the effective methods of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists. A case studies a certain situation with detailed and systematic notes to follow. The processed information, data interpretation are shown in a presentation. The final stage of case's execution also involves doing learning and business games that differ in the types of assignments and roles.

The model of target situation that is used for learning English for Specific Purposes by prospective ecologists and building a lexical competence in English professionally oriented oral communication has been developed. The model includes aim, objectives and means of English professionally oriented oral communication, a range of interests and learning needs of prospective ecologists, knowledge, abilities, skills and competences that refer to the listed components.

The selection units of learning material for building a lexical competence in English professionally oriented oral communication are lexical units, audiotexts and videos.

The selection of lexical units has been performed within thematic fields from authentic audiotexts and videos. The selection criteria of lexical units are: professional bias, topic reference, semantic value, stylistic appropriateness, combination, frequency and functionality. About 250 terms and collocations were chosen. The selection criteria of texts are: content, simplicity, authenticity, professional bias, relation to topics, situationality, teaching value, exemplary. The selection criteria of audiotexts and videos are: authenticity, relation to the topics, topicality, lexical saturation. The volume of printed texts amounts to 300-600 words, length of texts for listening is 10-15 minutes, that constitutes from 300 till 500 words.

The following stages of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists have been

outlined: introduction, automatization, production. According to the stated stages the subsystem of exercises for building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists has been designed that consists of the groups and subgroups of exercises logically designed, interrelated and united into the whole.

The linguo-didactic model represents the main components of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists united into four complex interrelated structural blocks: target component (aim, approaches, principles), content component (objective and procedural aspects of learning content, material selection, subsystem of exercises), organizational component (forms of training (lesson), methods and tools (case-method, role play (learning / business game), presentation), stages of learning (introduction, automatization, production) and productive component (A2, B1, B2 levels, qualitative and quantitative criteria, the acquisition indicators of lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists).

The aim of the linguo-didactic model is to build in prospective ecologists a lexical competence in English professionally oriented oral communication at the level of “Vantage” (B2).

The effectiveness of methodology of building a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists has been proved by a methodological experiment. It was conducted in several stages with 202 participants involved (80 engaged in experimental training), validity of the results is ensured by the use of methods of mathematic statistics: Student's t-test, Mann-Whitney U-test. The interpretation of the obtained findings allows to state that the validity of the stated hypothesis concerning the effectiveness of suggested methodology has been confirmed.

The practical importance of the obtained findings consists in: selection of learning material according to the established criteria; elaboration of the set of exercises for building a lexical competence in English professionally oriented oral

communication of prospective ecologists; compiling of the recommendations how to develop a lexical competence in English professionally oriented oral communication of prospective ecologists.

The findings of the research can be used for compiling English for Specific Purposes coursebooks, textbooks, practice books assigned for prospective ecologists.

Key words: lexical competence, English professionally oriented oral communication, speaking, monological speech, dialogical speech, listening, material selection, subsystem of exercises, stages of learning, linguo-didactic model, teaching methods, case-method, role play (learning / business game), presentation, prospective ecologists.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Статті, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації**

1. Шиманська В. В. Відбір матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2023. № 4. С. 22–28.
<https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2023.292335>
2. Шиманська В. В. Етапи і підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2023. Вип. 2 (53). С. 147–151.
<https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.147-151>
3. Шиманська В. В. Роль лексичної компетентності у професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2023. №53. С. 137–147.
<https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-3>
4. Шиманська В. В. Підходи і принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Педагогічні науки*. Херсон, 2023. № 101. С. 14 –21.
<https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-3>
5. Микитенко Н. О., Шиманська В. В. Модель цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Іноземні мови*. Київ, 2023. № 3 (115). С. 26–31.
<https://doi.org/10.32589/1817-8510.2023.3.290254>

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Шиманська В. В. Ефективні методи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному

спілкуванні майбутніх екологів. *Молодий вчений*. Одеса, 2023. № 5 (117). С. 97–102.

<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-19>

7. Шиманська В. В. Рольова гра як ефективний метод формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика* : збірник наукових праць Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дрогобич, 27-28 квітня 2023 р. Дрогобич, 2023. С. 159–162.
8. Шиманська В. В. Формування компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів. *Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти* : збірник тез доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 9-10 березня 2023 р. Львів, 2023. С. 16–18.
9. Шиманська В. В. Ted Talks як чинник формування професійної компетентності в усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики* : збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 10 травня 2023 р. [Електронне видання]. Рівне, 2023. С. 339–342.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

10. Shymanska V. *Ecology: Vocabulary & Speaking* : навч.-метод. практикум. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2023. 89 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1	
ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	24
1.1. Сутність і структура лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів	24
1.2. Теоретико-методологічні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.....	47
1.3. Методичні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів	61
Висновки до розділу	79
РОЗДІЛ 2	
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ.....	82
2.1. Зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.....	82
2.2. Відбір матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів	98
2.3. Підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.....	113
2.4. Лінгводидактична модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.....	135
Висновки до розділу 2	146

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ.....	150
3.1. Організація та проведення методичного експерименту	150
3.2. Методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.....	169
Висновки до розділу 3	181
ВИСНОВКИ	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
ДОДАТКИ.....	222

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Інтеграція України до світового співтовариства з метою розв'язання глобальних екологічних проблем передбачає звернення до міжнародного досвіду вирішення складних екологічних проблем й активну співпрацю з міжнародними організаціями у сфері охорони навколишнього природного середовища. Ефективне виконання майбутніми екологами професійних ролей і функцій, розв'язання гострих екологічних проблем передбачає спілкування між фахівцями-екологами з різних країн. Таке спілкування реалізується мовою глобального спілкування – англійською.

Лексична компетентність, виконуючи роль однієї з провідних детермінант професійно орієнтованого спілкування, забезпечує його ефективність, оскільки дозволяє здійснювати обмін інформацією про складні екологічні питання, які вимагають спеціалізованого знання термінів та понять. Відтак, проблема формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів набуває особливої актуальності.

На сьогоднішній день дослідники аспектів навчання іноземних мов і культур мають у своєму арсеналі колосальний науковий доробок закордонних і українських науковців, що розробляли теоретико-методичне обґрунтування й запропонували різноманітні концепції формування комунікативної компетентності. Окреслена наукова проблема висвітлена у працях закордонних науковців, серед яких: Н. Хомський (N. Chomsky) [136], Д. Хаймс (D. Hymes) [161; 162], Л. Бахман (L. Bachman) [129], М. Кенейл і М. Свейн (M. Canale, M. Swain) [133], С. Савіньйон (S. Savignon) [190] та ін. Розвідки українських науковців представлені працями таких дослідників як: О. Бігич [10], О. Биконя [8], І Задорожна [35], С. Ніколаєва [54], В. Черниш [111] та ін.

Ключові характеристики професійно орієнтованого спілкування вивчали: Ф. Бацевич [4], С. Білоус [13], А. Гедлі (A. Hadley) [154], М. Коуді (M. Cody) [139], С. Кіржнер [38], І. Скріль [90], Д. Терещук [100] та ін.

Підходи до навчання у вищій школі, зокрема до навчання іноземних мов і культур, досліджували: Н. Бібік [9], І. Мак Гілл (I. McGill), М. Б'юті (M. Beaty) [175], Е. Юу (E. H. J. Yew) [206], О. Овчарук [65], О. Пометун [74], Дж. Рейвен (J. Raven), [185], Т. Щербан [125] та ін.

Обґрунтуванню основ навчання іноземних мов для спеціальних цілей присвятили свої наукові праці Т. Дадлі-Еванс (T. Dudley-Evans) [147], Н. Микитенко [57], М. Сейнт Джон (M. J. St John) [147], О. Синеккоп, О. [84], Тарнопольський [96], Т. Хатчинсон (T. Hutchinson), А. Вотерс (A. Waters) [159] та ін.

Формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності досліджували Н. Бориско [15], Г. Борецька [54], І. Задорожна [35], З. Корнева [44], Ю. Семенчук [82], О. Тарнопольський [96], В. Терещук [98] та ін. Особливості формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому спілкуванні висвітлені у дослідженнях А. Котловського [45], І. Скріль [90], А. Томашевської [102], Х. Цимбровської [107] та ін. науковців.

Попри значну кількість сучасних розвідок у царині методики навчання іноземних мов і культур, зокрема присвячених вивченню основних мовних компетентностей (лексична, граматична, фонетична), котрі в сукупності або окремо реалізуються у видах мовленнєвої діяльності, відсутнє комплексне дослідження проблеми формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Вище зазначене обґрунтовує **доцільність дослідження** й дозволяє стверджувати, що його **актуальність** зумовлена: соціальним замовленням суспільства на якісну англомовну підготовку майбутніх екологів, які б успішно реалізовували професійні функції і ролі у процесі англомовного професійно орієнтованого спілкування; необхідністю теоретичного обґрунтування і розроблення методики формування лексичної

компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; відсутністю наукових досліджень формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів як комплексної самостійної наукової проблеми в прямій постановці.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Проблематика дисертації пов'язана із науково-дослідною темою кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади навчання іноземних мов здобувачів освіти різних рівнів» (номер держреєстрації 0123U101887). Тему дисертації затверджено Ученою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 8 від 28.03.2023).

Об'єкт дослідження – навчання майбутніх екологів англійської мови за професійним спрямуванням.

Предмет дослідження – методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Мета роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні і розробленні методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів та експериментальній перевірці ефективності цієї методики.

Відповідно до поставленої мети, необхідно вирішити низку **завдань** дослідження:

- 1) здійснити аналіз сутності і структури лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів;

2) обґрунтувати теоретико-методологічні та методичні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів;

3) сконструювати зміст навчання, визначити критерії відбору навчального матеріалу і здійснити відбір;

4) виокремити етапи, розробити відповідну підсистему вправ і змодельовати процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів;

5) експериментально перевірити ефективність розробленої методики й укласти методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

На різних етапах дослідження використано низку **методів**:

– *теоретичних*: контент-аналіз нормативної документації, аналіз наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація з метою визначення стану розробленості наукової проблеми, детермінування сутності ключових понять дослідження, виокремлення підходів і принципів, що складають основу процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, обґрунтування змісту навчання й регулювання відбору навчального матеріалу; класифікація з метою укладання підсистеми вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; моделювання процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів;

– *емпіричні*: опитування студентів першого бакалаврського ступеня спеціальності «Екологія» біологічного, географічного і геологічного факультетів з метою з'ясування навчальних потреб та інтересів; наукове спостереження за процесом навчання англійської мови за професійним

спрямуванням майбутніх екологів; експериментальне навчання з метою перевірки ефективності методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; проміжне і підсумкове оцінювання навчальних досягнень студентів у процесі експериментального навчання; передекспериментальне і післяекспериментальне оцінювання сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів із застосуванням методів математичної статистики.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що у ній *уперше*:

– теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, яка реалізується впродовж трьох етапів навчання (ознайомлення, автоматизації, продукування), передбачає використання розробленої підсистеми вправ, що опирається на кейс-метод із застосуванням рольових (навчально-рольових / ділових) ігор та презентацій на етапі продукування;

– розроблено лінгводидактичну модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів (реалізується у взаємодії блоків: цільово-методологічного, змістового, організаційного, результативного і відповідних їм компонентів), яку спроектовано на процес англomовної підготовки майбутніх екологів.

Уточнено сутність і структуру лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів в предметному і процесуальному аспектах, критерії відбору навчального матеріалу (лексичних одиниць, друкованих текстів, аудіотекстів, відеофрагментів).

Удосконалено процедуру оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів з урахуванням моделі цільової ситуації.

Подальшого розвитку набуло дослідження способів підвищення ефективності процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні за рахунок можливостей використання кейсів, рольових (навчально-рольових / ділових) ігор і презентацій.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у:

– здійсненні відбору навчального матеріалу відповідно до визначених критеріїв;

– розробленні підсистеми вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів;

– укладенні методичних рекомендацій та створенні практикуму з формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі написання підручників, навчальних посібників, навчально-методичних практикумів з англійської мови за професійним спрямуванням для майбутніх екологів.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес п'яти закладів вищої освіти: Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/75 від 18.12.2023), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 11 від 28.11.2023), Національного університету «Львівська Політехніка» (довідка № 62-50-655 від 19.12.2023), Мукачевського державного університету (довідка №2683 від 16.11.2023), Львівського національного університету імені Івана Франка» (довідка №3175-11 від 18.12.2023).

Особистий внесок автора. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, висновки та

практичні розробки належать автору особисто. У друкованій праці, опублікованій у співавторстві [60], автору дисертації належить обґрунтування блоків, компонентів і взаємозв'язків між складовими розробленої лінгводидактичної моделі. У дисертації використано лише ті положення та ідеї, які є результатом власних досліджень автора.

Апробація результатів роботи здійснювалась на: VII Міжнародній науково-практичній конференції «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти» (Львів, 9-10 березня 2023); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики» (Рівне, 10 травня 2023); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика» (Дрогобич, 27-28 квітня 2023); засіданнях кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка; засіданнях кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; засіданнях наукового семінару з проблем методики навчання іноземних мов кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка; засіданнях науково-методичного семінару кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 10 працях авторки, серед яких 5 статей у фахових педагогічних виданнях України (категорія Б), 1 стаття у науковому періодичному виданні України, 3 тези доповідей на наукових конференціях, 1 навчально-методичний практикум.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 207 найменувань (80 з них – іноземними мовами) і 5 додатків. Повний обсяг дисертації – 269 стор., основний зміст викладено на 182 стор. Дисертація ілюстрована 4 табл. і 6 рис.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У розділі здійснено аналіз сутності і структури лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, висвітлені теоретико-методологічні й методичні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Визначене коло підходів, на яких ґрунтується процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, а також окреслені дидактичні та методичні принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Обґрунтовані ефективні методи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

1.1. Сутність і структура лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів

Матеріальні потреби суспільства порушили гармонійні взаємовідносини з природою. Світові глобалізаційні процеси та індустріальний прогрес, поряд із поступом розвитку цивілізації, спричинили негативний вплив на навколишнє природне середовище, що призводить до вичерпання природних ресурсів, копалин, занепаду та виродження видів й представників живої природи, накопичення сміття, відходів, брукхту, погіршення природного середовища проживання людини та є причиною виникнення й поширення багатьох захворювань. Існування і розвиток

людства потребують підтримки стабільності збереження стану навколишнього середовища. За таких умов екологічна освіта і виховання справедливо вважаються одними з найпотужніших важелів повороту людства від руйнівного споживацького способу життєдіяльності до конструктивного, бережливо відновлювального [105].

Опанування майбутніми екологами високим рівнем володіння англійською мовою професійного спілкування передбачає сформованість англійської професійно орієнтованої компетентності в усному спілкуванні, що забезпечує повноцінну реалізацію їхніх професійних функцій і ролей.

Професійно орієнтовану англійську компетентність трактують як інтегративну якість фахівця, яка виражається в інтеграції мовних, мовленнєвих, соціолінгвістичних, професійних знань, умінь, навичок, здатності досягати комунікативної мети у процесі професійно орієнтованого англійського спілкування [33].

Питання визначення сутності і структури іншомовної професійно орієнтованої компетентності зазнало певного еволюційного становлення. У 60-70 рр. ХХ ст. Н. Хомський (N. Chomsky) надавав трактуванню комунікативної компетентності лінгвістичного характеру. Під лінгвістичною компетентністю науковець розумів рівень володіння мовними нормами, здатність опанування лінгвістичного коду (вербального і невербального), який включає знання лексики, морфологічних, синтаксичних, фонетичних і орфографічних правил [136].

Концепція Д. Хаймса (D. Hymes) розглядала формування комунікативної компетентності як ціль навчання іноземної мови. Комунікативна компетентність формується у результаті взаємодії індивіда із соціальним середовищем. Соціолінгвістичний характер трактування комунікативної компетентності науковцем визначає комунікативну компетентність як здатність мовця розмовляти мовою з лінгвістичною майстерністю та належним чином використовувати мову у різних соціальних ситуаціях, здатність застосовувати граматичну компетентність в

комунікативних ситуаціях [161, с. 3–28]. Опанування іноземною мовою передбачає усвідомлення студентами особливостей комунікативної поведінки носіїв мови [162, с. 35–71].

С. Філіпс (S. Philips) трактує комунікативну компетентність як комунікативну теорію, яка генерує адаптаційні характеристики комунікації. Комунікативні цілі досягаються за допомогою використання власних мовних знань, мовленнєвих вмінь і навичок відповідно до контексту [183, с. 329–342].

Л. Бахман (L. Bachman) пропонує модель, згідно якої іншомовна комунікативна компетентність включає мовну компетентність («знання мови») і соціолінгвістичну компетентність, а також стратегічний і дискурсивний компоненти. Науковець акцентує на умінні граматичного, текстового оформлення висловлювання та наголошує на тому, що підбір лінгвістичних форм залежить від умов комунікативного акту: ситуації, комунікативної мети і намірів мовця, соціальної і функціональної ролі учасників комунікації [129].

М. Кенейл (M. Canale) і М. Свейн (M. Swain) вважали, що для успішної комунікації необхідно формувати комунікативну компетентність, яка поєднує систему знань та вмінь. До структури комунікативної компетентності відносять знання про основні граматичні принципи, знання правил вживання мови в соціальному контексті, знання правил поєднуваності висловлювання і комунікативних функцій з урахуванням дискурсивних принципів, здатність індивіда застосовувати знання у реальній комунікації [133].

С. Савіньйон прирівнює комунікативну компетентність до майстерності у володінні мовою [190, с. 8]. Дослідниця особливо виокремлює в структурі комунікативної компетентності здатність функціонувати у справжньому комунікативному середовищі. У процесі комунікації лінгвістична компетентність (у тому числі лексична) виявляє свою гнучкість та адаптується до презентації нової інформації, сприйняття лінгвістичних і

екстралінгвістичних чинників. С. Савіньйон вважає, що компетентність можна спостерігати, розвивати, підтримувати і оцінювати тільки у процесі мовленнєвої діяльності [190, с. 8].

Сучасні наукові розвідки питання формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності (О. Бігич [10], О. Биконя [7], І Задорожна [34], Н. Микитенко [57], С. Ніколаєва [54], А. Онуфрив [67], О. Гарнопольський [96], Х. Цимбровська [107], В. Черниш [111]) окреслюють компоненти структури комунікативної компетентності, визначають етапи формування цієї компетентності, розкривають особливості усного професійно орієнтованого спілкування майбутніх фахівців філологічного та нефілологічного профілю.

Компонентами структури англomовної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні є: уміння (мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні, компенсаційні); мовленнєві навички (рецептивні і репродуктивні); знання (декларативні і процедурні) та комунікативні здібності [178].

До мовленнєвих належать уміння логічно, зв'язно, достатньо повно, комунікативно вмотивовано, правильно у мовному відношенні, а також творчо використовувати засоби англійської мови з метою ведення і підтримування усної комунікації, зокрема: висловлювати власну думку і власне ставлення до предмета комунікативної діяльності, ініціювати і завершувати діалог, підтримувати спілкування, розширювати і змінювати тему розмови, запитувати і представляти інформацію, адекватно реагувати на репліки співрозмовника, емоційно забарвлювати власне мовлення, адекватно поводитись у комунікативних ситуаціях, демонструвати комунікативну поведінку, характерну для носія англійської мови, комбінувати і використовувати мовні форми і мовленнєві моделі відповідно до комунікативного наміру у відповідних комунікативних ситуаціях монологічного і діалогічного професійно орієнтованого мовлення [54, с. 302 – 304, 341].

Український мовознавець Ф. Бацевич визначає спілкування як сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів, а саме – класів, груп, особистостей, в яких відбувається обмін інформацією, досвідом, навичками, уміннями, результатами діяльності, взаємовпливами, корекцією поведінки і т. д. [5]. Передача усних повідомлень здійснюється за моделлю орієнтовно-дослідної діяльності [96, с. 5]. В. Черниш зауважує, що спілкування сприймається більше, ніж просто комунікативно-інформаційний зв'язок. Спілкування, особливо педагогічне, наповнює обмін навчальною або іншою інформації людськими смислами та цінностями [111, с. 41-42].

Усне спілкування визначене як усний продуктивний вид мовленнєвої діяльності, за посередництвом якого реалізується говоріння іноземною мовою в діалогічній та монологічній формах. Спрямоване усне спілкування до однієї особи чи до необмеженої кількості осіб. Усне спілкування в діалогічній формі відбувається паралельно з аудіюванням [54, с. 298].

Науковці визначають аудіювання як рецептивний вид мовленнєвої діяльності, процес розуміння змісту сприйнятого на слух мовлення (на певному рівні), а саме автентичних текстів різних жанрів та видів в умовах як прямого, так і опосередкованого спілкування [54, с. 280].

До мовленнєвих умінь аудіювання учені відносять: уміння сприймати загальний зміст прослуханого й визначати основну інформацію в аудіотексті; уміння виокремлювати основні факти, при цьому ігноруючи другорядні; уміння з опорою на мовну здогадку та контекст вибірково розуміти необхідну інформацію; уміння ігнорувати невідомий мовний матеріал, несуттєвий для розуміння основного змісту прослуханого [54, с. 280].

В свою чергу, говоріння трактують як усний продуктивний вид мовленнєвої діяльності, процес усного спілкування в діалогічній чи монологічній формі.

До складових акту говоріння відносять: мету; мотив, основу якого складає потреба; предмет (думки мовця); продукт (висловлювання: діалог чи

монолог); результат, який полягає у вербальній або невербальній реакції на висловлювання [54, с. 298].

Британські дослідники сфери оволодіння іноземною мовою розрізняють два типи комунікативної мети (цілей), які відображають мотиви поведінки комунікантів:

- бажання бути ефективним, тобто реалізувати інтенцію;
- необхідність пристосуватися до ситуації [139].

Серед мовленнєвих намірів О. Биконя виділяє наступні наміри:

- контактовстановлювальні (бажання: вступити в комунікацію, підтримати чи завершити комунікативний акт; подякувати, попросити про послугу; попросити пробачення тощо);

- спонукальні (прагнення спонукати співбесідника до: здійснення дії, висловлення власної думки; висловлення прохання, побажання чи згоди; реагування на спонукання);

- інформативні (запитування і повідомлення інформації; висловлення власної позиції, умов, цілей, причин; розпитування, уточнення, переконування, доведення правди власної позиції і т. д.) [8, с. 78-79].

Досягнення комунікативної рівноваги, а саме балансу стосунків із співрозмовником у результаті міжособистісної взаємодії свідчить про ефективність спілкування.

Досягнення успішності іншомовної комунікації, на думку А. Хадлі, залежить від готовності і бажання комуніканта йти на ризик висловлювати свої думки іноземною мовою і від його винахідливості щодо уміння користуватися власним словниковим запасом та відомими йому граматичними структурами [154].

Професійно орієнтоване спілкування – це система соціально-психологічної, особистісної взаємодії фахівців. До конститутивних ознак професійно орієнтованого спілкування відносять: вербальність, опосередкованість, офіційність / неофіційність, творчість / стереотипність, діалогічність / монологічність, інформативність / фатичність, об'єднання та

комбінування різних жанрів, дотримання норм мовленнєвого етикету / нетикету, відносне статусне рівноправ'я / ієрархію учасників комунікації [73, с. 34; 103].

Н. Шандра виокремлює інваріантні компоненти професійно орієнтованого спілкування: соціально орієнтована чи особистісно орієнтована взаємодія суб'єктів спілкування, зміст спілкування, етапи перебігу, сфера професійної діяльності [115, с. 38]. Змістом професійно орієнтованого спілкування є обмін інформацією, оптимізація та організація спільної професійної діяльності, здійснення впливу. В. Черниш виокремлює сферу професійно-ділового спілкування, де іноземна мова використовується на професійно-діловому рівні (виступи, доповіді на конференціях, семінарах, обговореннях, дебатах; участь у професійних дискусіях різного типу; опис свого місця роботи й професійних обов'язків; виклад / опис / обговорення професійних інтересів; спілкування під час відповідей на запитання анкет / інтерв'ю зарубіжних колег з питань, що представляють професійний інтерес; обговорення програми / виступів учасників / обмін враженнями по закінченні роботи конференції, тощо), на соціально-професійному (спілкування з колегами; етикет мовленнєвої поведінки в ситуації знайомства / представлення / обміну візитними картками / прощання із зарубіжними колегами; ведення уточнювальних телефонних переговорів у зв'язку з отриманням запрошення взяти участь у міжнародному семінарі / конференції; етикет мовленнєвої поведінки під час перерв у роботі (кава / ланч / обід); етикет мовленнєвої поведінки в ситуаціях офіційних прийомів з нагоди відкриття / закриття семінару / конференції; спілкування під час участі в культурній програмі тощо) [55, с. 261–309; 110, с. 281].

У ситуаціях професійно орієнтованого спілкування відбувається міжособистісна взаємодія суб'єктів комунікації, змістове наповнення вищезгаданих ситуацій спрямовує мовленнєву поведінку суб'єктів комунікації, способи реалізації комунікативної інтенції, мети, цілей, вибір комунікативних стратегій і тактик спілкування, компенсаторних стратегій

[5]. О. Биконя звертає увагу на стимули для реалізації комунікативних актів: зміст ситуації професійно орієнтованого спілкування, мотив, комунікативну мету, цілі учасників професійно орієнтованого спілкування [8, с. 76-77].

За допомогою комунікативних стратегій професійно орієнтованого спілкування учасники комунікативного акту покроково реалізують мовленнєвий намір, комунікативну мету і цілі [100, с. 72-73]. С. Білоус описує реалізацію комунікативної стратегії як послідовність розумових дій, яка охоплює інтенційне програмування, планування, керування комунікацією, добір і використання мовленнєвих дій та засобів досягнення комунікативної мети [13, с. 39].

У контексті формування англomовної комунікативної компетентності, а також лексичної, актуальним виступає дослідження Н. Микитенко, Н. Рожак, І. Семеряк, які представляють шість груп вербальних адресатно-орієнтованих стратегій:

- інформативні;
- спонукальні;
- емоційно-діяльнісні;
- оцінно-діяльнісні;
- кооперативні;
- стратегії самопрезентації [179, с. 49–54].

Трактування професійно орієнтованої ситуації спілкування як сукупності необхідних компонентів (учасники, обставини, умови спілкування, організація, мотиви, цілі, стратегії й контроль спілкування, способи, канали спілкування [85]) дозволяє розширення переліку вищезгаданих компонентів її структури. Окрім перелічених компонентів структури професійно орієнтованої ситуації спілкування, О. Синекоп та Н. Шандра виокремлюють ще жанр спілкування та дискурс, що реалізується у контексті ситуації професійно орієнтованого спілкування [115, с. 47].

Учасники комунікації за допомогою засобів мовлення наповнюють смисл висловлювання. Зміст та форма висловлювання визначається

загальною метою професійної поведінки фахівця. При висловлюванні і сприйнятті смислу висловлювання основне комунікативне навантаження приймає на себе лексика [34, с. 215]. Підсумовуючи висновки науковців, І. Скріль акцентує, що основою спілкування є смисли, закладені в лексиці [90, с. 30].

Продуктування висловлювання відбувається у внутрішньому мовленні, яке супроводжується актуалізацією вербальних засобів, семантичного плану, граматичним конструюванням фраз та їх трансформацією. Підбір слова здійснюється в процесі розумового аналізу та синтезу з урахуванням звукових і семантичних ознак. Інформація про форму і зміст лексичної одиниці, знання про об'єкт, названий цим словом, міститься у внутрішньому лексиконі. Внутрішній лексикон розглядають як систему ментальних репрезентацій слова, впорядковану за аспектами: мовними і когнітивними [102, с. 44- 45]. Впорядкованість і систематизованість інформації у внутрішньому лексиконі сприяє засвоєнню слів у пам'яті і відтворенню у мовленні [203, с. 21–50]. Лексичний мінімум обсягом 2100-2200 слів є достатнім для говоріння іноземною мовою [31, с. 16].

Чинниками поділу пам'яті на короткотривалу і довготривалу науковці вважають тривалість закріплення і збереження матеріалу [32, с. 184]. Сприйняття слова відбувається на основі наочно-чуттєвого уявлення про предмет, дію, стан чи ситуацію. Короткотривала (оперативна) пам'ять утримує сприйняті слова і словосполучення у свідомості слухача протягом 10 та більше секунд. Саме такий час вважається необхідним для осмислення фрази чи певного фрагменту [10]. Інформація в короткотривалій пам'яті зберігається у формі акустичного коду, у той час як інформація в довготривалій пам'яті зберігається у формі семантичного коду.

Перехід лексичної інформації слова у довготривалу пам'ять супроводжується кодуванням (переробка інформації, систематизація, активізація системи асоціативних зв'язків, перегрупування, доповнення та узагальнення), тоді як виклик слова (відтворення у мовленні) відбувається

на основі сформованих у свідомості стереотипів та ефективної системи асоціативних зв'язків [90, с. 71]. Утворення міцного стереотипу іншомовного слова означає його засвоєння в єдності всіх аспектів: слухового, артикуляційного, візуального, графічного, а також формування понятійних категорійних і міжкатегорійних зв'язків слів, які забезпечують семантичну і граматичну правильність їх уживання [31, с. 29-30]. В довготривалій пам'яті знаходяться зразки мовлення, з якими відбувається зіставлення мовленнєвих сигналів, що надходять. Міцність запам'ятовування нових англomовних лексичних одиниць визначається не лише утриманням їх в пам'яті, але й готовністю студента використовувати їх у мовленнєвій діяльності [98, с. 36].

На думку низки науковців, міцність запам'ятовування лексичних одиниць залежить від:

- поєднання декількох видів сприйняття;
- побудови асоціативних зв'язків;
- здатності короткотривалої пам'яті щодо збереження певної кількості слів;
- типу особистості / мислення;
- дотримання «латентного періоду використання» лексичних одиниць;
- мотивації;
- набуття успішного мовленнєвого досвіду [178].

Поєднання зорового та слухового видів сприймання у процесі навчання підвищують рівень запам'ятовування на 50 %, а обсяг засвоєного матеріалу збільшується на 20% [22, с. 69].

Встановлений обсяг короткотривалої (оперативної) пам'яті (7 ± 2) дозволяє визначити, що кількість англomовних лексичних одиниць, які можуть підлягати запам'ятовуванню та, відповідно, бути введеними на одному занятті, не повинна перевищувати дев'яти [98, с. 37]. Збільшення

лексичних доз є можливим, але ефективно засвоєння залежить від запам'ятовування. Спосіб викладення навчального матеріалу також впливає на міцність запам'ятовування. Спостерігається, що студенти запам'ятовують тільки початкову та кінцеву інформацію викладеного матеріалу. Саме тому створення якомога більшої кількості «початків» та «кінців» протягом заняття за допомогою інформації, яка викликає зацікавленість, здивування, є важливим елементом навчального процесу [198, с. 31].

Науковці розрізняють наочно-образне та словесно-логічне мислення. Наочно-образне мислення – низка процесів візуального вирішення завдань, проблем, що включає ментальне відображення ситуації, здійснення певних операцій із складовими образів без виконання безпосередніх дій з ними у реальній дійсності.

Саме встановлення асоціативного зв'язку між словом та створеним образом забезпечує легкість та міцність запам'ятовування лексичних одиниць [178]. Дослідження психофізіологічних характеристик студентів підтверджують, що студентам з домінуючою правою півкулею (образне мислення) притаманне мимовільне запам'ятовування, коли спеціальна мета запам'ятати, вивчити що-небудь не ставиться, а запам'ятовування відбувається саме собою [61]. І. Коробейнікова наголошує, що перетворення інформації, яку необхідно запам'ятати, на незвичну, екзотичну, вражаючу сприяє швидшому запам'ятовуванню, оскільки воно збільшує рівень емоційного збудження та уваги [42].

Словесно-логічне мислення відбувається в процесах внутрішнього або зовнішнього мовлення та передбачає аналіз, узагальнення, оперування поняттями, судженнями, умовиводами [98, с. 41]. Мисленнєві операції студентів в царині семантики (парадигматичні і синтагматичні зв'язки слова), етимології слова допомагають структурувати внутрішній лексикон іноземної мови. При аудіюванні актуалізуються засвоєні форми, значення лексичних одиниць, а під час говоріння зміст висловлювання отримує необхідне лексичне оформлення.

«Відсторонене відтворення» лексичного матеріалу є більш успішним. Міцність запам'ятовування безпосередньо залежить від тривалості збереження нової лексичної одиниці в пам'яті за умови невикористання цієї лексичної одиниці в мовленнєвій діяльності («латентний період використання») [98, с. 36]. Хоча засвоєна лексична одиниця може зберігатися в пам'яті протягом 1–1,5 тижня, повторення через 24 години забезпечує ефективнішу актуалізацію. Наявність інтервалу між повторенням сприяє когнітивному та мнемічному осмисленню лексичної інформації. Загальновідомо, що практичне використання лексичних одиниць в мовленнєвій діяльності, яка супроводжується високою мисленнєвою діяльністю, підвищує тривалість її збереження.

Американський лінгвіст С. Крашен (S. Krashen), провівши багато досліджень щодо ролі нелінгвістичних чинників у процесі засвоєння другої мови, прийшов до висновку, що лише позитивні чинники – мотивація, впевненість в своїх силах, інтерес, ентузіазм – гарантують успішне оволодіння мовою [168]. Психологи з'ясували, що під впливом позитивних оцінок на розумову діяльність на 30–40 % підвищується працездатність у студентів [119, с.48]. Лексичний матеріал, який був гарно засвоєний та увійшов у мовленнєвий досвід, легко осмислюється та використовується у нових ситуаціях спілкування.

Досягненню навчальних цілей сприяє застосування стратегій, які пропонують прийоми, способи та дії під час ознайомлення, засвоєння та вживання лексичного матеріалу.

З метою підвищення ефективності процесів отримання, збереження в пам'яті й відтворення інформації застосовують стратегії запам'ятовування:

- використання асоціацій;
- групування за алфавітом, словотвірними елементами, тематикою;
- семантична систематизація (організація таблиць, схем);
- створення семантичних карт, інтелект-мап, візуалізацій;
- повторення матеріалу через певні проміжки часу [173; 178; 182].

Для досягнення навчальних цілей щодо опанування та оволодіння лексичним матеріалом пропонують застосовувати навчально-когнітивні стратегії:

- визначення типів текстів й поділ їх на смислові частини;
- аналіз і узагальнення прочитаного / прослуханого / переглянутого;
- виокремлення ключових слів;
- ймовірнісне передбачення змісту й структури повідомлення;
- пошук контекстуальних і внутрішньомовних опор;
- виявлення правил сполучуваності лексичних одиниць (самостійне);
- аналіз та систематизацію опанованого лексичного матеріалу;
- обґрунтування вживання лексем [173; 182].

Для подолання недостатніх знань, особливо в процесі спілкування, у пригоді стають компенсаторні стратегії, які у своєму арсеналі мають вербальні та невербальні засоби спілкування:

- ігнорування незнайомих слів, частин тексту;
- багаторазове прослуховування / перегляд незрозумілих фрагментів;
- використання контексту відеоряду для визначення значення ключових лексичних одиниць;
- використання ситуативних, тематичних, графічних опор, опор на заголовки, візуалізації правил [173; 182].

У професійній освіті України професійна підготовка екологів передбачає підготовку фахівців широкого профілю. Разом з тим, майбутні екологи здобувають базові професійні знання та вміння за цілою низкою різних спеціалізацій: екологічна безпека та збалансоване природокористування; екологічний аудит; екологія і безпека життєдіяльності; екологія та охорона навколишнього середовища; екологічний контроль; економіка довкілля та природокористування; інформаційні технології в екології; управління екологічною безпекою;

організація природоохоронної діяльності; правові аспекти екології; екологія будівництва; екологія лісового, заповідного, садово-паркового, рибного, курортного і рекреаційного господарств; екологія виробництва; урбо-, гідро-, агро-, радіоекологія [12].

Майбутні фахівці-екологи можуть працевлаштуватися у державних органах управління в галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, громадських організаціях, підприємствах, установах, організаціях різних галузей народного господарства [75]. До трудових функцій фахівців-екологів відносять: формування запитів і визначення дій, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства; оцінювання, прогноз впливу техногенних об'єктів і господарської діяльності на довкілля з метою обрання оптимальної стратегії природокористування; оцінювання екологічних ризиків за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог [75].

У контексті підготовки майбутніх екологів до професійно орієнтованого спілкування доцільно окреслити зв'язки комунікації екологів та ситуації їх професійно орієнтованого спілкування.

Професійно орієнтована комунікація екологів реалізується як система безпосередніх та опосередкованих зв'язків суб'єктів комунікації. Особливістю безпосередніх суб'єктів комунікації є їх прямі контакти («еколог» – «керівництво підприємства», «еколог – група екологів», «еколог – представник організації народного господарства», «еколог – суб'єкт господарської діяльності»). Опосередковані зв'язки передбачають участь посередників як передачі інформації (листування, телефоні розмови тощо).

На основі переліку типових професійних ситуацій, адаптованих Н. Рубель для спеціальності «Екологія», ми визначили коло типових ситуацій професійно орієнтованого спілкування екологів (табл. 1.1) [80, с. 203].

Ситуації професійно орієнтованого спілкування екологів [75; 76; 80]

Контексти професійно орієнтованого спілкування	Ситуації професійно орієнтованого спілкування
Персональна ідентифікація	Налагодження контактів
Загальне робоче оточення і повсякденна робота	<p>Виробнича діяльність:</p> <p>аналізувати та оцінювати індикатори якості довкілля відповідно чинних санітарно-гігієнічних (та / або екологічних) нормативів, які складають загальну оцінку довкілля та його компонентів; проводити аналіз природних і штучників об'єктів в лабораторіях;</p> <p>аналізувати звіт і висновок із оцінки впливу на довкілля; проводити дослідження, збір та обробку даних;</p> <p>вивчати дані моніторингу та показників для експертизи екологічної діяльності підприємства, організації;</p> <p>оцінювати екологічну ефективність діяльності підприємства;</p> <p>розкривати та виправляти виявлені порушення організацією положень та вимог правових актів, стандартів організації, договірних домовленостей та зобов'язань у галузі охорони навколишнього середовища;</p>

Продовження таблиці 1.1

	<p>виконувати розрахунки розсіювання забруднень у природному середовищі; відстежувати чинники, що визначають формування природного різноманіття; аналізувати вплив планованої діяльності на компоненти довкілля; оформляти дозвільні документи та забезпечувати дотримання їх вимог; передбачати наслідки впливу виробничих процесів на навколишнє середовище.</p> <p>Адміністративна діяльність:</p> <p>планувати організацію виробничої та адміністративної діяльності працівників; доводити до відома схему управління природоохороною роботою на підприємстві; співпрацювати та координувати діяльність громадських природоохоронних організацій; моніторити професійний рівень працівників та мотивувати їх до підвищення їхнього кваліфікаційного рівня; розвивати та розширювати міжрегіональну і міжнародну природоохоронну діяльність та співпрацю; впроваджувати природоохоронні заходи та проекти.</p>
<p>Стосунки із колегами та партнерами (установами, підприємствами)</p>	<p>Засідання: звіт і висновок із оцінки впливу на довкілля; звіти про виконані природоохоронні заходи та проекти.</p>

Продовження таблиці 1.1

	<p>Зустрічі із колегами: розробка методики оптимізації природокористування; проведення контрольних перевірок стану довкілля, територій, акваторій, підприємств; реалізація комплексних природоохоронних заходів; залучення в еколого-економічному пошуку фактів, аргументів, варіантів щодо раціонального використання виробничих відходів; участь у розробці карт-схем територій; участь у заходах по контролю за виконанням екологічного законодавства, природоохоронних програм і планів.</p> <p>Зустрічі із партнерами: надання рекомендацій та приписів усунування порушень положень, вимог законодавства й здійснення контролю за їх дотриманням і виконанням; складання протоколів про адміністративні правопорушення; оформлення дозволів на поводження з відходами.</p>
Питання професійного та академічного характеру	Міжнародні конференції, лекції, семінари, практикуми, консультації.

Проаналізувавши визначення лексичної компетентності, яке пропонують вітчизняні теоретики методики навчання іноземних мов (Н. Бориско [55], Г. Борецька [54], І. Задорожна [35]; З. Корнева [44]; А. Котловський [45]; Ю. Семенчук [82]; Тарнопольський [96]; І. Скріль [90]; В. Терещук [98]), та врахувавши дослідження особливостей усного спілкування (С. Білоус [13], А. Гедлі (А. Hadley) [154], С. Кіржнер [38], О. Синєкоп [84], І. Скріль [90], Д. Терещук [100], Н. Шандра [115]), трактуємо **лексичну компетентність в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів** як здатність цих фахівців лексично правильно оформлювати усні висловлювання у монологічному та діалогічному мовленні з метою ефективної організації англomовної усномовленнєвої діяльності, спрямованої на реалізацію професійних ролей і функцій у ситуаціях професійно орієнтованого усного спілкування.

Основними компонентами лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів виступають:

- лексичні знання (звукова та графічна форми слів загальної і галузевої лексики, термінів-слів і термінів-словосполучень; семантика слів; здатність мати синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість; схожості та розбіжності у лексичних системах рідної та іноземної (англійської) мов);
- лексичні навички (рецептивні та репродуктивні);
- лексична усвідомленість (створення власної системи лексичних знань й формування власної лексичної компетентності; свідоме реєстрування, розпізнавання і вживання лексичних одиниць, розуміння особливостей їх функціонування; аналіз лексичної сторони власного мовлення, що виникає на основі образно-чуттєвого уявлення про предмет, дію, стан, поняття, ситуацію повсякденного чи професійно орієнтованого спілкування) [54, с. 216-217].

У процесі продуктивного мовлення та сприйняття на слух, яке набуває рецептивної автоматизації, лексичні знання актуалізуються, а лексичні навички «матеріалізуються», тобто завершується їхнє формування. Опанування лексичної компетентності передбачає засвоєння слухового та артикуляційного аспектів слова.

Мовленнєві лексичні навички формуються на основі встановлення мовленнєвих лексичних зв'язків між слухо-мовленнєво-моторною і графічними формами слів та їх значеннями, а також зв'язків між самими словами [178]. Рецептивні лексичні навички опираються на відомі явища лексичного рівня мови, а саме розпізнавання, аналіз лексем й словотворення, набуття словом нового значення (семантизація), користування здогадкою, викликаною словотворенням та контекстом. Сформовані у вербальній пам'яті асоціативні умовні зв'язки між формальною і понятійною сторонами лексичної одиниці та самою лексемою актуалізують формування і реалізацію рецептивних лексичних навичок [23, с. 231]. Репродуктивні лексичні навички полягають у правильному підборі слова відповідно до ключових характеристик, вимог певного жанру і комунікативного наміру [35, с. 271]. Лексична навичка, особливо репродуктивна, виникає як усвідомлена дія, що піддається автоматизації, а потім функціонує як автоматизований спосіб виконання дії [45, с. 32]. Сформованість репродуктивних лексичних навичок надає студентам можливість активувати слова із довготривалої пам'яті, миттєво поєднувати лексичну одиницю із попередньою і наступною відповідно до норм мови, ситуації спілкування, комунікативної задачі [31, с. 63].

Поняття «екологія» ввів до наукового обігу німецький природодослідник і філософ Ернст Геккель (E. Haeckel) ще у 1866 році. Дослідник використав його для позначення нової науки, що досліджувала б взаємодію між різними організмами, а також між організмами та їхнім середовищем. Е. Геккель (E. Haeckel) вкладав у це поняття значення, пов'язане насамперед із біологією [79, с. 14]. Порушення екологічної

рівноваги наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття перетворило сучасну екологію на об'ємний цикл знань, що вбирає в себе розділи фактично всіх наукових дисциплін – географії, геології, хімії, біології, соціології, економіки, теорії культури тощо. Внаслідок цього, в кожній національній мові з'явилися нові слова та терміни, що позначають ці руйнівні процеси, явища і засоби боротьби з ними [6, с. 43].

Під поняттям «термін» науковці розуміють словесне позначення спеціального поняття у науково-технічному мовленні [63, с. 3], що має «свій особливий термінологічний смисл вживання в даній галузі науки чи техніки» [83, с. 6].

Оскільки екологічна терміносистема охоплює дві основні категорії – власне екологічну, яка включає терміни, що називають явища природи, навколишнього середовища тощо (наприклад, англ.: nature, sea, forest) та соціальну, яка включає терміни, пов'язані з антропогенним впливом соціуму на екологію планети (наприклад, англ.: waste utilization, filtration, deforestation), концептосфера «Екологія» складається з наступних компонентів: «Живі організми як об'єкт природи», «Взаємодія живих організмів і природи», «Навколишнє середовище», «Людина і природа» [6, с. 29].

За способом утворення терміни поділяють на дві великі категорії: однокомпонентні та багатоконпонентні, по-іншому їх класифікують як терміни-слова і терміни-словосполучення. Терміни-слова вміщують одне слово і можуть бути представлені:

- термінами у вигляді кореневих слів: stock, net, charge;
- термінами, утвореними афіксацією, напр.: unemployment, proprietorship, scarcity, taxation;
- термінами, які є складними словами, напр.: stockholder, workforce, decision-making, lay-off [82, с. 58].

Однозначність, дефінітивність та системність терміну визначають розуміння поняття, яке він позначає. Засвоєння та семантизацію

термінологічних одиниць полегшують саме компоненти морфологічної структури: екологічно обумовлені афікси (eco-, bio-, enviro-), продуктивні афікси, загальноприйняті в англійській мові (re-, de-, -ism, -tion, -ment, ary), загальноновживані слова в термінах-словосполученнях, інтернаціональні слова.

У методиці навчання іноземних мов прийнято вважати, що формування мовленнєвих вмінь відбувається під час продукування діалогічного та монологічного мовлення. Сформованість мовленнєвих навичок сприяє реалізації логічної схеми діалогічного висловлювання [111], забезпечує зв'язне і неперервне висловлювання однієї особи, яке звернене до одного або декількох слухачів, співрозмовників.

Діалогічне мовлення є ситуативним, емоційно забарвленим, спонтанним. Обмін інформації, думками, емоціями (враженнями, пропозиціями, переконаннями) відбувається в рамках ситуацій, подій, обставин. Висловлювання різноманітних комунікативних тактик отримують емоційне забарвлення; спілкування в діалогічному режимі характеризується швидким темпом, тому прогнозувати наступні репліки співрозмовника дуже важко чи неможливо [90, с. 38].

Функціональна прагматичність, типологія мовних кліше допомагають співрозмовникам вести успішну автентичну комунікацію в певних стереотипних ситуаціях повсякденного (професійно орієнтовного) спілкування та досягнути рівня автоматизації мовленнєвих умінь. Необхідно звернути увагу на роль усномовленнєвих формул, за допомогою яких мовець здатний почати, продовжити, завершити професійно орієнтовану розмову, змінити предмет бесіди [7, с. 105].

До низки мовленнєвих умінь діалогічного мовлення науковці відносять: уміння ініціювати, підтримувати і завершувати діалог, використовуючи мовленнєві кліше, розширювати запропоновану співрозмовником тему розмови; адекватно реагувати на репліки співрозмовника; уміння використовувати мовленнєві кліше для діалогів різних функціональних типів; розширювати тему розмови й переходити на

іншу тему; використовувати притаманні діалогічному мовленню стягнені форми; уміння емоційно забарвлювати репліки діалогу відповідно до комунікативного наміру із використанням вигуків, певної інтонації, міміки, жестів; уміння демонструвати мовленнєву поведінку, характерну для носіїв мови [54, с. 302].

Типи діалогів класифікують за чинником кількості учасників комунікативного акту: діалог (між двома учасниками), трилог (між трьома учасниками), полілог (більше трьох учасників). До парних діалогів належать: діалог-розпитування (інтерв'ю), діалог-домовленість, бесіда, діалог-дискусія; до групових діалогів – ділова бесіда, дискусія, дебати [45, с. 40].

Функціональність типів діалогів визначається співвідношенням комунікативних мотивів. Поширеними функціональними типами діалогів професійно орієнтованого спілкування є: діалог-розпитування, діалог-обмін думками, діалог-обговорення, діалог-домовленість, дискусія [90, с. 39].

Монологічне мовлення є ситуативним, цілісним, тематичним. Логіко-структурна цілісність монологів робить висловлювання особи зв'язним, неперервним та інформативно насиченим. І. Скрізь наголошує, що саме комунікативна мета висловлювання й форма спілкування детермінують інтенціональність, ситуативність та модальність монологічного мовлення [90, с. 40]. Окрім інформування слухачів, монолог використовують також в інших цілях, а саме, на думку Т. Тулякової, для спонукання до дії чи попередження небажаної дії, переконання щодо справедливості чи несправедливості тих чи інших поглядів, думок, дій, переконань (впливова функція), для зняття емоційної напруженості (емоційно-виразна функція) [106, с. 85–89].

Серед мовленнєвих умінь монологічного мовлення учені виокремлюють: уміння зв'язно і повно висловлюватися із використанням і при варіюванні опор; уміння комбінувати певні мовленнєві зразки відповідно до комунікативного наміру з використанням логічної схеми; уміння передавати зміст зразка зв'язного монологічного мовлення; уміння зв'язно і повно висловлюватись на основі комбінування різних джерел інформації;

уміння оптимально використовувати мовний матеріал і правильно оформляти висловлювання за допомогою відповідних мовних засобів [54, с. 341].

Найбільш поширеними типами професійно орієнтованих монологів є:

- монолог-повідомлення (ділова доповідь);
- монолог-переконання;
- монолог-презентація (презентація-довідь та презентація-реклама).

Особливої уваги заслуговує професійно орієнтований монолог, який наділений більшим «інформаційним потенціалом» мовця у порівнянні із слухачем та залучає співрозмовника до процесу мовлення з метою подальшого обговорення предмету висловлювання [38, с. 132; 71, с. 198-199]. Поряд із фонологічними, стилістичними, прагматичними прийомами, лексичні засоби допомагають також встановити контакт із аудиторією, пожвавити дискусію.

Впорядкований зв'язок між окремими частинами висловлювання, який досягається за допомогою використання дискурсивних конекторів (займенники, повтори, синоніми, сполучники, засоби міжфразового зв'язку та ін.) підсилює інтенціональність монологічного мовлення. Використання мовленнєвих кліше, експресивної лексики забезпечує значно більший вплив на слухачів [35, с. 209].

Усномовленнєві формули, мовленнєві кліше не тільки структурують монологічне мовлення (початок, продовження чи закінчення розповіді (to begin with, before all else, to start with, in the first instance, predominantly, particularly, to continue, keep going, let's leave it at that)), але й вводять у монолог елементи особистого ставлення (that reminds me, by the way, actually, in fact, fortunately, strange enough but, it seems to me). Засоби міжфразового зв'язку (moreover, anyway, besides, furthermore) також підсилюють спрямованість монологу на слухачів.

Таким чином, здійснено аналіз сутності ключових понять дослідження, у тому числі лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, виокремлено компоненти її

структури. З'ясовано особливості й механізми формування і розвитку найважливіших складових структури лексичної компетентності (лексичних знань звукової і графічної форми слів загальної і галузевої лексики і термінів; їх семантики; здатності мати синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість; рецептивних і репродуктивних лексичних навичок; лексичної усвідомленості) у процесі професійно орієнтованої усномовленнєвої діяльності майбутніх екологів в аудіюванні, діалогічному і монологічному мовленні.

Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів визначається певними нормативними документами, підходами і принципами, аналіз і обґрунтування яких здійснені у наступному підрозділі дисертації.

1.2. Теоретико-методологічні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів

Нормативно-правову базу, яка регулює професійну діяльність майбутніх екологів, формують [76]:

- низка кодексів: Водний кодекс України, Кодекс України про надра, Лісовий кодекс України;
- низка законів України: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про екологічний аудит», Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», Закон України «Про охорону атмосферного повітря», Закон України «Про Червону книгу України», Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», Закон України «Про відходи»,

Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», Закон України «Про тваринний світ», Закон України «Про рослинний світ», Закон України «Про пестициди і агрохімікати», Закон України «Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення», Закон України «Про природно-заповідний фонд України»;

– Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 № 275 «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України».

Процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів ґрунтується на низці підходів і принципів, що складають теоретико-методологічну основу цього процесу.

Формування компетентності, у тому числі й лексичної, відбувається у сфері впливу компетентнісного підходу, обґрунтованого низкою українських і закордонних дослідників. Засади компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців та природу компетентностей досліджували: Н. Бібік [9], Н. Микитенко [57], О. Овчарук [65, с. 5–14], О. Пометун [74], Г. Терещук [99], Г. Гаспі (Н. Guthrie) [153], Г. Голл (G. Hall) [155], Дж. Голмс (G. Holmes) [158], Р. Джейігер (R. Jaeger) [163], А. Джонс (A. Jones) [165], Д. Метьюс (D. Matthews) [174], А. Манро (A. Munro) [177], Дж. Рейвен (J. Raven) [185, с. 253–274] та ін.

Компетентнісний підхід виконує функцію основи сучасної освітньої парадигми й підготовки майбутніх фахівців, зокрема й іншомовної професійної підготовки майбутніх екологів. Формування у майбутніх фахівців відповідних компетентностей є сутнісною ознакою компетентнісного підходу. Цей підхід акцентує на спрямованості процесу навчання на формування і розвиток у здобувачів освіти предметних, спеціальних / галузевих і загальних / ключових компетентностей [57; 74; 76].

До загальних компетентностей майбутніх екологів належать комунікативна, інформаційна і навчальна компетентності [57]. Як уже

ззначалося у підрозділі 1.1, лексична компетентність в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні є структурним компонентом комунікативної компетентності майбутніх екологів. Таким чином, можемо стверджувати, що лексична компетентність в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів належить до загальних компетентностей цих фахівців.

У контексті нашого дослідження компетентнісний підхід визначає:

– мету навчання англійської мови за професійним спрямуванням – сформованість у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні;

– цілі цього процесу, а саме формування і розвиток знань, навичок і умінь – компонентів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, що дозволить цим фахівцям успішно реалізовувати професійно орієнтоване спілкування в усній формі у межах визначених актуальних для сфери екології тем і проблем;

– результат навчання – високий рівень сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

У процесі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів компетентнісний підхід реалізується, перш за все, через презентацію змісту навчання на рівні формування у студентів здатності до ефективного застосування лексичних знань і навичок під час усного професійно орієнтованого спілкування.

До принципів, що витікають з компетентнісного підходу до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, належать: дидактичний принцип міждисциплінарності та інтегративності й методичний принцип діагностичності рівнів сформованості цільової компетентності.

Принцип міждисциплінарності та інтегративності базується на понятті міждисциплінарної інтеграції, яку науковці трактують як:

- процес підсилення міждисциплінарних зв'язків (при цьому важливою умовою залишається збереження цілісності навчальних дисциплін – як теоретичної, так і практичної);

- процес узгодження змісту навчальних дисциплін в аспекті відображення у ньому ключових питань і проблем професійної діяльності з орієнтацією на професійний стандарт підготовки майбутніх екологів [76; 20].

У контексті реалізації принципу міждисциплінарності та інтегративності у змісті формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів необхідно відобразити теми і проблеми сталого розвитку, концепція якого надзвичайно актуальна для професійної діяльності і професійного розвитку екологів у сучасному світі.

Принцип діагностичності рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів реалізується через комплекс контрольних оцінювальних заходів, спрямованих на визначення рівнів вимірюваної компетентності та їх якісних і кількісних показників з урахуванням комплексності й багатовимірності структури цієї компетентності. Згаданий принцип передбачає використання комплексу різних видів поточного й підсумкового оцінювання, а також методів інтерпретації отриманих даних [57].

У контексті наукової проблеми нашого дослідження компетентнісний підхід має безпосередній взаємозв'язок з діяльнісним підходом, оскільки діяльнісний підхід, перш за все, передбачає активну участь студентів у процесі формування цільової компетентності.

Діяльнісний підхід витікає з конструктивістської парадигми, що акцентує на виконанні завдань, сфокусованих на реальних комунікативних практиках й активує складові компетентності, що формується [143]. І. Мак

Гілл (I. McGill) і М. Б'юті (M. Beaty) визначають діяльнісний підхід як безперервний процес навчання і осмислення власної навчальної діяльності за підтримки колег, й також наголошують, що цей підхід спрямований на виконання завдань [175]. До таких завдань належать, здебільшого, проєкти і кейси, об'єднані певною темою, що передбачають кооперацію, тобто виконуються в малих групах [143].

За діяльнісного підходу до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні окрема увага відводиться аутентичності навчального матеріалу й автономності студентів при підтримці викладача й наданні ним усіх необхідних ресурсів, зокрема розробленні й формулюванні завдань, представленні активної лексики, відповідних навчальних матеріалів, дескрипторів для оцінювання й самооцінювання. Поширеним за діяльнісного підходу є самооцінювання студентами результатів навчальної діяльності на основі запропонованих дескрипторів [143]. Таким чином, за діяльнісного підходу до формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні, провідними ролями викладача англійської мови є ролі фасилітатора, організатора та координатора.

Ключовою характеристикою діяльнісного підходу до навчання є те, що діяльнісний підхід ґрунтується на вирішенні студентами проблем, характерних для майбутньої професійної діяльності, за допомогою сформованих мовних знань і навичок, а також мовленнєвих навичок і умінь. Формування здатності до застосування майбутніми екологами лексичних знань і навичок відбувається під час ефективної комунікації у змодельованих типових і проблемних ситуаціях професійно орієнтованого усного англомовного спілкування, що забезпечується використанням низки активних та інтерактивних методів навчання. Таким чином, діяльнісний підхід акцентує на формуванні мовленнєвих умінь й отриманні студентами мовленнєвого досвіду у процесі соціальної і професійної взаємодії.

Важливим аспектом застосування діяльнісного підходу у навчанні іноземних мов є мотивація студентів, що виявляється через їх зацікавленість у виконанні завдань професійного характеру засобами професійно орієнтованого усного англомовного спілкування.

Так, реалізуючи діяльнісний підхід до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні, майбутні екологи демонструють здатність розпізнавати й розуміти лексичні одиниці, а також правильно вживати їх у контексті певної ситуації професійно орієнтованого спілкування у процесі сприйняття усного мовлення на слух, продукування монологічних висловлювань чи реплік для ініціювання, підтримування і завершення діалогічного мовлення у процесі презентування результатів виконаних кейсів та участі у рольових (навчально-рольових / ділових) іграх.

З діяльнісного підходу до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів витікають принцип активності та принцип єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання.

Принцип активності реалізується через мовленнєво-розумову активність студентів під час оволодіння ними лексичною компетентністю в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні й передбачає інтенсивну навчальну діяльність кожного здобувача освіти як активного учасника навчального процесу. У методиці навчання іноземних мов і культур науковці вирізняють інтелектуальну (забезпечується постановкою й виконанням проблемних завдань, що стимулюють пізнавальні процеси), емоційну (пов'язана із зацікавленістю студента й мотивацією щодо оволодіння цільовою компетентністю) та мовленнєву активність (виявляється у розвитку у студентів мовленнєвих навичок й умінь у процесі інтенсивного професійно орієнтованого спілкування) й наголошують, що в сукупності ці види активності створюють сприятливі умови для оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю [54, с. 112], у складі якої виокремлюємо

лексичну компетентність в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні.

Принцип єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання передбачає узгодження змісту навчання, а саме тем, єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання проблем, комплексів вправ і завдань, відібраного навчального матеріалу, укладених навчально-методичних комплексів з відповідними формами організації навчання, активними й інтерактивними методами навчання, технічними і візуальними засобами навчання з метою забезпечення ефективності процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Англійська мова для спеціальних цілей, різновидом якої є англійська мова для професійних цілей, у тому числі англійська мова для екології, поєднує предметну сферу, важливу для студентів, й методику навчання англійської мови [189]. Перебуваючи у фокусі діяльнісного підходу, навчання англійської мови для спеціальних цілей концентрується, у першу чергу, на предметній сфері й професійному контексті, на опануванні лексикою галузі й професійно орієнтованому спілкуванні, на виконанні значущих для студентів завдань із використанням таких методів навчання як кейси, презентації та рольові (навчально-рольові / ділові) ігри.

Оскільки діяльнісний підхід акцентує на виконанні студентами значущих мотивуючих завдань у актуальних ситуаціях професійно орієнтованого спілкування, одним із засадничих підходів, на яких ґрунтується процес формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, вважаємо проблемний підхід.

В основі проблемного підходу до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні лежить процес вирішення значущих для професійної діяльності

екологів проблем задля досягнення поставленої мети шляхом подолання певних перешкод [206].

Учені доводять, що проблемний підхід до навчання іноземних мов суттєво підвищує мотивацію студентів, а відтак – ефективність навчального процесу. Особливий позитивний вплив цього підходу учені відзначають щодо формування складових компетентностей у продуктивних видах мовленнєвої діяльності, зокрема щодо формування навичок й умінь говоріння [137; 205].

У контексті формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів проблеми, що потребують вирішення у процесі навчання, знаходяться у фокусі проблемних ситуацій професійно орієнтованого усного англomовного спілкування, які виокремлюються з-поміж типових ситуацій професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів.

Здійснений аналіз типових ситуацій професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів (підрозділ 1.1, табл. 1.1), аналіз професійного стандарту підготовки майбутніх екологів [76], а також навчальних і робочих програм дисциплін професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальності «Екологія» дозволив виокремити проблемні ситуації професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів.

До прикладів проблемних ситуацій, які варто опрацьовувати з майбутніми екологами у процесі формування у них лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, належать: отримання показників аналізу довкілля, що виходять за межі встановлених норм; отримання висновків про негативний вплив певних чинників на довкілля; виявлення негативного впливу планованої чи непланованої діяльності організацій або підприємств на довкілля; отримання даних моніторингу екологічної діяльності установи, що не відповідають очікуванням; отримання негативного висновку про звіт із оцінки впливу на

довкілля; обговорення й застосування механізмів коригування невиконання певною організацією чи підприємством вимог стандартів щодо охорони навколишнього середовища; виявлення несанкціонованого розміщення виробничих відходів; пояснення приписів щодо усунення виявлених порушень; обговорення шляхів оптимізації природокористування; відсутність чи оформлення організацією або підприємством дозвільної документації з порушеннями; обґрунтування механізму управління природоохоронною роботою в організації чи на підприємстві, який не схвалюють колеги; здійснення координації незапланованих дій громадських природоохоронних організацій; участь у незапланованому заході із розширення міжнародної природоохоронної діяльності чи участі у міжнародному проекті та ін.

У процесі опрацювання проблемної ситуації професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів важливо чітко формулювати проблему, оскільки чітко окреслені проблеми передбачають конструктивне планування й досягнення конкретних кінцевих цілей.

Існує низка стратегій вирішення проблем, які можна застосовувати у процесі використання активних та інтерактивних методів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

До таких стратегій відносяться [202]: абстракція, аналогія, брейн стормінг, розподіл комплексної складної проблеми на складові; перевірка гіпотези; нестандартне вирішення, аналіз засобів і цілей, оцінювання складових, взаємозв'язків і взаємодії між складовими та результатів, доведення неможливості вирішення проблеми, редукція, адаптація існуючих рішень схожих проблем, визначення причин проблеми, тестування методом спроб і помилок; пошук допомоги.

Із засад проблемного підходу до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів витікає специфічний для нашого дослідження методичний принцип

активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування.

Принцип активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування передбачає підвищення мотивації студентів за рахунок звернення до професійного контексту й інтенсивне виконання вправ і завдань, спрямованих на формування у майбутніх екологів визначених у підрозділі 1.1 умінь діалогічного мовлення (ініціювання, підтримування і завершення діалогу; реагування на репліки співрозмовника, розширення теми розмови чи переведення розмови на іншу тему із використанням мовленнєвих кліше та стягнених форм; емоційного забарвлення реплік), монологічного мовлення (зв'язного і повного висловлювання відповідно до комунікативного наміру, у тому числі на основі комбінування різних джерел інформації, з використанням логічної схеми, мовленнєвих зразків та ін. опор; передавання змісту зразка зв'язного монологічного мовлення; оптимального використання мовного матеріалу з метою правильного оформлення висловлювання за допомогою відповідних мовних засобів) та умінь аудіювання (сприймання змісту прослуханого й визначення основної інформації в аудіотексті; вибіркоче розуміння необхідної інформації з опорою на мовну здогадку та контекст; опускання невідомого мовного матеріалу, несуттєвого для розуміння основного змісту прослуханого). Реалізації принципу активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування сприятиме використання відповідних активних та інтерактивних методів навчання, зокрема кейсів, спрямованих на вирішення окреслених вище проблемних ситуацій професійного характеру. Рольові (навчально-рольові / ділові) ігри будуть ефективними на фінальному етапі виконання таких кейсів для розвитку умінь діалогічного мовлення, а презентації для розвитку умінь монологічного мовлення.

На основі аналізу науково-методичної літератури можемо зробити висновок про те, що особливо актуальним методологічним підходом до

формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні є професійно орієнтований підхід [18; 77, с. 197-207; 54, с. 89-90].

У ЗВО майбутні екологи вивчають загальний курс англійської мови як іноземної (General English (GE)) та курс англійської мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes (ESP)) зазвичай впродовж першого – четвертого навчальних семестрів за освітнім ступенем «Бакалавр». В окремих ЗВО вивчення курсу англійської мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes (ESP)) передбачене навчальними планами підготовки майбутніх екологів за освітнім ступенем «Бакалавр» також у п'ятому – восьмому семестрах.

Метою освітньо-професійних програм «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців-екологів, здатних досягати наступних цілей: 1) розв'язувати задачі професійного характеру і практичні проблеми у галузі екології, охорони навколишнього природного середовища, збалансованого природокористування з урахуванням пріоритетів сталого розвитку; 2) приймати оптимальні рішення щодо забезпечення екологічно безпечного функціонування підприємств та організацій; 3) розробляти, пропонувати і брати участь у проєктах щодо зменшення техногенного навантаження на території та здоров'я людей. Ефективне досягнення усіх передбачених цілей передбачає спілкування майбутніх екологів з колегами, представниками інших професійних груп, представниками підприємств і організацій, громадськістю, зокрема спілкування англійською мовою як мовою міжнародного спілкування. Як уже було зазначено (підрозділ 1.1), до загальних компетентностей освітньо-професійних програм «Екологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти віднесено здатність спілкуватися іноземною мовою [69].

Оскільки навчальний план підготовки майбутніх екологів за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти пропонує вивчення студентами

дисциплін загальної підготовки на початкових етапах навчання і дисциплін професійної підготовки на подальших етапах навчання, професійна орієнтація змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» (що належить до дисциплін загальної підготовки) ускладнюється вивченням студентами іноземної мови за професійним спрямуванням, що передує вивченню ними дисциплін професійної підготовки [57; 114]. Відтак, процес укладання змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» повинен відбуватися у тісній співпраці з викладачами дисциплін професійної підготовки майбутніх екологів.

Англійська мова за професійним спрямуванням (English for Professional Purposes), поруч із англійською мовою для академічних цілей (English for Academic Purposes), належить до наукового напрямку англійської мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes), що почав розвиватися у 1960-х, пройшов кілька етапів свого розвитку й передбачає професійно-орієнтоване викладання англійської мови [147, с. 9].

Згідно професійно орієнтованого підходу, навчання іноземної мови за професійним спрямуванням ґрунтується на врахуванні навчальних потреб та інтересів студентів, що визначаються особливостями майбутньої професійної діяльності [64, с. 153]. Так, планування і викладання іноземної мови за професійним спрямуванням нерозривно пов'язане з аналізом цільової ситуації та потреб студентів.

До методів аналізу потреб студентів належать: опитування, анкетування, спостереження, аналіз навчальної та нормативної документації, оцінювання, зокрема тестування [56].

Науковці вважають, що професіоналізація навчання є стандартним способом підвищення мотивації студентів. До одного з прийомів професіоналізації навчання англійської мови вони відносять використання у навчальному процесі професійно орієнтованих текстів [159, с. 8].

Використання у навчальному процесі автентичних текстів чи текстів, яким надано автентичної форми, дає студентам можливість відчутти особливості «природного вживання» іноземної мови за професійним спрямуванням [56]. Відповідно до мети та цілей навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)», у контексті вивчення якої відбувається формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні, використовуються відібрані автентичні тексти та тексти, адаптовані до цільової ситуації й навчальних потреб студентів.

Професійно орієнтоване навчання іноземної мови (англійської) студентів природничих спеціальностей традиційно включає: опанування професійної лексики, зокрема термінології; навчання усного і письмового професійно орієнтованого спілкування; читання літератури за фахом, аудіювання та перегляд відеоматеріалів професійного спрямування [64, с. 153].

З професійно орієнтованого підходу витікає методичний принцип професійної спрямованості усного англомовного навчального спілкування. Принцип професійної спрямованості англомовного навчального спілкування полягає у врахуванні професійних особливостей та професійних інтересів здобувачів освіти [54, с.121]. Навчальне спілкування є взаємодією суб'єктів навчання, які володіють різним обсягом знань, умінь і навичок. Така взаємодія відбувається у системі «суб'єкт – предмет – суб'єкт», регламентується часовими рамками взаємин і передбачає подальший розвиток знань, навичок, умінь і творчих здібностей учасників. Функції навчального спілкування визначаються низкою чинників, до яких належать вікові особливості, когнітивні здібності, організація змісту навчання та ін. Цілісність навчального спілкування забезпечує наявність таких складових: інформаційні, тезаурусно-цільові, кібернетичні, асимілятивно-контрастні й наділені особистісним смислом [125, с. 12].

З аналізу, здійсненого у підрозділі 1.1 витікає, що найбільш вагомою складовою лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні є знання професійної лексики і навички її уживання. Таким чином, реалізація принципу професійної спрямованості усного англomовного навчального спілкування передбачає відбір викладачем й оволодіння майбутніми екологами галузевою і професійною лексикою, зокрема термінами і термінологічними словосполученнями у процесі формування відповідних комунікативних навичок й умінь під час усного англomовного навчального спілкування. Окрім відбору відповідної лексики, принцип професійної спрямованості усного англomовного навчального спілкування реалізується через відбір тем і ситуацій усного професійно орієнтованого спілкування екологів, текстів для читання, аудіо- і відеоматеріалів. У процесі усного англomовного навчального спілкування передбачається опрацювання визначених типових і проблемних ситуацій професійного характеру у межах відповідних тем з використанням ефективних активних й інтерактивних методів навчання, до яких за результатами наших розвідок віднесено кейси, рольові (навчально-рольові / ділові) ігри та презентації.

Здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів регулюється комплексом підходів (компетентнісний, діяльнісний, проблемний, професійно орієнтований), а також низкою дидактичних (міждисциплінарності та інтегративності; активності) і методичних (діагностичності рівнів сформованості цільової компетентності; єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання; професійної спрямованості усного англomовного навчального спілкування; активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування) принципів.

Наступний підрозділ дисертації присвячений аналізу методів навчання, ефективних у процесі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

1.3. Методичні передумови формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

Сучасні вимоги соціального замовлення щодо якісної підготовки конкурентноспроможного фахівця для інноваційного розвитку країни, виховання самодостатньої, соціально активної особистості спонукають педагогів вищої школи розробляти інноваційні методики та технології навчання, орієнтовані на розвиток критичного, самостійного мислення студентів. Інтеграція України в європейський простір передбачає забезпечення якісної іншомовної підготовки майбутніх екологів у вітчизняних ЗВО, а відтак – використання ефективних методів навчання для формування основних компонентів англомовної комунікативної компетентності. Навчання діалогічного й монологічного мовлення та їх лексичного оформлення в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів засобами активних та інтерактивних методів спрямоване на швидке і якісне засвоєння навчального матеріалу [117; 119].

У дослівному перекладі з грецької діалог (dialogos) – бесіда, розмова. Діалог як особлива форма взаємного спілкування двох або більше людей в системі практичної діяльності, на відміну від розмов, бесід, дебатів, дискусій, наділений цінністю, яка виявляється у досягненні результату.

У професійній комунікації діалогу надають неабияке значення та вважають його найбільш ваговою формою ділового спілкування [145]. Через одночасне породження та сприйняття мовлення, ситуативну та статусну природу мовленнєвої поведінки, ментальній релевантності

екстралінгвістичного фону спілкування діалогічне мовлення є найбільш складним для оволодіння [7, с. 105].

Подібно до акту спілкування, який в своїй структурі вміщує мету, мотив, предмет, висловлювання, діалог – це сукупність усних висловлювань, об'єднаних ситуацією, темою і комунікативними мотивами співрозмовників [88, с. 6].

Репліка, яку формують одна або декілька фраз, є першоелементом діалогу. У діалозі репліки тісно пов'язані між собою структурно, інтонаційно, а також за комунікативними функціями. Діалогічна єдність має 2 репліки, мінідіалог – 3–5 реплік, середній діалог – 6–15 реплік, макродіалог – більше 15 реплік. Автоматизація мовленнєвих навичок у межах діалогічної єдності (підрозділ 1.1) сприяє успішній реалізації умінь говоріння у більших за розміром діалогах. Поступове оволодіння мовленнєвими вміннями діалогічного мовлення (підрозділ 1.1) забезпечує ефективність процесу формування англомовної компетентності в говорінні. Ми повністю погоджуємося із думкою О. Тарнопольського, що реплікування повинно швидко перейти на рівень міні-діалогів студентів, де можливі кілька реплік одного із співрозмовників. Як у реплікуванні, так і в міні-діалогах відпрацьовують різні, відокремлені одна від одної функції [96, с. 30].

У межах мовленнєвого акту кожен із учасників по черзі виступає як мовець (ініціатор спілкування – адресант) і як слухач (партнер по спілкуванню – адресат) [40, с. 53]. Логічна схема діалогічного висловлювання передбачає послідовне чергування ініціативних, реактивних і реактивно-ініціативних реплік [45, с. 40]. Відповідно зміст і перебіг діалогу залежать від репліки кожного співрозмовника, студентів потрібно навчати ініціативно розпочинати діалог, реагувати на репліки співрозмовника, спонукати до продовження розмови [40, с. 61]. Навчання міні-діалогів відбувається на основі поданих зразків, навчання середніх та макродіалогів – із залученням штучних і природних опор (текстів, фільмів, відео тощо).

Студенти повинні оволодіти лексичними засобами оформлення запитів, повідомлень, порад, прохань, наказів, спонукань, заперечень, аргументацій, згод, які вони використовуватимуть у діалогах-розпитуваннях, діалогах-домовленостях, діалогах-обмінах думками.

Enquires

- Could you please list the fertilizers you are using?
- Yes, of course.

- Would you let us have the rates of toxic waste emissions at you plant?
- Sure. As you say.

- I would appreciate more details about the impact of mining on the wildlife in your area.
- What is it to you?

Instruction

- You'd better improve your water treatment plant.
- You said it.

- Your company should follow the regulations on the reduction of greenhouse gasses. See to it that it is done.
- Yes, indeed.

Approval

- We are going to examine the natural filtration at the rivers that are close to the constriction sites.
- It is a good idea.
- We want to test our methodology how to prevent groundwater supplies from being polluted by pesticides.
- It is the very thing to do!

Reasoning

- The city authority is building a new waste handling plant.
- That's all very well but people aren't accustomed to throwing away garbage into proper receptacles.
- The problem of acid rains is related to the areas that have concentration of industries.
- Let's stick to the facts. The winds can carry airborne pollutants hundreds of miles, depositing them far from their source.
- You should take it into consideration that logging can also be attributed to deforestation.

You are right. In case logging isn't selective.

Діалогічне мовлення наділене мовними та психологічними особливостями. До мовних особливостей належать: наявність мовних кліше (формул), еліптичність, ненормативність. До психологічних особливостей відносимо: зверненість, ситуативність, експресивність, емоційність, спонтанність [39; 45; 90].

Діалогічне мовлення характеризується значним ступенем клішованості. У розпорядженні студентів знаходиться арсенал «готових» формул, які є загальноприйнятими в англomовному етикеті спілкування. За допомогою формул ввічливості, привітання, знайомства співрозмовники можуть продовжити подальшу комунікацію. Досягнення автоматизованого вживання студентами мовленнєвих кліше (формул) передбачає ознайомлення з основними типами клішованих одиниць, їхнім вживанням у контексті, прагматичним навантаженням та правильним вживанням у зразках вправ [45, с. 41].

- **Greetings**

Hello, I'm I've got an appointment with ...

Hello, my name is

Hello. How are you / How are you doing?

Is everything all right?

How is your boss?

How are things at university / at the office?

- **Keeping a conversation**

I hope I didn't keep you waiting?

Have you met each other before?

Is it a first time you?

How do you find things over here?

Did you have a good trip?

I hear you are from London.

Is this your first visit to Lviv?

I have been told you are doing research in

It's a lovely day, isn't it?

Nice / marvelous day today, isn't it?

Isn't this rain awful?

Еліптичність діалогічного мовлення передбачає присутність неповних речень. Розуміння неповних реплік партнерів у діалозі досягається за допомогою встановлення контактності, зрозумілого висвітлення спільної ситуації. Ступінь «розкріпачення» комунікативності студентів безпосередньо залежить від методичної компетентності викладача. Штучні ситуації (обставини діалогу) потребують наявності деталей, а ролі комунікантів отримують чіткий опис обов'язків, повноважень тощо [40, с. 60].

Діалогічне мовлення характеризується обміном співрозмовників своїми враженнями, думками, пропозиціями, переконаннями. Тому професійно орієнтоване усне англomовне діалогічне спілкування майбутніх екологів без вживання оцінної, емоційно-забарвленої лексики виглядатиме штучним

продуктом усномовленневої діяльності. Поряд із стилістично нейтральною лексикою, фаховими термінами, майбутні фахівці також повинні опанувати лексичними одиницями, які позначають подив, задоволення, розчарування, оцінку, захоплення тощо.

- **Surprise**

Is that really so!

How come?

You don't say so!

I should have thought

Do tell!

- **Satisfaction**

Fine!

Excellent!

Just the thing!

That's the talk!

That's the way!

- **Dissatisfaction and annoyance:**

My goodness!

Words fail me.

It simply won't do.

What's the use of doing ...

Швидке діалогічне мовлення (спонтанність), адресування репліки (зверненість), створення штучної ситуації, емоційна забарвленість потребує високого рівня автоматизованості й готовності до використання мовного, лексичного матеріалу. Психологічні особливості діалогічного мовлення засвідчують, що належний психологічний настрій також мотивує студентів до вивчення іноземної мови.

Складність оволодіння діалогами залежить від різновиду діалогу. Найпростішими для оволодіння є діалог-розпитування та діалог-домовленість. За ними слідує діалог-обмін думками і діалог-обговорення. В діалозі-обміні думками і враженнями співрозмовникам, окрім вираження повідомлення, запитання, необхідно вміти викладати своє бачення якогось предмета, явища, наводити аргументи тощо. Доведено, що найбільше зусиль для оволодіння вимагає діалог-обговорення / дискусія, коли співрозмовники виробляють спільне рішення, логічний підсумок або наводять аргументи стосовно власної позиції [40, с. 58].

Монолог – це форма усного мовлення, яке спрямоване на співрозмовника чи аудиторію, реалізується у професійних ситуаціях. Фахівці професійно орієнтованого усного англійського спілкування звертають увагу на те, що професійно орієнтований монолог не є односпрямованою формою мовлення, а наділяє мовця більшими можливостями щодо подачі інформації та матеріалу у порівнянні із слухачем і залучає аудиторію до активної участі в процесі мовлення, яке характеризується домінуванням обговорення предмету дискусії – теми, проблеми та ін. [38, с. 132; 71, с. 198-199]. Цінність монологу полягає у можливості повністю або частково відтворити типові ситуації професійно-орієнтованого спілкування фахівців будь-якого профілю, зокрема екологів.

Монолог, як організований вид вираження власних суджень, думок, умовиводів про важливі професійні питання, проблеми, ситуації, характеризується відношенням залежності та впливу між його елементами. Результатом логіко-структурної цілісності монологу є логіко-структурна організованість та зв'язність [15, с. 37]. Оволодіння мовленнєвими вміннями монологічного мовлення (підрозділ 1.1) сприяє ефективній реалізації основних монологів професійно орієнтованого спілкування майбутніх екологів (монолог-повідомлення (ділова доповідь); монолог-переконання; монолог-презентація).

Мовними особливостями монологічного мовлення є: повнота висловлювань, зв'язність, структурна організація (завершеність, складний синтаксис), розгорнутість, різноструктурність фраз [90, с. 40]. Зв'язність монологічного мовлення досягається за допомогою оволодіння усномовленнєвими формулами, зміст яких передає початок, продовження та завершення розмови, порівняння та протиставлення, висловлення сподівань, наведення прикладів та засобами міжфразового зв'язку.

Opening a talk	Comparison and contrast	Reasoning and arguing
<i>By the way....</i> <i>First of all</i> <i>Speaking of ...</i> <i>Well, then....</i>	<i>On the contrary</i> <i>Alternatively</i> <i>After all</i> <i>By contrast/in contrast to</i> <i>Otherwise</i>	<i>Actually</i> <i>Anyway</i> <i>The thing is</i> <i>As far.. as concerned</i> <i>As a matter of fact</i> <i>Nevertheless</i>
Addition	Clarification	Result and reason
<i>What is more</i> <i>Moreover</i>	<i>in other words</i> <i>that is to say</i> <i>to put in</i> <i>another way</i>	<i>Consequently, ..</i> <i>Respectively</i> <i>Therefore,</i> <i>On account of ...</i>

Інтенціональність монологічного мовлення, яке передбачає передачу вищої інформативності монологів, висловлення власних думок, намірів, оцінки, вимагає від доповідача використання загальноживаної та професійної лексики середньої, а згодом вищої складності.

Вітчизняні методисти навчання іноземних мов дослідили та окреслили синтаксис, який характерний для звичайних діалогів: у монологіях-описах переважно використовують складносурядні речення з єднальним або протиставним відношенням, в монологіях-розповідях – складнопідрядні

речення з підрядними часу; у монологах-міркуваннях – складнопідрядні речення з підрядними причини і наслідку, підрядними означальними і додатковими реченнями, а також інфінітивні звороти [54, с. 352].

Психологічними особливостями монологічного мовлення є: зверненість, зв'язність, інформативність, тематичність, контекстуальність, ситуативність, модальність (суб'єктивне особистісне оцінювання), відносна безперервність, послідовність, логічність, розгорнутість [3, с. 49; 90, с. 40].

Короткий виклад фактів та подій у монолозі-повідомленні, який адресований колегам, клієнтам, керівникам, підприємцям і т.д., вимагає від доповідача вживати слова із нейтральним стилістичним забарвленням (to suppose, to believe, to remind, to question, to answer, etc.); кліше, слів для позначення послідовності подій (first of all, firstly, secondly, moreover, as a consequence, due to, because of, therefore, a well-known fact), слів і фраз, що привертають увагу слухача (you know, look, Did you know that ... ? I'd like to draw your attention to the latest figures. What we should do is to talk about....I think you'll be surprised to see that ... etc). [70, с. 35]. Екологи повідомляють про результати аналізу довкілля, показників природних і штучних об'єктів, виявлені порушення нормативно правових актів, стандартів організації, договірних зобов'язань у галузі охорони навколишнього середовища, можливий вплив технологічних процесів і виробництв на навколишнє середовище, реалізацію комплексних природоохоронних заходів тощо. Для монологу-переконання, мета якого переконати слухачів що до предмету поточної розмови, сформувані основні мотиви, спонукати до певних дій. Можемо зустріти використання фразеологічних одиниць (uphill task, wild-goose chase, to open smb's eyes); ці слова слугують для позначення послідовності подій та аргументів (firstly, secondly, moreover ...); також стилістично забарвленої лексики (disaster, doom) [3, с. 60]. Екологи переконують керівництво підприємства, співробітників, суб'єктів господарської діяльності щодо виконання норм і вимог екологічного

законодавства, ризиків порушення норм і вимог екологічного законодавства, вибору оптимальної стратегії природокористування.

На відміну від монологу-повідомлення та монологу-переконання презентація є підготовленим професійно спрямованим монологічним висловлюванням, зумовленим та обумовленим конкретними завданнями та ситуаційними умовами [2, с. 13; 35, с. 209-210; 3, с. 58].

Повсякденна професійна діяльність екологів передбачає виступ на засіданнях, нарадах із доповіддю, презентацією (наприклад про методику оптимізації природокористування, стану довкілля, територій, акваторій, підприємств тощо). Не стоять екологи осторонь щодо глобальних екологічних проблем. Результати своїх науково-дослідницької діяльності екологи представляють у формі презентацій на конференціях, симпозіумах, на яких гостро обговорюють проблеми зміни клімату, глобального потепління тощо

Усі підтеми презентації є взаємопов'язаними і підпорядкованими основній темі. Презентація містить результати аналітичного дослідження певної проблеми і спрямована на інформування, мотивування та переконання аудиторії.

Структуру презентації складають три компоненти: вступ, основна частина і заключна частина. Кожна частина вимагає використання типових, у деяких випадках – своєрідних, мовленнєвих кліше (формул) і засобів міжфразового зв'язку. У вступі традиційно вживаються вирази: *Good morning, ladies and gentlemen; I'd like to introduce myself; My talk will consist of 3 parts; My purpose is.* В основній частині – вирази: *Let's start with; Let's begin with; I'd like to start with; I'd like you to look at the chart / graph; To showcase the idea; A very important idea that we wanted to highlight in the report.* У заключній частині, в якій необхідно підвести підсумки, мовці вживають наступні формули: *In conclusion; Let's summarise; I'll try to answer your questions; Thank you for attention.* Крім того, презентаціям притаманні такі засоби міжфразового зв'язку, як: *moreover, in addition, eventually* та ін. [2, с.

25–27]. Свідоме уникнення вживання, недотримання ідіоматичності вищезгаданих фраз позбавлять доповідача можливості повноцінно розкрити інформаційний потенціал цього виду монологу.

У ході навчального процесу для задоволення кінцевої мети навчання педагогі, викладачі змушені створювати штучний процес засвоєння навичок, знань та умінь. До таких ефективних методів навчання належить кейс-метод.

Кейс-метод – це метод колективного навчання, який передбачає поглиблене вивчення конкретної ситуації професійно орієнтованого спілкування. Кейс-метод опирається на осмислення змісту проблеми студентами, пошук свого варіанту її розв’язання (логічної схеми вирішення проблеми), дискусійне обговорення представлених варіантів [50, с. 94-95].

«Кейс» відтворює події, які відбувались у певній сфері діяльності у реальному житті [1]. Хоча кейс не є громіздким дослідженням, він характеризується як поглиблений інструмент вивчення конкретної ситуації з ретельним дослідженням та веденням детальних систематичних записів. Кейс зосереджується на актуальній темі, забезпечує вказівки та можливість подальшої розробки реалістичного моделювання та створення гіпотез з проблематики предмету [134]. Окрім глобальних екологічних проблем, майбутні екологи вивчають конкретні випадки організації та управління природоохоронною роботою, негативної екологічної діяльності установ, підприємств тощо.

Цінність кейс-методу полягає у відтворенні питання, що потребує вивчення та розв’язання й сприянні актуалізації комплексу знань, який студенти засвоюють, описуючи певний «кейс», а відтак кейс-метод синтезує: «...навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти» [66].

Кейс містить проблему, яка не має однозначного вирішення, для кейс-методу характерна альтернативність рішення, а часто й принципова відсутність єдиного рішення [68, с. 65]. Студенти матимуть можливість проявити креативний підхід до вирішення конфліктних ситуацій, розвинути

особистісні інтелектуальні та професійні якості [113, с. 75]. У сфері природокористування виникають суперечності щодо дотримання суб'єктами господарської діяльності норм і вимог екологічного законодавства, вибору оптимальної стратегії природокористування. Ю. Сурмін наголошує, що кейс-метод дає змогу вивільняти навчальний час і наповнювати його більш творчим змістом: організацією взаємодій, дискусій, моделюванням ситуацій, експертизи [94].

Кейс-метод передбачає використання наступних різновидів кейсів:

- структуровані кейси;
- кейси-нариси;
- неструктуровані великі кейси;
- кейси «першовідкривачі».

У структурованому кейсі чітко подаються дані про відповідну ситуацію. Цей кейс допускає декілька варіантів вирішення проблемної ситуації. Кейс-нарис включає ключові поняття відповідної тематики, яка подається на кількох сторінках з додатком. Здійснюється аналіз поданої інформації, студент представляє свій варіант вирішення проблеми. У неструктурованому кейсі опис даних включає деталізований виклад на великій кількості сторінок. При вирішенні даного кейсу студент самостійно виявляє необхідну інформацію та шляхи вирішення проблеми. Основне завдання кейсу «першовідкривача» – це пошук нового індивідуального креативного вирішення кейсу [86; 95].

Обсяг кейсу передбачає самостійну роботу студента, мотивацію до якої повинна створювати актуальність певної проблеми. Письмовий виклад, представлений у кейс-нарисі, неструктурованому кейсі сприяє формуванню лексичної компетентності в письмі. Щодо лексичної компетентності в говорінні, використання структурованого кейсу, в деяких випадках кейсу «першовідкривача», забезпечують ефективне формування мовленнєвих лексичних навичок. Саме з такими кейсами існує можливість поєднання засвоєння лексичного матеріалу із спілкуванням на професійні теми. В

контексті соціальної (професійної) взаємодії студенти охоче діляться напрацюваннями, спостереженнями щодо певної проблеми професійного характеру, послуговуючись англійською мовою як засобом професійно орієнтованого спілкування.

Виконання кейсу передбачає подолання наступних етапів: 1) підготовчий; 2) ознайомчий; 3) основний (аналітичний) етап. Успіх застосування кейсу залежить від правильності змісту етапів побудови кейсу [28, с. 95].

На підготовчому етапі викладач створює кейс відповідної тематики: формулює цілі кейсу, розробляє завдання до ситуації, готує додатковий матеріал (тексти, аудіо- та відеоопори). Також викладач визначає цільову термінологію, розробляє лексичні вправи на засвоєння лексичних одиниць, використання їх у вправах на розвиток монологічного та діалогічного мовлення. Ситуаційні вправи допомагають підготувати студентів до участі у «кейсах». Не залишаються поза увагою мовленнєві кліше, усномовленнєві формули, потребу яких студенти відчуватимуть під час усних виступів, презентацій. Екологічна тематика охоплює сукупність основних тем екології як природничої науки, а також розкриває професійну діяльність еколога (забезпечення виконання норм і вимог екологічного законодавства; оцінювання, прогноз впливу техногенних об'єктів і господарської діяльності на довкілля, оцінювання екологічних ризиків тощо) в системі комунікації з керівництвом підприємств, групою екологів, установами та суб'єктами господарської діяльності.

Цей матеріал подають за кілька днів до практичного заняття.

На ознайомчому етапі студенти знайомляться з кейсом, обговорюють зміст кейсу, виявляють основні «концепти» за допомогою мозгового штурму, висувують свої пропозиції щодо вирішення проблемної ситуації. Викладач стежить за процесом обговорення, не втручається, а лише скеровує хід дискусії. Очікується, що студенти впевнено демонструють автоматизовані лексичні навички та вміння щодо коректного лексичного оформлення свої

діалогічних та монологічних висловлювань. В галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування проблемні ситуації стосуються погіршення стану довкілля, впливу технологічних процесів і виробництв на навколишнє середовище, порушення норм і вимог екологічного законодавства; вибору методики оптимізації природокористування. В позааудиторний час здобувачі освіти займаються пошуком необхідної інформації відповідно до теми кейсу, аналізом проблемної ситуації, складають список ключових слів загальноживаної лексики та термінології.

На основному (аналітичному) етапі розпочинається безпосередня робота з кейсом: студенти представляють опрацьовану інформацію, інтерпретацію даних у формі усної презентації, обирають найоптимальніший варіант вирішення проблемної ситуації [39; 50, с. 96].

У рамках кейсу розглядаємо презентацію (монолог-презентацію, презентацію-доповідь) як ефективний метод підготовленого професійно орієнтованого монологічного мовлення. Продуманість змісту презентації, інформаційна насиченість, прагнення до переконання співбесідника засвідчують про підвищені вимоги щодо формування у студентів монологічних мовленнєвих навичок та умінь у професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів. Поетапне формування лексичної компетентності забезпечує оволодіння студентами лексичними засобами (термінами, мовними кліше, усномовленнєвими формулами), які згідно мети презентації, належно наповнюють зміст доповіді та передають її структурно-композиційні особливості. Відповідно, доцільність використання презентації на завершальному етапі формування лексичної компетентності виправдовує себе.

Один із найдоступніших шляхів оволодіння мовними і мовленнєвими знаннями, навичками, уміннями серед активних методів навчання іноземних мов – рольова гра. Рольова гра – активний метод навчання, який використовує рольову структуру проведення заняття, метою якого є

забезпечення аналізу тієї чи іншої проблеми [29]. Організація взаємодії учасників та їх спілкування в умовній ситуації активізують пізнавальну діяльність студентів, мотивують їхню іншомовну мовленнєву діяльність.

За цілями, завданнями, формою проведення, ступенем складності виділяють навчальні (дидактичні), навчально-рольові та ділові ігри. За типом завдань і ролей розрізняють навчально-рольові та ділові ігри [127].

Дидактичні ігри належать до несимулятивних методів активного навчання. До них належать предметні ігри, рухливі ігри з вербальним компонентом, інтелектуальні (тести, ребуси, кросворди), комунікативні ігри [127].

Навчально-рольова гра забезпечує всебічний і глибокий аналіз проблеми, використовуючи навчальні ролі.

Навчальні ігри не є природними для студентів (наприклад роль прем'єр-міністра, судді) [127].

До особливостей навчально-рольових ігор належать: атмосфера «розкріпачення», яка стимулює творчу уяву та мислення [127, с. 156]; широкі можливості для діалогічного мовлення [53, с. 16]; засвоєння відбувається більш ефективніше. За спостереженням Н. Дзеньджюри, активним студентам цікаво виконувати ролі, які не є звичними для них [29]. Ігрова ситуація навчально-рольових ігор «змушує студентів м'якою силою» висловлювати свої думки тощо.

Ділові ігри імітують реальні ділові (професійні, побутові) ситуації, у яких студенти виконують природні ролі. В ділових іграх використовуються «моделі реальних систем», коли процес навчання наближається до реальної практики. Ділові ігри характеризуються «емоційною напругою, якою треба керувати» [81, с. 72], яка навмисно створюється управлінськими рішеннями учасників ділової гри в процесі розв'язання конфліктних ситуацій. Сюжет ділових ігор змушує учасників консолідувати зусилля та спілкуватися в межах проблемної ситуації, уникаючи мовленнєвої «імпровізації».

Виконання рольової гри передбачає розігрування студентами ситуації відповідно до розданих їм ролей. Ігрова (проблемна) ситуація складає сюжетну основу гри. По сценарію дається характеристика об'єкта гри (організація, установа), встановлюються та аргументуються ролі, презентуються форми взаємодії гравців в процесі гри (усно, з використанням документів, через застосування комп'ютерної техніки) [68, с. 24].

У нашому дослідженні ігрову ситуацію рольової гри, яку в контексті професійно орієнтованого спілкування можемо кваліфікувати як ситуацію ділової гри, пов'язуємо із типовими ситуаціями професійно орієнтованого спілкування екологів (робоче оточення і повсякденна робота, стосунки із колегами та партнерами (установами, підприємствами). Ознайомлення із основними ролями учасників професійно орієнтованого спілкування екологів, а саме ролями еколога, керівника підприємства, суб'єкта господарської діяльності, допомагають студентам «прожити» в уявній ситуації професійні будні, проблеми, виклики обраної спеціальності.

Рольова (навчально-рольова / ділова) гра відбувається у кілька етапів: підготовчий, обговорення ситуації, проведення, аналіз та узагальнення. Спочатку викладач підбирає тему, мету гри, інформує учасників про зміст кожної ролі. Викладач розподіляє ролі між студентами, враховуючи рівень сформованості англійської компетентності. Рекомендується надавати можливість студентам самостійно обирати для себе ролі, оскільки можливість стати на деякий час тим, ким мрієш, спонукає їх до активної участі в «драматизації» ситуації. Доцільно, також, час від часу призначати ключові ролі слабшим студентам [72]. Дж. Хамер (J. Harmer) зауважує, що студенти, особливо стримані, отримують можливість під час гри висловлюватись у більш відкритий спосіб [156]. У випадку виникнення сумнівів щодо надання ключових ролей стриманим, більш «пасивним» студентам, викладач може підібрати для них такі ролі, які б активізували їхню мовленнєву діяльність, виступаючи у ситуативних діалогах рольової (навчально-рольової / ділової) гри.

Студентам завчасно видаються укладені пакети необхідних матеріалів, сценарій, інструкції, правила, настанови, додатковий матеріал, а також необхідний реквізит й атрибути гри [30, с. 57]. І. Задорожна наголошує на доцільності самостійної підготовки рольової гри студентами: підготовлене мовлення часто слугує основою для розвитку вмінь несподіваного мовлення, яке характерне для рольової гри на аудиторному занятті [35, с. 220]. Необхідно зауважити, що рольова гра (навчально-рольова / ділова) виступає ефективним методом, який тренує студентів спілкуватися в будь-якій ситуації. На відміну від роботи у парах та невеликих групах, під час рольової гри (навчально-рольової / ділової) студенти демонструють вищий рівень комунікативної компетентності.

Під час обговорення учасники виробляють спільну думку щодо проблемної ситуації, виробляють норми, стратегію поведінки. Для успішної комунікації доцільно організувати повторення мовленнєвих кліше (формул), тематичного лексичного матеріалу. Цей етап рольової гри (навчально-рольової / ділової) служить ефективним засобом автоматизації лексичних навичок та умінь в діалогічному мовленні під час лексичного оформлення висловлювань понадфразового рівня, міні-діалогів.

Незнайомий лексичний матеріал можна представити за допомогою візуальних опор, речей, розповідей, історій. Прослуховування історій та перегляд відеофрагментів мають неймовірний вплив на засвоєння слів, термінів, вжитих у контексті [201].

Рольова гра (навчально-рольова / ділова) проводиться в парах, малих та великих групах. Рольова гра (навчально-рольова / ділова) у парах є найпростішим видом гри, але ефективним для студентів із низьким рівнем сформованості англомовної компетентності в говорінні. Робота по черзі надає можливість студентам спостерігати і оцінювати «гру» своїх одногрупників. Пізніше студенти обговорюють результати проведення рольової гри (навчально-рольової / ділової). Спільно із викладачем

студенти аналізують помилки, проводять узагальнення, виокремлюють слабкі місця [72].

Активна участь студента в грі, поряд із підтримкою з боку інших учасників, сприяє кращому оволодінню мовленнєвими уміннями та навичками [207]. Атмосфера в групі залежить від самих студентів. Студенти почувають себе впевненими та розслабленими, усвідомлюючи відсутність контролю та оцінки з боку викладача.

Рольова гра (навчально-рольова / ділова) є ефективним активним методом навчання, який саме за допомогою максимального відтворення «реальних умов» спілкування спонукає, а в деяких випадках навіть надихає студентів до продукування непідготовленого діалогічного мовлення.

Рольова гра (навчально-рольова / ділова) може ефективно змінити формат обговорення проблеми в рамках кейсу. Зміна оточення, ракурсу вирішення попередньо обговорюваної у кейсі проблеми, ситуації служать основою для повторення вивченого лексичного матеріалу, удосконалення мовленнєвих навичок говоріння. Відбувається перехід від монологічного мовлення в кейсі до діалогічного у рольовій грі (навчально-рольовій / діловій), який активізує ментальну та пізнавальну діяльність студентів.

Інтерес студентів до іншомовного спілкування, в тому числі професійно-орієнтованого спілкування, мотивує студентів до підвищення рівня свої лексичної компетентності, збагачення свого словникового запасу. Проте, активне міжособистісне спілкування під час рольової гри (навчально-рольової / ділової) без належного лексичного наповнення, у тому числі термінами, не забезпечує повноцінного розуміння та успішної комунікації між учасниками професійно орієнтованого спілкування.

Таким чином, у підрозділі 1.3 дисертації здійснено аналіз ефективних методів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, до яких віднесено кейс, рольову гру (навчально-рольову / ділову), презентацію. Пропонується використовувати презентації для монологічного мовлення, рольові ігри (навчально-рольові /

ділові) для діалогічного мовлення на завершальному етапі виконання студентами кейсів.

Висновки до розділу 1

Здійснений у розділі 1 дисертації аналіз дозволив виявити, що професійно орієнтоване спілкування екологів – це спілкування в системі взаємодії, зв'язків, цілей, ролей, ситуацій та стратегій.

З'ясовано, що англомовна лексична компетентність є здатністю майбутніх екологів правильно лексично оформлювати усні висловлювання у монологічному і діалогічному мовленні, ефективно організовувати англомовну усномовленнєву діяльність, спрямовану на реалізацію професійних функцій і ролей у ситуаціях професійно орієнтованого спілкування. Лексична компетентність в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів збагачує мовлення, забезпечує його автентичність і когезію.

Чинником ефективної комунікації є, перш за все, лексичне оформлення діалогічних та монологічних висловлювань, що полягає у підборі слів, термінів відповідно до комунікативного наміру, ключових характеристик і вимог певного жанру. Обґрунтовано, що інтенсивність взаємодії майбутніх екологів як суб'єктів професійно орієнтованого усного англомовного спілкування безпосередньо залежить від рівня сформованості у них лексичної компетентності.

Процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів регулюється певними методологічними і методичними передумовами. Проаналізовано комплекс підходів до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, до якого належать компетентнісний, діяльнісний, проблемний та професійно орієнтований підходи.

Виявлені дидактичні принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, а саме принцип міждисциплінарності та інтегративності й принцип активності.

До методичних принципів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів віднесено принципи діагностичності рівнів сформованості цільової компетентності, єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання, професійної спрямованості усного англомовного навчального спілкування, активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування.

Опанування засадами професійно орієнтованого усного англомовного спілкування майбутніх екологів передбачає навчання діалогічного та монологічного мовлення. Поступове оволодіння мовленнєвими вміннями діалогічного мовлення з його відповідним лексичним оформленням охоплює навчання діалогічних єдностей, міні-діалогів, діалогів середнього розміру та макро-діалогів. Студенти оволодівають лексичними засобами оформлення запитів, повідомлень, порад, прохань, наказів, спонукань, заперечень, аргументацій, згоди, які вони використовуватимуть у діалогах-розпитуваннях, діалогах-домовленостях, діалогах-обмінах думками. Мовні особливості діалогічного мовлення вимагають знання та вживання мовленнєвих кліше (формул), емоційно-зabarвленої лексики. Швидкість і реплікування діалогічного мовлення створюють психологічні труднощі для засвоєння та автоматизації мовленнєвих умінь діалогічного мовлення. Оволодіння мовленнєвими вміннями монологічного мовлення з його відповідним лексичним оформленням включає навчання основних монологів з дотриманням зв'язності, інформативності, тематичності, контекстуальності, ситуативності, модальності мовлення. Кожна частина монологів насичена мовленнєвими кліше (формулами), засобами міжфразового зв'язку,

лексикою, яка реалізує прагматичні функції монологу-повідомлення, монологу-переконання, монологу-презентації.

До ефективних методів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні належать кейс-метод, презентація і рольова гра (навчально-рольова / ділова). Кейс – це дослідження, яке характеризується вивченням конкретної ситуації з подальшими детальними та систематичними записами. Опрацьовану інформацію, інтерпретацію даних студенти подають у формі усної презентації. Окрім презентацій, завершальний етап виконання кейсу може передбачати використання рольових (навчально-рольових / ділових) ігор, які розрізняють за типом завдань і ролей. Навчальні ролі не є природними для студентів (наприклад роль міністра захисту довкілля та природних ресурсів України, очільника Державної екологічної інспекції України), у той час як ділові ігри імітують реальні професійні ситуації, студенти виконують природні ролі. В процесі рольової (навчально-рольової / ділової) гри майбутні екологи засвоюють уміння невідготовленого мовлення, вдосконалюють уміння та навички лексичного оформлення діалогічних і монологічних висловлювань в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні.

Положення, викладені у розділі 1 дисертації, висвітлені у публікаціях авторки [119; 120; 121; 122].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ

У розділі обґрунтовано зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, представлений в предметному і процесуальному аспектах; визначено критерії відбору навчального матеріалу; виокремлено етапи формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні. У відповідності до етапів розроблено підсистему вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Сконструйовано модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, яку складають цільово-методологічний, змістовий, організаційний і результативний блоки.

2. 1. Зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів

Зміст навчання передбачає сукупність того, що повинен засвоїти студент у процесі навчання і покликаний забезпечити досягнення мети навчання [54, с. 100].

Зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів виступає одним із ключових аспектів змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» і відповідає меті навчання [126, с. 7].

Мета вивчення навчальної дисципліни є визначальним чинником формування її змісту. Мета вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» студентами природничих спеціальностей у ЗВО – формування системи відповідних знань, навичок і умінь, мовних і мовленнєвих компетентностей з метою їх використання у змодельованій / реальній ситуації професійно орієнтованого спілкування [58].

Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні майбутніх екологів передбачає, передусім, правильне вживання лексичних одиниць у діалогічних і монологічних висловлюваннях відповідно до ситуації професійно орієнтованого усного спілкування та мети комунікації.

Науковці наголошують на тісному зв'язку між формулюванням мети навчання, аналізом цільової ситуації, що включає аналіз навчальних потреб та інтересів студентів [57; 60].

Дж. Манбі (J. Munby) [176, с. 52–115] вважає, що аналіз цільової ситуації дозволяє систематизувати потреби й інтереси студентів, які знаходяться в центрі процесу конструювання змісту навчання.

Услід за Дж. Манбі (J. Munby) ми здійснили спробу розробити модель цільової ситуації навчання майбутніми екологами іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської) й формування у них лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні. Згадана модель включає мету навчання, завдання і засоби професійно орієнтованого усного спілкування, низку інтересів та навчальних потреб майбутніх екологів, а також знання, навички, уміння і компетентності, які відповідають уже переліченим компонентам.

З метою побудови моделі цільової ситуації задля урахування її особливостей в аспектах змісту формування лексичної компетентності в

професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів перед початком вивчення курсу навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» ми здійснили:

– анкетування 43 студентів першого та другого року навчання першого бакалаврського освітнього рівня спеціальності «Екологія», 18 студентів четвертого року навчання першого бакалаврського освітнього рівня спеціальності «Екологія» Львівського національного університету імені Івана Франка;

– анкетування 13 аспірантів першого року навчання спеціальності «Екологія» та 5 аспірантів четвертого року навчання спеціальності «Екологія» Львівського національного університету імені Івана Франка;

– анкетування 4 аспірантів – учасників програм академічної мобільності Гамбурзького університету прикладних наук;

– опитування 28 викладачів кафедр раціонального використання природних ресурсів і охорони природи географічного факультету, геоекології і фізичної географії географічного факультету, туризму географічного факультету, екології біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;

– опитування 16 практикуючих екологів – працівників АТ «Подільський цемент», ПРАТ «Миколаївцемент», групи компаній «Західнадрасервіс» та Регіонального центру «Знесіння»;

– аналіз робочих навчальних планів підготовки майбутніх фахівців спеціальності «екологія» за першим бакалаврським освітнім рівнем у Львівському національному університеті імені Івана Франка;

– аналіз змісту навчальних і робочих програм дисциплін фахової підготовки майбутніх екологів у Львівському національному університеті імені Івана Франка;

– аналіз 17 глобальних цілей сталого розвитку ООН.

На основі отриманих результатів опитування ми змоделивали цільову ситуацію формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів (рис. 2.1). Охарактеризуємо компоненти моделі.

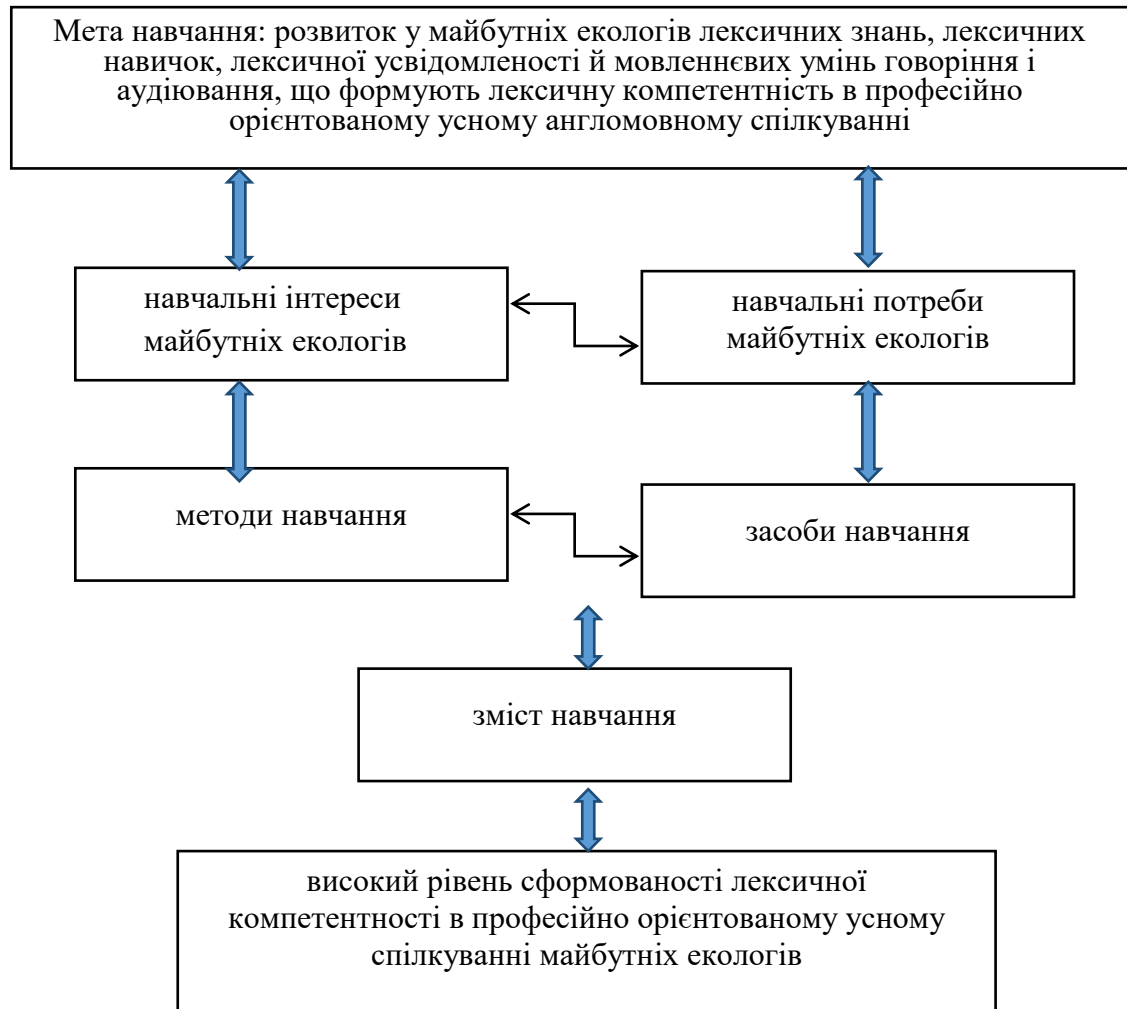

Рис. 2. 1. Модель цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів

Системотвірним компонентом моделі, який знаходиться у її центрі, є її мета – розвиток у майбутніх екологів лексичних знань, лексичних навичок, лексичної усвідомленості й мовленнєвих умінь говоріння і аудіювання, що формують лексичну компетентність в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні.

До низки навчальних інтересів щодо змісту навчання респонденти віднесли: проблеми довкілля, вплив господарської діяльності на екосистеми, діяльність техногенних об'єктів, технології усунення забруднень навколишнього середовища, оптимальні стратегії природокористування, джерела відновної енергії, підходи до оцінювання екологічних ризиків, цілі сталого розвитку, екологічне законодавство. Респонденти наголосили на важливості соціального складника екологічної освіти й діяльності в галузі навколишнього середовища і зміни клімату. Таким чином, переконуємося у валідності зробленого нами на основі теоретичного аналізу (підрозділ 1.2) висновку про необхідність включення глобальних цілей сталого розвитку, ухвалених на Саміті ООН зі сталого розвитку, до змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Студенти виявили інтерес до пізнавальної активності, зокрема здійснення досліджень та розігрування проблемних ситуацій професійної діяльності і, відповідно, професійно орієнтованого усного англomовного спілкування майбутніх екологів.

До кола навчальних потреб учасники опитування – майбутні екологи віднесли: опанування лексичним мінімумом сфери екології, зокрема термінами; опанування мовленнєвими кліше, притаманними типовим і проблемним ситуаціям професійно орієнтованого усного спілкування екологів; моделювання типових і проблемних ситуацій професійно орієнтованого усного спілкування екологів; побудову міні-діалогів та діалогів на професійно орієнтовану тематику; підготовку і представлення презентацій на професійно орієнтовану тематику; виконання і представлення результатів кейсів та дослідницьких проєктів; організацію рольових (навчально-рольових / ділових) ігор; ретельно відібраний викладачем відповідно до обґрунтованих критеріїв навчальний матеріал; високий рівень сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні по завершенні вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» з

метою спілкування з іноземними колегами, участі у проєктах, конференціях, працевлаштування в інших країнах світу.

Здійснено аналіз засобів навчання, спрямованих на формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні. Так, у навчальному процесі активно використовується програмне забезпечення, навчальні платформи, зокрема Moodle, онлайн платформи наприклад Teams, Zoom чи Skype, різноманітні додатки типу Quizlet і Kahoot, зорієнтовані на засвоєння й автоматизацію лексичних одиниць, онлайн ресурси, що містять аутентичні тексти і відеоматеріали, у тому числі інтернет сторінки ООН, Юнісеф, міжнародних екологічних організацій.

Було, також, проаналізовано наявне навчально-методичне забезпечення процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

У процесі навчання англійської мови за професійним спрямуванням використовується низка підручників закордонних авторів – «Environmental Science» [152], «English for Environmental Science in Higher Education Studies» [170], «English for Environmental Studies» [167], які супроводжуються звукозаписами, відеозаписами і цифровими додатками, вирізняються орієнтацією на вимоги і принципи комунікативного підходу до навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, великою кількістю візуальних засобів – фото і рисунків, а також акцентують на інтеракції, дослідницькій і проєктній діяльності студентів.

Існує низка підручників, навчальних посібників, практикумів, методичних рекомендацій, розроблених викладачами українських ЗВО для іношомовної підготовки майбутніх екологів. До таких видань належать: підручник «Англійська мова для студентів екології» [59], навчальний посібник «English Bachelors' course in Ecology» [21], практикум «Англійська мова для студентів екології» [14], методичні рекомендації «Англійська мова для екології» [151]. Зазначені видання побудовані за тематичним принципом.

Кожна із тем містить тексти і завдання на розуміння прочитаного, вправи і завдання, спрямовані на формування лексичних знань, рецептивних і репродуктивних лексичних навичок, завдання на розвиток мовленнєвих навичок говоріння. Кожен змістовий модуль забезпечений глосарієм. Деякі із видань, попри їхню беззаперечну цінність для забезпечення процесу іншомовної підготовки майбутніх екологів у ЗВО, недостатньо комунікативно орієнтовані і містять недостатню кількість вправ та завдань для формування і розвитку у студентів мовних і мовленнєвих компетентностей.

Викладачі англійської мови за професійним спрямуванням можуть скористатися тед токами [128; 130; 138; 184; 186 194] і спеціалізованими сайтами [131; 148; 149; 199], які пропонують ресурси, зокрема методичні розробки для проведення занять з англійської мови для майбутніх екологів та стануть у пригоді під час планування і проведення навчальних занять.

Як уже традиційно складається у методиці навчання іноземних мов, зокрема й у методиці навчання іноземних мов для спеціальних цілей, зміст формування мовних та мовленнєвих компетентностей визначається у предметному і процесуальному аспектах [54, с. 108].

Конструювання змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів здійснювалося з урахуванням результатів аналізу цільової ситуації (підрозділ 3.1).

Таким чином, до аспектів змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів віднесено низку взаємопов'язаних компонентів, які корелюють із структурою лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (табл. 2. 1).

Аспекти і компоненти змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

Предметний аспект	Процесуальний аспект
сфери спілкування	рецептивні і репродуктивні лексичні навички оперування мовним матеріалом (лексичним); відповідні знання
види спілкування	вправи для формування рецептивних і репродуктивних лексичних навичок оперування мовним матеріалом (лексичним)
способи спілкування	уміння говоріння; відповідні знання
функції спілкування	вправи для розвитку умінь говоріння
ситуації професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів (типові і проблемні)	уміння аудіювання; відповідні знання
ролі учасників професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів	вправи для розвитку умінь аудіювання
лексичний мовний матеріал, мовленнєвий матеріал для навчання аудіювання і говоріння; відповідні знання	вміння вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях; відповідні знання
комунікативні стратегії; відповідні знання	вправи для розвитку вмінь вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях

невербальні засоби комунікації	вміння оперування комунікативними стратегіями; відповідні знання
комунікативні цілі, комунікативні наміри	вправи для розвитку вмінь оперування комунікативними стратегіями
теми, проблеми	вміння оперування навчальними і компенсаторними стратегіями; відповідні знання
тексти	вправи для розвитку навчальних і компенсаторних стратегій

Відповідно до твердження, висловленого у висновках до розділу 1 на основі здійсненого у згаданому розділі аналізу, професійно орієнтоване спілкування екологів є спілкуванням у системі взаємодії, зв'язків, цілей, ролей, ситуацій і стратегій. Перелічені складові спілкування є, водночас, компонентами предметного аспекту змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Проаналізуємо компоненти предметного аспекту змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів більш детально.

Задля ґрунтовного окреслення компонентів предметного аспекту змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів доцільно здійснити короткий аналіз екологічного усного англомовного дискурсу.

Т. ван Дійк трактує дискурс як складну єдність мовних форм, значень і дій, яку можна охарактеризувати за допомогою поняття комунікативної події чи комунікативного акту [200]. Ф. Бацевич визначає дискурс як «сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням,

осмисленням і презентацією світу мовцем і осмисленням мовної картини світу адресанта слухачем» [4, с. 138].

Екологічний дискурс Л. Сологуб визначає як гібридний феномен, що є взаємодією елементів наукового, політичного й рекламного дискурсів, залучення яких зумовлює морально-етична спрямованість екологічного дискурсу, готовність до боротьби за еко-цінності, зверненість до широких верств суспільства й експліцитний ідеологічний пафос [92, с. 35].

Як стверджує Л. Сологуб, екологічний дискурс реалізується в усній, писемній та електронній формах [92, с. 33]. До усних форм екологічного дискурсу В. Черниш та Л. Сологуб відносять: доповіді на конференціях, семінарах; обговорення виступів колег, обмін враженнями; телефонні переговори; виступи у теле- і радіопрограмах, інтерв'ю, прес-конференції; промови політиків, парламентські дебати; професійні дискусії різного типу, зокрема дискусії під час круглих столів, обговорень, дебатів; теле- та радіоновини, присвячені екологічній тематиці, екологічні теле- та радіопередачі; рекламні ролики екологічної тематики. З урахуванням результатів аналізу, викладеного у підрозділі 1. 1, розширимо перелік жанрів екологічного усного англomовного дискурсу, доповнивши його спілкуванням з колегами з дотриманням етикету комунікативної поведінки; описом професійних обов'язків; обговоренням професійних інтересів; обґрунтуванням власної позиції щодо проблем професійного характеру та шляхів їх вирішення; описом робочого місця і приладдя [92, с. 33-34; 110, с. 281].

Ключовими характеристиками екологічного дискурсу є: точність, лаконічність викладу матеріалу, використання термінології, стилістичних прийомів, чітко виражена апеляція до системи цінностей, використання невербальних компонентів спілкування: кольорового символізму, параграфеміки, часто – масовий характер комунікації, орієнтація на концепти (глибинні когнітивні, ціннісні категорії), прийнятні для кожного учасника комунікації [92, с. 34].

До сфер професійно орієнтованого усного спілкування майбутніх екологів належать особистісна та професійно ділова сфери.

Серед видів спілкування науковці виокремлюють: контактне / дистантне, безпосереднє / опосередковане, усне / писемне, діалогічне / монологічне, міжособистісне / публічне / масове, приватне / офіційне, вільне / стереотипне, кооперативне / конфліктне, інформативне / фатичне; вербальне / невербальне, реальне / віртуальне та ін. [54, с. 101]. Розроблення методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів передбачає урахування відповідних видів спілкування, що є умовою реалізації комунікативної спрямованості навчання. До видів спілкування майбутніх екологів, включених до змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, відносимо контактне, безпосереднє й опосередковане, усне, діалогічне й монологічне, міжособистісне й публічне, приватне й офіційне, вільне й стереотипне, кооперативне, інформативне; вербальне й невербальне, реальне.

Способами спілкування, врахованими у змісті формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, є: інтерактивний, перцептивний та інформаційний.

Функціями спілкування, вагомими для ефективного формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, вважаємо, вслід за дослідниками [54, с. 101], комунікативну функцію мови, що охоплює функції спілкування, повідомлення, впливу, волевиявлення, експресивну й емотивну функції, а також функцію способу висловлення думки. У контексті визначення функцій спілкування виокремимо найбільш важливі для формування, розвитку і реалізації лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні функціональні стилі спілкування екологів. До таких стилів відносимо: офіційно-діловий, науковий, розмовний. Певні стилі

спілкування використовуються у відповідних типових і проблемних ситуаціях професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів (підрозділ 1.1 (табл. 1.1), підрозділ 1.2).

Ролі учасників професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів, що безпосередньо пов'язані з їхніми трудовими функціями (визначеними у підрозділі 1.1), охоплюють: формування запитів, визначення алгоритму дій, оцінювання ситуації, оцінювання визначеного плану дій, прогнозування ефекту, спричиненого господарською діяльністю та діяльністю техногенних об'єктів на навколишнє середовище, обґрунтування оптимальних стратегій використання природних ресурсів, визначення екологічних ризиків, суперечливих умов і вимог за недостатньої поінформованості та ін.

Лексичний мовний матеріал та мовленнєвий матеріал для навчання аудіювання і говоріння є обов'язковими компонентами предметного аспекту змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Володіння фаховою лексикою, зокрема екологічною термінологією, є вагомим аспектом формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні. Розвиток лексичної компетентності передбачає формування лексичних знань, у т. ч. знань лексичних одиниць, що входять до активного і пасивного словникового запасу. Лексичний мовний матеріал охоплює: слова загальної і галузевої лексики, слова-терміни, терміни-словосполучення, їх звукову і графічну форми; семантику слів; синоніми, антоніми, омоніми, пароніми; стилістичну і соціокультурну забарвленість; схожості та розбіжності у лексичних системах рідної та англійської мов; мовленнєві кліше, що використовуються для реалізації комунікативних стратегій у типових і проблемних ситуаціях професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів. На лексичному рівні англомовний екологічний дискурс характеризується наявністю двох основних категорій екологічної терміносистеми: екологічної

та соціальної. До компонентів концептосфери «Екологія» відносяться компоненти: «Живі організми як об'єкт природи», «Взаємодія живих організмів і природи», «Навколишнє середовище», «Людина і природа» (підрозділ 1.1).

Обґрунтування відбору лексичного мовного матеріалу та мовленнєвого матеріалу для навчання аудіювання і говоріння буде здійснене у наступному підрозділі дисертації.

Групи вербальних адресатно-орієнтованих стратегій включають: інформативні, спонукальні, емоційно-діяльнісні, оцінно-діяльнісні, кооперативні, стратегії самопрезентації (підрозділ 1.1).

Комунікативні цілі і наміри як провідні характеристики спілкування дозволяють оцінити його ефективність, передають вольовий настрій мовця і реалізуються через вибір засобів їх реалізації, зокрема певних лексичних одиниць, граматичних структур, синтаксичних конструкцій (підрозділ 1.1). Невдалий вибір лексичних одиниць, граматичних структур чи синтаксичних конструкцій не дозволить зреалізувати комунікативні цілі і наміри й, таким чином, призведе до комунікативної невдачі. До комунікативної невдачі у процесі професійно орієнтованого англomовного спілкування можуть призвести й неправильно витлумачені адресатом комунікативні цілі і наміри почутого висловлювання.

З урахуванням результатів аналізу цільової ситуації, аналізу існуючих підручників та посібників для навчання майбутніх екологів англійської мови за професійним спрямуванням, а також компонентів концептосфери «Екологія» визначено коло тем, актуальних для процесу формування у цих фахівців лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні:

- «Живі організми – об'єкт природи»;
- «Взаємодія живих організмів з природою»;
- «Людина і природа»;
- «Навколишнє середовище: життя на землі і життя під водою»;

- «Вплив забруднення на екологічні системи»;
- «Вирубання лісів: вплив на екологічні системи»;
- «Зміна клімату і світовий океан»;
- «Зміна клімату: вплив на життя рослин і тварин»;
- «Відновні джерела енергії»;
- «Відповідальне виробництво та споживання».

Визначені теми відображають основні екологічні проблеми сучасності. У процесі визначення кола актуальних для процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів проблем було враховане твердження Л. Сологуб про те, що у наш час екологія асоціюється не лише з наукою, а і з суспільнополітичним рухом за розвиток людства у гармонії з довкіллям [92, с. 31], а відтак – детально проаналізовано перелік глобальних цілей сталого розвитку [108].

Коло лексичних одиниць, текстів, аудіоматеріалів та відеофрагментів, призначених для формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, відповідає зазначеним вище темам і проблемам, охоплює тексти монологічного і діалогічного видів, різних типів (опис, розповідь, роздум та ін.) та різних форм репрезентації (усні, письмові, друковані). Вимоги до обсягу та ін. параметрів текстів для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів будуть обґрунтовані у наступному підрозділі дисертації.

Процесуальний аспект змісту формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні безпосередньо пов'язаний з предметним аспектом і включає:

- рецептивні (ідентифікації; аналізу лексем і словотворення; семантизації; користування словотворчою і контекстуальною здогадкою та ін.) і репродуктивні (правильного підбору лексичних одиниць відносно комунікативного наміру, характеристик і вимог відповідного жанру;

активування слів з довготривалої пам'яті; поєднання лексичної одиниці з попередньою і наступною відповідно до норм мови, ситуації спілкування, комунікативних цілей і намірів та ін.) лексичні навички оперування лексичним матеріалом (підрозділ 1.1);

- знання про рецептивні – ідентифікації; аналізу лексем і словотворення, семантизації, користування словотворчою і контекстуальною здогадкою та ін. і репродуктивні – правильного підбору лексичних одиниць відносно комунікативного наміру, характеристик і вимог відповідного жанру, активування слів з довготривалої пам'яті, поєднання лексичної одиниці з попередньою і наступною відповідно до норм мови, ситуації спілкування, комунікативних цілей і намірів та ін.; лексичні навички оперування лексичним матеріалом;

- вправи для формування рецептивних і репродуктивних лексичних навичок оперування лексичним матеріалом;

- уміння говоріння: діалогічного мовлення – ініціювання, підтримування і завершення діалогу; реагування на репліки співрозмовника, розширення теми розмови чи переведення розмови на іншу тему із вживанням мовленнєвих кліше та стягнених форм; використання мовленнєвих кліше для діалогів різних функціональних типів; емоційного забарвлення реплік; і монологічного мовлення – зв'язного і повного висловлювання відповідно до комунікативного наміру, у т. ч. на основі комбінування різних джерел інформації з використанням логічної схеми, мовленнєвих зразків та ін. опор; передавання змісту зразків зв'язного монологічного мовлення (підрозділ 1.1);

- знання про уміння діалогічного і монологічного мовлення;

- вправи для розвитку умінь діалогічного і монологічного мовлення;

- уміння аудіювання: сприймання змісту прослуханого й визначення основної інформації в аудіотексті; вибіркоче розуміння необхідної інформації з опорою на мовну здогадку та контекст; опускання невідомого мовного

матеріалу, несуттєвого для розуміння основного змісту прослуханого (підрозділ 1.1);

- знання про уміння аудіювання;
- вправи для розвитку умінь аудіювання;
- вміння вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях (підрозділ 1.1);
- знання про вміння вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях;
- вправи для розвитку вмінь вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях;
- вміння оперування інформативними, спонукальними, емоційно-діяльнісними, оцінно-діяльнісними, кооперативними комунікативними стратегіями, а також стратегіями самопрезентації (підрозділ 1.1);
- знання про вміння оперування інформативними, спонукальними, емоційно-діяльнісними, оцінно-діяльнісними, кооперативними комунікативними стратегіями, а також стратегіями самопрезентації;
- вправи для розвитку вмінь оперування комунікативними стратегіями;
- вміння використовувати навчальні стратегії (застосування асоціацій; групування за алфавітом, словотвірними елементами, тематикою; семантична систематизація (заповнення таблиць, схем); створення семантичних карт, інтелект-мап, візуалізацій; повторення через певні проміжки часу; визначення типу тексту й поділ тексту на смислові частини; аналіз і узагальнення тексту; виокремлення ключових слів; прогнозування змісту та структури повідомлення; пошук контекстуальних і внутрішньомовних опор; виведення правил сполучуваності лексичних одиниць; аналіз і систематизація опанованого лексичного матеріалу; обґрунтування й аргументація вживання лексичних одиниць) і компенсаторні стратегії (свідоме нехтування незнайомими лексичними одиницями, частинами тексту; багаторазове прослуховування чи перегляд незрозумілих фрагментів;

інтерпретація значення ключових лексичних одиниць з опорою на контекст відеоряду; використання ситуативних, тематичних, графічних опор, опор на заголовки, візуалізацію правил);

– знання про вміння оперування навчальними і компенсаторними стратегіями;

– вправи для розвитку навчальних і компенсаторних стратегій [54, с. 446-451; 182].

Ми визначили й обґрунтували компоненти предметного і процесуального аспектів змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Важливим завданням ефективного формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів є вирішення питання відбору навчального матеріалу, на основі якого доцільно формувати у студентів цільову компетентність.

Проблемі відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів присвячено наступний підрозділ дисертації.

2.2. Відбір матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

Ефективне вирішення проблеми відбору навчального матеріалу є передумовою формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, позаяк навчальний матеріал відіграє ключову роль основного засобу навчання у процесі формування у цих фахівців згаданої компетентності.

Мета відбору навчального матеріалу повинна корелювати з метою і змістом навчання. Метою використання навчального матеріалу є формування

і розвиток у майбутніх екологів системи лексичних знань, мовних і мовленнєвих навичок та умінь, лексичної усвідомленості, комунікативних і навчальних стратегій – компонентів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні [117].

У процесі навчання англійської мови за професійним спрямуванням навчальний матеріал виконує низку ключових функцій. К. Хайленд (K. Hyland) визначає чотири ключові функції навчального матеріалу: розвивальну, модельну, стимулювальну та довідкову [160]. Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів відбувається у процесі вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, відтак навчальний матеріал для формування згаданої компетентності виконує ідентичні функції (рис. 2. 2).

Рис. 2. 2. Функції навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів

Розвивальна функція навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному

спілкуванні майбутніх екологів реалізується у забезпеченні студентів мовними і мовленнєвими зразками, зокрема відібраними за тематичним принципом словами, термінами, виразами, мовленнєвими кліше, які вживаються у визначених у підрозділі 2.1 жанрах професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів задля поетапного формування у них зазначених вище компонентів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні. Забезпечення студентів мовними і мовленнєвими зразками на рецептивному рівні дозволить їм у подальшому відтворювати й уживати ці лексичні одиниці у власних професійно орієнтованих усних англomовних висловлюваннях [117].

Реалізація модельної функції навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів відбувається шляхом використання еталонних моделей та репрезентативних зразків усних текстів різних жанрів, які домінують у професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні екологів. Еталонні моделі і репрезентативні зразки ілюструють особливості вживання слів, термінів, словосполучень, мовленнєвих кліше в типових ситуаціях професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів та репрезентують структуру, особливості організації і стилістичні особливості різних жанрів професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів [117].

Стимулювальну функцію навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів зумовлює бажання здобувачів освіти отримати позитивний результат навчальної діяльності. Згадана функція реалізується через використання навчального матеріалу у структурований спосіб шляхом складання структурних частин у ціле. Візуальні опори, аудіо-, відеофрагменти та предмети, які застосовуються для демонстрації слів, допомагають реалізувати стимулювальну функцію навчального матеріалу,

оскільки дозволяють занурити студентів у контекст ситуацій професійно орієнтованого усного англомовного спілкування [117].

Довідкова функція навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів виявляється через сформованість бази лексичних знань, а також знань особливостей діалогічного і монологічного мовлення, які дозволять студентам розвивати лексичні репродуктивні й мовленнєві навички, мовленнєві уміння та лексичну усвідомленість [117].

Здійснивши аналіз функцій навчального матеріалу, перейдемо до аналізу окремих компонентів відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, зокрема зупинимося на обґрунтуванні одиниць і критеріїв відбору навчального матеріалу для формування цільової компетентності.

Процес визначення нами одиниць, критеріїв і процедури відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів зумовлювався положеннями Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти [33, с. 149], результатами аналізу цільової ситуації, аспектів і компонентів змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (підрозділ 2.1) [117].

Оцінка одиниць відбору навчального матеріалу здійснюється через призму чинників доцільності чи недоцільності використання цих одиниць для реалізації навчальних цілей [15]. Так, одиницями відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів визначено лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти, відеофрагменти.

Джерелами відбору лексичних одиниць стали автентичні друковані та аудіотексти, відеофрагменти професійно орієнтованого спрямування, що

виконують еталонно-допоміжну функцію [25]. Ю. Семенчук наголошує на необхідності відбору текстів, що слугують джерелами термінологічної лексики, яку виокремлюють та відбирають для засвоєння студентами у процесі вивчення іноземної мови [82, с. 70].

Відбір лексичних одиниць здійснювався у межах тематичних полів з автентичних друкованих, аудіотекстів і відеофрагментів, відповідних актуальним для процесу формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні темам. Автентичними текстами дослідники вважають тексти, автори яких – носії мови [115, с. 108]. Ми акцентуємо на використанні у процесі відбору лексичного мінімуму для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів автентичних текстів, адже, автентичні тексти, тематика яких відповідає навчальним потребам та інтересам студентів, слугують мотиваційними ресурсами й сприяють пізнавальній активності студентів. «Автентичні тексти виконують функції джерел словникового запасу та фонових знань студентів з фаху, а також прикладом вживання термінологічної лексики у контексті (що дозволяє конкретизувати значення лексичних одиниць й усвідомлювати особливості вживання цих лексичних одиниць відповідно до усталених мовних норм і стандартів)» [115, с. 107].

Ще одним чинником, який ураховувався у процесі відбору лексичних одиниць, був рівень складності лексичних одиниць щодо їх сприйняття, засвоєння, тлумачення і оперування, а також рівень складності автентичних текстів-джерел відбору лексичних одиниць щодо їх розуміння, сприйняття і роботи з інформацією, адже рівень складності навчального матеріалу має відповідати визначеному у процесі оцінювання рівневі володіння студентами іноземною мовою (англійською), а також прогностичному рівневі сформованості у них лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, зумовленому метою навчання. Комплексне оцінювання рівня володіння студентами іноземною мовою

(англійською) перед початком експериментального навчання (підрозділ 3.1) [117] й моделювання процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійському спілкуванні майбутніх екологів (підрозділ 2.4) дозволили зробити висновок, що рівень складності відібраних лексичних одиниць, а також друкованих текстів, аудіотекстів та відеофрагментів (які є одиницями відбору навчального матеріалу) повинен відповідати просунутому (B 2) згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти [33].

Проблема формування лексичної компетентності нерозривно пов'язана з формуванням лексичного запасу того, хто навчається. Науковці виокремлюють активний і пасивний лексичний запас, який розглядають як наявний чи реальний словниковий запас [54].

Формують активний лексичний запас лексичні одиниці:

- які студенти розпізнають у процесі реалізації рецептивних видів мовленнєвої діяльності, а саме аудіювання і читання;

- які студенти використовують у процесі реалізації продуктивних видів мовленнєвої діяльності, а саме продукування власних висловлювань в усній і письмовій формі [45; 91; 117].

Пасивний лексичний запас включає лексичні одиниці, які студенти розпізнають і розуміють у процесі реалізації рецептивних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання і читання [45; 91; 117].

Існує ще одна категорія словникового запасу, яку виокремлюють науковці – потенційний словниковий запас студентів. Потенційний словниковий запас містить невідомі студентам лексичні одиниці, про значення яких вони здогадуються з контексту. До лексичних одиниць потенційного словникового запасу науковці, також, відносять: лексичні одиниці-інтернаціоналізми, подібні за звучанням, написанням і / або значенням до лексичних одиниць рідної мови; похідні та складні слова, складові яких відомі студентам; конвертовані слова; багатозначні слова [45;

91; 117]. Реальний словниковий запас виконує функцію основи для формування потенційного словникового запасу.

Особливості організації навчання іноземної мови за професійним спрямуванням у ЗВО, зокрема велика кількість навчального часу, що відводиться для самостійної роботи студентів, зумовлюють необхідність укладання лексичного мінімуму, який має відповідати цілям і змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів [117].

Щодо кількості й тематичної співвіднесеності лексичних одиниць, які склали лексичний мінімум для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів – нами здійснено відбір 250 термінів і термінологічних словосполучень терміносфери екології з тем: навколишнє середовище, живі організми у природі, взаємодія людини і природи, життя на землі, життя під водою, забруднення навколишнього середовища, вплив забруднення на екосистеми, вирубування лісів, зміна клімату, світовий океан, відновні джерела енергії, виробництво і екологія, відповідальне споживання (додаток А).

Відбору і включенню до лексичного мінімуму підлягали ті лексичні одиниці, які відповідали низці обґрунтованих дослідниками критеріїв відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів:

- критерій професійної спрямованості;
- критерій тематичності;
- критерій семантичної цінності;
- критерій стилістичної відповідності;
- критерій сполучуваності;
- критерій частотності;
- критерій функціональності [16, с. 112; 45; 82; 98; 117].

Критерій професійної спрямованості передбачає, що відбір лексичних одиниць повинен здійснюватись у межах окреслених тем концептосфери екології (підрозділ 2.1), визначених типових і проблемних ситуацій професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів (підрозділ 1.2) [117].

Критерій тематичності допомагає регламентувати відбір і компонування лексичного матеріалу в межах відібраних тем [117].

Критерій семантичної цінності передбачає здатність лексичних одиниць виражати важливі поняття у контексті професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів і забезпечує можливість правильного відбору і вживання лексичних одиниць, які позначають певні поняття, а також точного формулювання висловлювань і аргументування власної думки [82, с. 77; 117].

Критерій стилістичної відповідності координує відбір лексичних одиниць, притаманних основним жанрам професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів (підрозділ 2.1) [117].

Критерій сполучуваності регулює здатність студентів правильно будувати висловлювання шляхом свідомого використання парадигматичних і синтагматичних зв'язків слова з урахуванням здатності лексичних одиниць поєднуватися з іншими лексичними одиницями у зразках професійно орієнтованого усного англомовного спілкування [115; 117].

Критерій частотності зводиться до реєстрації повторюваності лексичних одиниць у автентичних друкованих текстах, аудіотекстах та відеофрагментах, які є джерелами відбору лексичних одиниць. Так, коефіцієнт повторюваності лексичної одиниці у різних джерелах відбору повинен становити не менше п'яти [25; 117].

Критерій функціональності регулює особливості процесу формування активного і пасивного лексичного запасу під час відбору лексичних одиниць [117].

Щодо відбору фахових текстів як одиниць навчального матеріалу, увага дослідників зосереджена на відповідності текстового матеріалу цілям навчання. Саме тексти використовують як основу для навчання мовного та мовленнєвого матеріалу. Тексти забезпечують задоволення інформаційно-пізнавальних потреб студентів, слугують опорою для продукування власних висловлювань на професійну тематику, а також демонструють функціонування професійно орієнтованої лексики на прикладі своєї структури [106; 117].

У процесі відбору текстів для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів виокремлюємо наступні якісні критерії:

- змістовий критерій;
- критерій доступності;
- критерій автентичності;
- критерій професійної спрямованості;
- критерій тематичності;
- критерій ситуативності;
- критерій методичної цінності;
- критерій взірцевості [3; 45; 82].

Провідним критерієм при відборі фахових текстів є змістовий критерій, тому що в процесі професійного читання на перше місце виходять уміння студентів проникати в смисловий зміст тексту, вилучати необхідну інформацію, визначати основні деталі тексту. Критерій змісту дозволяє передбачити, яку термінологічну лексику слід відібрати щоб забезпечити студентам розуміння здобутої з тексту інформації [82, с. 71].

Критерій доступності дозволяє студентові розуміти професійно орієнтований текст. Добре розуміння студентами термінологічних одиниць та вираженої за їх допомогою фахової інформації визначає здатність тексту мотивувати студентів до продукування власного висловлювання та творчої інтерпретації навчального матеріалу.

Важливим критерієм вважаємо, також, критерій автентичності, що передбачає використання текстів, які відображають ситуації реальної комунікації в професійній галузі, а також спричиняють емоційну та мовленнєву реакцію [35, с. 79], Автентичні тексти позитивно впливають і на мотивацію студентів до вивчення англійської мови загалом [3, с. 88].

Автентичні тексти продукують носії мови для носіїв мови, тому вони не створюються для навчальної ситуації. Якщо використання автентичних текстів в деякій мірі суперечить критерію доступності, допускається здійснення адаптації. Адаптований текст відрізняється меншим обсягом, включає прості, поширені та складносурядні речення, мінімально використовує багатозначні слова та фразеологізми. При частковій втраті своєї оригінальності адаптований текст повинен зберігати «педагогічну автентичність», тобто продовжувати бути інструментом для досягнення мети навчання [106].

У контексті дотримання критерію автентичності патову ситуацію вирішує рекомендація О. Тарнопольського, який радить використовувати тексти, адаптовані фахівцями – носіями мови, що забезпечить дотримання вимоги автентичності [96, с. 79].

Критерій професійної спрямованості передбачає відбір навчального матеріалу, зміст якого зорієнтований на подальшу професійну діяльність, активізує фонові знання, стимулює інтерес до своєї професії [45, с. 95].

Критерій тематичності передбачає відбір текстів, що відповідає визначеному у підрозділі 2.1 дисертації колу тем і корелює з тематикою програми навчальної дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» Львівського національного університету імені Івана Франка. У результаті аналізу встановлено, що відбір текстів необхідно здійснювати в межах кола тем, які розкривають основні компоненти концептосфери «Екологія», екологічні проблеми сучасності та є актуальними для процесу формування у цих фахівців лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні: «Живі організми – об'єкт

природи», «Взаємодія живих організмів з природою», «Людина і природа», «Навколишнє середовище: життя на землі і життя під водою», «Вплив забруднення на екологічні системи», «Вирубування лісів: вплив на екологічні системи», «Зміна клімату і світовий океан», «Зміна клімату: вплив на життя рослин і тварин», «Відновні джерела енергії», «Відповідальне виробництво та споживання».

Згідно з критерієм ситуативності, перевага надається текстам, які демонструють типові ситуації професійно орієнтованого спілкування екологів, відображають мовленнєву поведінку фахівців екологічної сфери, створюючи можливості реалізації власних мовленнєвих висловлювань у певних ситуаціях професійного спілкування [3, с. 89].

Критерій методичної цінності передбачає наявність в тексті термінів, мовленнєвих кліше, структур, характерних для усного англomовного професійно орієнтованого спілкування екологів. «Галузева лексика» є тією внутрішньою силою, що організовує фаховий текст в єдине цілісне утворення [45, 95]. Важливо також, щоб у текстах не спостерігалась перенасиченість новими лексичними одиницями, які створюють труднощі для їх сприйняття та розуміння. Так, 8-15% незнайомих лексичних одиниць в публіцистичних, науково-популярних текстах не перешкоджає формуванню гнучкості лексичної навички [34, с.241].

Доцільність демонстрації мовлення, типового для екологів в умовах міжнародного співробітництва, міжкультурного спілкування засвідчує критерій взірцевості. Ознайомлення з професійно орієнтованими діалогічними та монологічними висловлюваннями оснащує студентів взірцями з огляду на їхнє мовленнєве оформлення, структуру, використання мовних засобів, комунікативних стратегій тощо [3, с. 90].

Щодо кількісних критеріїв відбору текстів як одиниць навчального матеріалу для формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, обсяг автентичних друкованих текстів повинен складати 300 – 600 слів, при цьому

кількість невідомих студентам лексичних одиниць не повинна перевищувати 8-15 % [97; 107]. Швидкість читання залежить від типу читання. Так, вивчаючому читанню притаманна швидкість 50 слів за хвилину. Переглядово-пошуковому читанню – 450–500 слів за хвилину. Читанню із загальним охопленням змісту – 200–220 слів за хвилину [45, с.97].

Відбір автентичних друкованих текстів здійснювався з наступних джерел: автентичних підручників та довідкових й науково-популярних видань, а також наукових публікацій: монографій, збірників статей, сайтів відповідних організацій та установ, сайтів ООН, що представляють цілі сталого розвитку.

Реальну комунікативну поведінку екологів відтворюють аудіотексти та відеофрагменти, які характеризуються дидактичним потенціалом та мотиваційною цінністю. На сайтах відомих каналів, сторінках організацій, у відеоблогах можна знайти велику кількість різноманітних за тематикою та стилями аудіо- і відеоматеріалів, які висвітлюють аспекти, проблеми галузі екології. При цьому, позитивний ефект відеофонограми підсилюється наступними екстралінгвістичними факторами, такими як музика, комп'ютерна графіка, світлові рішення, кадри реальних подій [26, с.74].

У процесі відбору автентичних аудіотекстів і відеофонограм для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів виокремлюємо наступні якісні критерії:

- критерій автентичності;
- критерій тематичності;
- критерій проблемності;
- критерій лексичної наповненості [26; 62; 90].

Для відбору відеоматеріалів використано ще критерій домінування відеоряду над аудіорядом [26; 62].

Як уже зазначалося у контексті використання критерію автентичності для відбору текстів, критерій автентичності для відбору аудіо- і

відеоматеріалів зумовлює використання аудіо- і відеоматеріалів, створених носіями мови для носіїв мови. Автентичні матеріали відображають ситуації реального спілкування в професійній галузі, тому вони також можуть слугувати зразками для продукування фахівцями власних висловлювань: як реплік для участі у діалогічному мовленні, так і висловлювань монологічного характеру [26, с.73; 90, с. 104]. Споглядання функціонування мови в природному соціальному та професійному середовищах сприяє кращому розумінню особливостей англомовної культури тощо. Критерій автентичності не виключає можливості використання аудіо- і відеоматеріалів, які зазнали певної адаптації.

Критерій тематичності передбачає відбір аудіо- та відеоматеріалів з урахуванням тематичних блоків, визначених в програмі. Необхідно зауважити, що тематика аудіо- та відеофонограм англійською мовою навіть в межах програми навчальної дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» допомагає студентам поглиблювати предметні знання з фахових дисциплін, ознайомлюватися із сучасними тенденціями вирішення екологічних проблем тощо. Н. Гупка-Макогін наголошує на реалізації міжпредметних зв'язків та необхідності обізнаності викладачів іноземної мови зі змістом фахових дисциплін [26, с.75].

Критерій проблемності передбачає відбір аудіо- і відеофонограм, які висвітлюють актуальні проблеми професійного характеру з переліку визначених типових ситуацій професійно орієнтованого усного спілкування екологів, що стосуються отримання показників аналізу довкілля; отримання висновків про негативний вплив певних чинників на довкілля; виявлення негативного впливу діяльності організацій або підприємств на довкілля; отримання даних моніторингу екологічної діяльності установи; отримання негативного висновку про звіт із оцінки впливу на довкілля; виявлення несанкціонованого розміщення виробничих відходів; пояснення приписів щодо усунення виявлених порушень; обговорення шляхів оптимізації природокористування тощо.

Критерій лексичної наповненості зумовлює відповідне мовне (лексичне) оформлення аудіо- та відеофонограм до рівня англомовної комунікативної компетентності студентів. Критерій лексичної наповненості враховує наявність знайомих лексичних одиниць, актуалізація яких сприяє формуванню лексичних навичок та незнайомих лексичних одиниць, які служать орієнтирами у сприйнятті та розумінні аудіотекстів і відеофонограм [62], їх характер, а саме використання можливості здогадатися про значення слів за контекстом, будовою слів тощо. Якщо мовлення насичене складними граматичними структурами, багатозначними словами, термінами, фразеологічними одиницями, необхідно підбирати аудіо- та відеоматеріали на знайому тему або проблему.

Для відбору відеофонограм доцільно застосовувати критерій домінування відеоряду над аудіорядом [26; 62]. Відомо, що одночасне сприймання відеофоноінформації зоровим та слуховим компонентами сприяє кращому розумінню інформації. В умовах домінування зорового аналізатора ефект сприйняття, переробки і запам'ятовування інформації підсилюється завдяки зоровим значеннєвим опорам (таблицям, динамічним сюжетам, жестам тощо), які оточують глядача під час перегляду відеофрагменту.

Серед кількісних критеріїв для фонограм і відеофонограм виділяють тривалість звучання та темп мовлення. Оскільки рівень сформованості цільової англомовної комунікативної компетентності майбутніх екологів відповідає рівню B2, тривалість звучання текстів для аудіювання становить 10-15 хв. [107], що складає від 300 до 500 слів. Недоліком використання тривалої фонограми є поява сенсорної втоми після 4-7 хвилин звучання. Компенсацією може слугувати вибір фонограми із полегшеною мовною складністю. Відеофонограми можуть бути дещо довшими, оскільки відеоряд полегшує сприймання та, відповідно, сенсорна втома настає пізніше [3, с. 91].

Оптимальним темпом мовлення вважається середній темп, який становить для англійської мови 140-150 слів на хвилину [147, с. 103]. Темп

повільніший за 92 слів на хвилину вважається недостатнім та недоцільним для використання у аудіюванні із студентами, рівень володіння іноземною мовою яких становить B2 [3, с.91]. Також важливо виключати фонограми, під час прослуховування яких у слухачів темп внутрішнього мовлення виявляється повільнішим ніж темп мовлення фонограми.

На основі досліджень науковців [97; 107] й з урахуванням положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [33], вважаємо, що кількість незнайомих лексичних одиниць у аудіо- чи відеофонограмі має становити в середньому 10 % [97; 107]. При цьому дослідники пропонують, також, кількісні критерії для відбору аудіотекстів для аудіювання монологічного і діалогічного мовлення.

Обсяг тексту для аудіювання монологічного мовлення повинен складати 180–250 слів, при цьому кількість невідомих студентам лексичних одиниць не повинна перевищувати 10 %. До ключових характеристик аудіотекстів і відеофрагментів, як уже зазначалося, належить темп мовлення, який для монологічного мовлення повинен складати 220–250 і більше складів за хвилину [107].

Обсяг тексту для аудіювання діалогічного мовлення складає 250–300 слів (10–40 реплік), при цьому кількість невідомих студентам лексичних одиниць має складати не більш ніж 10 %. Темп мовлення має зберігатися у межах показника 220–250 і більше складів за хвилину [107].

У виборі аудіотекстів й відеофрагментів необхідно аналізувати співвідношення відео-та аудіоряду, ураховуючи те, що студенти ефективніше сприймають відеоряд у порівнянні з аудіорядом [26]. Твердження дослідників базується на здатності зорових опор полегшувати сприйняття інформації й більшій готовності студентів до сприйняття зорового компонента відеофоноінформації чи контекстуалізації завдяки комплексному впливу на різні органи чуття, емоції, інтелект за рахунок домінуючої ролі зорового компонента [62].

Джерелами відбору аудіотекстів та відеофрагментів слугували відповідні інтернет-сайти.

Нами визначені мета використання навчального матеріалу, його основні функції, одиниці, джерела і критерії відбору. На основі здійсненого аналізу доцільно обґрунтувати етапи й розробити підсистему вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Цим питанням присвячено наступний підрозділ дисертації.

2.3. Підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

У сучасній методиці навчання іноземних мов опанування нових лексичних одиниць відбувається дозовано та поступово, формування лексичної компетентності в усному спілкуванні включає свідомий розвиток мовленнєвих навичок, який передбачає здійснення простих, а згодом складних операцій із лексикою. Ефективна організація навчання лексики вимагає обґрунтування етапів навчання й розроблення системи або підсистеми вправ для формування відповідної компетентності.

У процесі оволодіння англомовною лексичною компетентністю в професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів наслідуємо традиційний підхід, прийнятий у методиці навчання іноземних мов (С. Ніколаєва, І. Задорожна, Ю. Семенчук), й виділяємо три основних етапи формування складових лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні майбутніх екологів (лексичних знань, навичок та усвідомленості) – ознайомчий етап, етап автоматизації й етап застосування [35; 54; 82].

На ознайомчому етапі роботи з новими лексичними одиницями студенти оволодівають знаннями про лексичну систему англійської мови, а

саме знаннями про правила словотвору, сполучувальну та відносну цінність слів [51, с. 151]. Студенти знайомляться зі значеннями лексичних одиниць, термінів, особливостями їх уживання. На цьому етапі студенти виконують вправи на ідентифікацію та семантизацію лексичних одиниць, оволодівають новою загальноживаною лексикою, особливий акцент спрямовується на синоніми та антоніми рівня B2 та їх визначення, потенціал семантизації (deterioration, depletion, to foster, to enhance). Студенти знайомляться з лексичним матеріалом, який описує професійну діяльність еколога (обов'язки, відповідальність, комунікація). Ознайомлення з основами професійної діяльності англійською мовою полегшує проведення рольової (навчально-рольової / ділової) гри на професійну тематику.

Порційність подачі термінів з галузі екології та їх тлумачення, пояснення з опорою на контекст передбачає подальшу здатність студентів здійснювати правильну їх семантизацію під час проведення рольової (навчально-рольової / ділової) гри, кейсу. Студенти засвоюють англійські еквіваленти українських екологічних термінів, особливості їх термінотворення та вживання в професійно орієнтованому спілкуванні.

На етапі автоматизації студенти оволодівають формою, значенням і функцією лексичних одиниць. Основа первинних умінь, закладених на ознайомчому етапі, передбачає здійснення свідомих операцій з лексикою та дозволяє забезпечити формування і вдосконалення лексичних навичок шляхом повторення дій з лексичним матеріалом. Лексичний матеріал охоплює загальноживану лексику, фахові терміни, мовленнєві кліше, усномовленнєві формули. Студенти виконують вправи на засвоєння форми і значення лексичних одиниць, засвоєння сполучуваності слів; на рівні словосполучення, фрази, понадфразової єдності відбувається автоматизація дій студентів із лексичним матеріалом шляхом опрацювання типових мовленнєвих зразків (імітація лаконічних відповідей, заповнення пропусків у тексті) [54, с. 223-229]. Зміст вправ також повинен вміщувати навчальний матеріал (тексти, аудіотексти, відеофонограми), які висвітлюють болючі

екологічні проблеми людства, тому що саме в межах цих проблем створюються кейси (“Climate change”, “Pollution”, “Deforestation”, “Waste Management”, etc.). Типові мовленнєві зразки служать орієнтирами для подальшого самостійного лексичного оформлення власних висловлювань діалогічного та монологічного мовлення [90, с. 119]. Засвоєння лексичного матеріалу, включаючи терміни, вдосконалення лексичних навичок служать передумовою успішного формування англomовної компетентності у майбутніх екологів.

На завершальному етапі відбувається розвиток умінь продукувати підготовлене та непідготовлене діалогічне та монологічне висловлювання, а також подальше вдосконалення навичок та вмінь. В умовах ситуацій професійно-орієнтованого спілкування в залежності від комунікативного наміру висловлювання студенти вправляються у відтворенні лексичних одиниць, термінів, кліше, вживанні тематичної та термінологічної лексики у самостійних висловлюваннях [45, с. 103]. Студенти виконують вправи, які вимагають від них швидкої словесної реакції; завдання вправ забезпечують вживання студентами не тільки загальнонавчаних лексичних одиниць, але й кліше, стійких словосполучень, ідіом, крилатих виразів тощо. Виконання вправ у формі рольових (навчально-рольових / ділових) ігор сприяє розвитку спонтанного мовлення. В діалогах-дискусіях студенти набувають і розвивають навички ведення дискусії: аргументовано доводити свою точку зору, робити висновок, ввічливо не погодитися із думкою опонента та надати своє бачення проблеми і т. д. В монологіях у формі презентації, які широко використовуються під час представлення «кейсу» екологічної проблеми, студенти звертаються до групи слухачів, висвітлюючи певну проблему й окреслюючи шляхи її вирішення.

Ключем до вирішення проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності є створення системи чи підсистеми вправ (ієрархічного об'єднання необхідних типів і видів вправ), під якою розуміють логічно побудовані та взаємопов'язані для формування мовленнєвих

компетентностей вправи у говорінні, читанні, аудіюванні та письмі, які враховують низку чинників, виконуються в певній послідовності та об'єднані єдиною кінцевою метою [54, с. 189-191]. Оскільки у нашому дослідженні ми зосереджуємось на одному виді мовленнєвої діяльності – формуванні лексичної компетентності в усному мовленні (професійно-орієнтованому усному спілкуванні екологів), розроблятимемо підсистему вправ.

З'ясуємо сутність понять «вправа», «компоненти вправи» та «підсистема вправ».

Вправа – організоване в навчальних умовах багаторазове виконання певних операцій, дій чи діяльності з метою оволодіння цільовою компетентністю [54, с. 181].

Вправи мають чітку структуру, яку складають чотири компоненти: завдання-інструкції до вправи, зразок виконання завдання-інструкції (необов'язковий компонент), виконання вправи, контроль викладачем виконання здобувачами освіти вправи, самоконтроль або взаємоконтроль студентів [54, с. 181].

Підсистема вправ – сукупність груп, типів і видів вправ, спрямованих на оволодіння певною мовленнєвою діяльністю. В підсистемі передбачається послідовність виконання вправ, врахування закономірностей формування навичок мовленнєвої діяльності [54, с. 189-190].

Сучасні вимоги щодо формування іншомовної комунікативної компетентності спонукають методистів оптимізувати підсистему вправ, включаючи до неї наступні типи та види вправ:

- 1) некомунікативні, умовно-комунікативні, комунікативні вправи;
- 2) рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні, продуктивні вправи;
- 3) вправи без опор, із спеціально створеними опорами, з природними опорами;
- 4) групові, парні, індивідуальні вправи;

5) вправи з повним, частковим, мінімальним керуванням [35, с. 174–175; 54, с. 183–189].

До вправ як до одиниць підсистеми висуваються певні вимоги: відповідність цього методу засвоєння знань, навичок та умінь завданням, цілям, змісту, умовам навчання, цілеспрямованість, однотипність матеріалу, повторюваність мовного й мовленнєвого матеріалу, послідовність в організації виконання вправи, відповідність змісту вправи етапам формування навичок та умінь [17].

Вправи готують студентів до подальшого активного використання отриманих знань. Вправи повинні відображати зміст навчання (відповідні теми, ситуації, ролі, тексти), включати основні компоненти процесу навчання (усвідомлення, узагальнення, автоматизація змісту навчання) [40, с. 124]. Вправи також повинні забезпечити послідовне формування необхідних умінь шляхом багаторазового виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю або її компонентами. Послідовність груп вправ в ієрархії підсистеми вправ забезпечує поступове ускладнення операції, підвищення ступеня самостійності студентів – від нульового до повного [17].

Загальновідомо, що саме у вправах формуються навички та вміння. Відповідно, пояснення викладача повинно бути коротким, точним та зрозумілим, а вправи, які передбачають багаторазове та варіативне використання набутих знань, повинні займати близько 80% навчального часу [112].

Основними елементами вправи є: завдання-інструкція, зразок виконання, виконання вправи, контроль викладача / самоконтроль та взаємоконтроль [54, с. 181–182].

Комунікативність вправ спрямована на розвиток мовних навичок (лексичних, граматичних, фонетичних), навичок повноцінного, осмисленого мовлення, умінь. Згадана характеристика вправ виникає й існує в умовах природного мовного спілкування [87, с. 3; 88]. Комунікативна цінність вправ

полягає в тому, що вони забезпечують розвиток як підготовленого, так і непідготовленого мовлення [3, с. 102], сприяють розвитку мотивації студентів до вивчення англійської мови загалом та опанування вміннями діалогічного і монологічного мовлення зокрема.

До тренувальних вправ, які активізують навчальний матеріал для формування мовних навичок та спрямовані на мовну форму висловлювання [87], належать мовні (некомунікативні) вправи. Мовні вправи виконуються на рівні слова, словосполучення, речення. Використання мовних одиниць у мікрвисловлюваннях відбувається в умовно-комунікативних вправах. Умовно-комунікативні вправи фокусуються на змісті та формі мовлення. Студенти усвідомлюють особливості вживання мовних одиниць (в нашій розвідці – лексичних одиниць). У процесі мовленнєвої діяльності вдосконалення набутих навичок відбувається на основі сформованого мовленнєвого динамічного стереотипу, який безпосередньо корелює із мовленнєвою ситуацією [78, с. 101].

Комунікативні вправи спрямовані на зміст висловлювання, на реалізацію мовленнєвої діяльності у будь-якому її виді – аудіюванні, читанні, говорінні, письмі. Вони сприяють використанню мовних одиниць (в нашому дослідженні – лексичних) у висловлюваннях й у процесі сприймання та породження текстів забезпечують усвідомлення функцій нової лексичної та граматичної одиниці [40, с. 128]. Комунікативні вправи направлені на уміння мобілізувати засвоєний мовний матеріал з метою здійснення комунікації. Вправи поступово стають більш творчими і наближаються до невимушеного акту мовлення [104].

Ступінь керування у вправах визначає рівень контролю навчального процесу. У повністю керованих вправах цілі і дії регламентує викладач, у частково керованих вправах студент може вносити певні зміни, у мінімально керованих вправах втручання викладача є незначним. Повністю керовані вправи корелюють із частковою автономією, частково керовані – з напівавтономією, мінімально керовані – з умовно повною автономією [84,

с. 220]. Створюючи власні тексти діалогічного / монологічного характеру, студенти розвивають свої уміння вживання лексичних одиниць у процесі підготовленого та непідготовленого мовлення.

Нами розроблено підсистему вправ (табл. 2.2), яка корелює з визначеними етапами і складається із 5 груп та відповідних їм підгруп вправ (додаток Б).

Таблиця 2.2

Підсистема вправ для формування лексичної компетентності
в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні
майбутніх екологів

Етапи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні	Групи вправ на формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні	Підгрупи вправ на формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні	Типи вправ
Ознайомчий	1. Група вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць	1. Підгрупа вправ на сприйняття окремих лексичних одиниць	невмотивовані, вмотивовані; рецептивні, рецептивно-репродуктивні; некомунікативні, умовно-
	2. Група вправ на семантизацію лексичних одиниць	1. Підгрупа вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у словосполученнях / реченнях	
		2. Підгрупа вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у тексті	

Продовження таблиці 2.2

Автоматизації	3. Група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей	1. Підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць (у т.ч. термінів), словосполучень	невмотивовані, вмотивовані; умовно-комунікативні, комунікативні; репродуктивні, рецептивно-продуктивні; індивідуальні, парні; із повним / частковим керуванням
		2. Підгрупа вправ на вживання лексичних одиниць (у т.ч. термінів) у реченнях в типових мовленнєвих ситуаціях	
	4. Група вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня (діалогічних і монологічних)	1. Підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні-діалогах	
		2. Підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні-монологіях	
Застосування	5. Група вправ на лексичне оформлення висловлювань текстового рівня (діалогічних і монологічних)	1. Підгрупа вправ на застосування лексичних одиниць у діалогах (у тому числі діалогах кейсів	вмотивовані; комунікативні, рецептивно-продуктивні; індивідуальні,

Продовження таблиці 2.2

		у формі рольових (навчально-рольових / ділових) ігор)	парні, групові; із мінімальним керуванням
		2. Підгрупа вправ на застосування лексичних одиниць у монологіях (у тому числі доповідях кейсів у формі презентацій)	

Група вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць та група вправ на семантизацію лексичних одиниць корелюють з етапом ознайомлення і спрямовані на ознайомлення з окремими лексичними одиницями та з лексичними одиницями в контексті. У зазначеній групі домінують некомунікативні та умовно-комунікативні вправи. Групи передбачають ідентифікацію лексичних одиниць, екологічних термінів, виявлення лексичного значення лексичних одиниць у словосполученнях, реченнях, текстах. Студенти використовують навчально-когнітивні стратегії, спрямовані на аналіз і узагальнення почутого / побаченого, пояснення й наведення прикладів щодо вживання лексем, самостійне виведення правил сполучуваності лексичних одиниць.

Група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей та група вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня (діалогічних і монологічних) корелюють з етапом автоматизації та спрямовані на продукування лексичних одиниць (у т.ч. екологічних термінів) і вживання лексичних одиниць (у т.ч. екологічних термінів), словосполучень ізольовано, без контексту. У зазначених групах

домінують рецептивно-репродуктивні, продуктивні, комунікативні; індивідуальні / групові вправи.

Група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей передбачає вживання лексичних одиниць (у тому числі екологічних термінів), словосполучень у реченнях в типових мовленнєвих ситуаціях, а група вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня (діалогічних і монологічних) – розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні-діалогах й міні-монологів. Студенти використовують навчально-когнітивні (пояснення й наведення прикладів щодо вживання лексем, ймовірнісне передбачення змісту та структури повідомлення), комунікативні (інформативні, аргументативні, кооперативні, оцінно-діяльнісні), компенсаторні стратегії (використання ситуативних та тематичних опор).

Група вправ на лексичне оформлення висловлювань текстового рівня (діалогічних і монологічних) корелює з етапом застосування. У зазначеній групі домінують продуктивні, комунікативні, групові вправи. Група вправ на лексичне оформлення діалогічних висловлювань передбачає застосування лексичних одиниць, зокрема екологічних термінів, у діалогах, група вправ на лексичне оформлення монологічних висловлювань – у монологів. Група вправ на лексичне оформлення діалогічних висловлювань передбачає вживання лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів, у діалогах кейсів у формі рольових (навчально-рольових / ділових) ігор, тоді як група вправ на лексичне оформлення монологічних висловлювань передбачає застосування відповідних лексичних одиниць у доповідях кейсів у формі презентацій. Студенти використовують навчально-когнітивні (ймовірнісне передбачення змісту та структури повідомлення), комунікативні стратегії (інформативні, аргументативні, експланаторні, оцінно-діяльнісні, самопрезентації).

Наведемо приклади з метою ілюстрації вправ, що належать до згаданих груп і підгруп запропонованої підсистеми вправ.

Вправа 1 (група 1, підгрупа 1). *Практична мета* – ознайомити студентів із суфіксальним способом словотвору лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів та розвивати навички утворювати іменникові слова, терміни за допомогою відповідних суфіксів. *Тип вправи* – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, індивідуальна / групова. *Залучені стратегії:* навчально-когнітивні (прогнозування звукової і графічної форми слова). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Write the noun forms of the verbs in the box and then put them into three groups with the endings –ment, -ion or –ance.*

pollute prevent develop examine avoid resist interact disturb adjust compose transmit		
-ment	-ion	-ance

Вправа 2 (група 1, підгрупа 1). *Практична мета* – ознайомити студентів із способом складення лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів та розвивати навички утворювати іменникові слова, терміни за допомогою складення двох лексичних одиниць. *Тип вправи* – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, індивідуальна / групова. *Залучені стратегії:* навчально-когнітивні (аналіз і узагальнення почутого / побаченого). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Match the words in A with the words in B to form compound words. Then match these with definitions.*

A	rain sun land ground eco green water ice
---	---

B	way system fill cap forest light house water
---	---

1. all the plants and living creatures in a particular area.
2. an effect of rising atmosphere's temperature caused by an increase of carbon dioxide which trap the heat of the sun.
3. a river, canal along which boats can travel.
4. a thick forest in tropical parts that have a lot of rain.
5. water that is found under the ground in soil, rocks.
6. an area of land where larges amount of waste material are buried.
7. the light form the sun.
8. a layer of ice covering the North or South Poles.

Вправа 3 (група 1, підгрупа 1). *Практична мета* – ознайомити студентів із сполучуваністю лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів та розвивати навички утворювати словосполучення, термінологічні словосполучення. *Тип вправи* – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, індивідуальна / групова. *Залучені стратегії:* навчально-когнітивні (пояснення й наведення прикладів вживання лексем, самостійне виведення правил утворення словосполучень). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Match the verbs in the left column with a noun in the right column to make up the corresponding combination.*

1. to phase out	a) air pollution
2. to cope with	b) heat
3. to emit	c) the use of leaded gasoline
4. to trap	d) fumes
5. to do	e) damage

Вправа 4 (група 1, підгрупа 1). *Практична мета* – ознайомити студентів із ідіоматичною сполучуваністю лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів та розвивати навички уникати уживання слів в межах словосполучення у невласивому значенні. *Тип вправи* – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, індивідуальна / групова. *Залучені стратегії:* навчально-когнітивні (пояснення й наведення прикладів вживання лексем, самостійне виведення правил сполучуваності лексичних одиниць).

Інструкція: Choose the appropriate part of the collocation and explain your choice.

exhaust	gases	internal	combustion engine
	steam		burning engine
	fumes		glowing engine
global	heating	to emit	gases
	warming		sewage
	lighting		wastes

Вправа 5 (група 1, підгрупа 2). *Практична мета* – вдосконалювати навички вживання лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів у реченні. *Тип вправи* – умовно комунікативна, репродуктивно-продуктивна, групова. *Залучені стратегії:* навчально-когнітивні (пояснення й наведення прикладів вживання лексем), мнемічні (регулярне повторення матеріалу через різні проміжки часу). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Choose the nouns below to complete the sentences.*

laws fossil litter acid
greenhouse regions access

1. Current levels of (...) gases are constantly growing.
2. (...) rain gets into the food we eat, the water we drink. as well as the air we breathe.
3. Burning (...) fuels, clearing forests and other human activities release carbon dioxide.
4. People ruin their surroundings by scattering junk and (...) on the land or water.
5. Pollution can be reduced by passing and enforcing new (...).
6. At least 1.1 billion people lack (...) to safe drinking water.
7. Rising sea levels are already flooding low-lying islands and other coastal (...).

Вправа 6 (група 2, підгрупа 2). *Практична мета* – розвивати у студентів навички виявлення лексичних значень (семантизація) лексичних одиниць, екологічних термінів у тексті. *Тип вправи* – некомунікативна, рецептивно-репродуктивна, індивідуальна / групова. *Залучені стратегії:* навчально-когнітивні (пошук опор в існуючому контексті та мовному оточенні лексичних одиниць). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Read the text. For each empty space (1-8) choose the correct answer (A,B,C or D).*

Bioenergy

Bioenergy use is conventionally defined within two groups : “traditional” and “modern”. The traditional one refers to the (1) ... of biomass in such forms as timber, animal manure and mined charcoal. Modern bioenergy technologies allow

to obtain liquid biofuels from biogases and other plants; bio-refineries; biogas produced by using anaerobic digestion of (2); heating systems burning wood pellets; and other know-how.

Bioenergy accounted for about 10% of total final energy (3) and 1.9% of global power generation in 2015.

Biomass possesses a great capacity to (4) energy supplies in the countries with a high level of population and rising demand, such as Brazil, India and China. It may be directly burned for (5) or power generation, or it is turned into oil or substitutes in the form of gas. Liquid biofuels, a convenient renewable (6) for gasoline, are widely used in transportation .

Brazil leads the field in (7) biofuels and has the largest number of flexible-fuel vehicles, which can be filled with bioethanol – an alcohol mostly (8) ... by the metabolic, anaerobic change of carbohydrates (fermentation) in sugar or starch harvest, such as sugarcane, corn or sorghum [199].

1.	A	explosion	B	melting	C	combustion	D	smolder
2.	A	leftovers	B	residues	C	remains	D	ends
3.	A	consumption	B	use	C	input	D	distribution
4.	A	grow	B	boost	C	cause	D	surge
5.	A	warming	B	lighting	C	feeding	D	heating
6.	A	substitute	B	option	C	forgery	D	set
7.	A	dropping	B	sticky	C	liquid	D	flow
8.	A	set	B	squeezed	C	made	D	served

Вправа 7 (група 3, підгрупа 1). *Практична мета* – вдосконалювати навички вживання лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів в діалогічних єдностях. *Тип вправи* – умовно комунікативна, репродуктивно-продуктивна, групова. *Залучені стратегії:* комунікативні (спонукальні, інформативні), навчально-когнітивні (пояснення й наведення прикладів вживання лексем). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Work in pairs. Student A expresses his / her intentions, opinions, assumptions using the words and terms in the brackets. Student B agrees or disagrees.*

Student A : I _____(to conduct daily inspection).

Student B: (*agrees*)_____.

Student A: I _____(to collect samples of soil) on your job site.

Student B: (*agrees*)_____

Student A: We _____(a new permit system for pollutant).

Student B: (*disagrees*) _____.

Student A: We _____(process disposal of waste) properly.

Student B: (*disagrees*) _____.

Вправа 8 (група 3, підгрупа 2). *Практична мета* – вдосконалювати навички вживання лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів в схожих мовленнєвих ситуаціях. *Тип вправи* – умовно комунікативна, репродуктивно-продуктивна, індивідуальна / групова. *Залучені стратегії:* комунікативні (довідкові), навчально-когнітивні (пояснення й наведення прикладів вживання лексем), мнемічні (регулярне повторення матеріалу), компенсаторні (визначення значення основних лексичних одиниць за допомогою контексту). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Read a short text. Choose an alternative that implies a negative effect.*

Environmental pollution is one of the most serious problems. Air, water and soil that are necessary to the survival are all **1. recovered/harmed** by pollution.

2. *Badly /Slightly* polluted air can cause illness. Polluted water kills fish and other marine life. Pollution of soil reduces the amount of land that is available for growing food. Millions of chimneys, cars, plants and factories emit 3. *smokes/fumes* and 4. *useful/harmful* substances. 5. *Corrupted/Poisoned* air is the main reason why it is hard to breathe in large cities. Airborne chemicals 6. *enrich/contaminate* food and water springs. Various chemicals are absorbed by our organism during breathing. Exposure to airborne pathogens can cause cancer.

Вправа 9 (група 4, підгрупа 1). *Практична мета* – вдосконалювати навички вживання лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів у міні-діалозі. Тип вправи – умовно-комунікативна, репродуктивно-продуктивна, групова. Залучені стратегії: комунікативні (аргументативні, інформативні кооперативні), навчально-когнітивні (пошук основних (ключових) слів, пояснення й наведення прикладів вживання лексем), мнемічні (регулярне повторення матеріалу), компенсаторні (субституція невідомих лексичних одиниць відомими). Засоби навчання – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Read a dialogue between an ecologist (E) and a forester (F) about forest management. Change the italicized words and phrases with the synonymous ones in the model below. Using phrases appropriate for cooperation reproduce the situation.*

E.: Do your forest management activities include biodiversity *preservation*?

F.: Yes, they do. We try to enhance and *save wildlife area*.

E.: I'd like to suggest if I may that you should focus on the forests that are less suitable for *wood production*.

F.: All right. I don't mind.

Вправа 10 (група 4, підгрупа 1). *Практична мета* – вдосконалювати навички вживання лексичних одиниць, у тому числі екологічних термінів. *Тип вправи* – умовно-комунікативна, групова. *Залучені стратегії:*

комунікативні (спонукальні, інформативні, оцінно-діяльнісні), навчально-когнітивні (прогноз змісту та структури повідомлення), компенсаторні (використання опор ситуацій та тематики). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Role play a mini-dialogue with a partner.*

Student A: You are a foreman at construction site. You are responsible for construction waste.

Student B: You are an environmental compliance inspector. You want to check how construction dumping is compliant with environmental rules.

Вправа 11 (група 4, підгрупа 2). *Практична мета* – вдосконалювати навички вживання лексичних одиниць, у т.ч. екологічних термінів в міні-монолозі. *Тип вправи* – продуктивна, комунікативна, індивідуальна. *Залучені стратегії:* комунікативні (інформативні, оцінно-діяльнісні), навчально-когнітивні (прогноз змісту та структури повідомлення), компенсаторні (нехтування незнайомих частин тексту, використання опор в тематиці). *Засоби навчання* – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Make up a short report on the Negative Effects of the Rising Temperature. Use the following subheading and target vocabulary.*

1. Increased rainfall and rise in sea level.

Target vocabulary: precipitation, to experience, flooding, salinity of rivers, water supplies;

2. Extinction of species

Target vocabulary: to cause, disappear, on the verge of extinction;

3. Glaciers.

Target vocabulary: to melt, sea level, to be flooded.

Вправа 12 (група 5, підгрупа 1). *Практична мета* – вдосконалювати лексичні навички вживання лексичних одиниць в професійно-орієнтованому

діалозі. Тип вправи – комунікативна, продуктивна, групова. *Залучені стратегії:* комунікативні (інформативні, експланаторні, аргументативні), навчально-когнітивні (прогноз змісту та структури повідомлення). Засоби навчання – навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Students represent their findings about the case “The threat of micro plastic pollution and wastewater treatment plant”, having filled the table below.*

Issues of the case	Findings	Target vocabulary
Plastic waste and its sources and further “destination”		to be recycled to be incinerated
The size of microplastic piece		to be discarded sewage
Filtering of microplastics at wastewater treatment plant		to filter out effluent
Threats to human health		sludge food chain

Do a role-play “The quality of fresh water is getting worse”.

Side A: the students are the ecologists. The group is concerned with freshwater supplies.

Side B: the students are representatives of wastewater treatment plant. They are looking for a solution of this environmental challenge.

Вправа 13 (група 5, підгрупа 2). *Практична мета* – вдосконалювати вміння правильного вживання лексичного мовного і мовленнєвого матеріалу

професійно орієнтованого наповнення в процесі усного презентування інформації. *Тип вправи* – комунікативна, продуктивна, групова. *Залучені стратегії*: комунікативні (інформативні, аргументативні, оцінно-діяльнісні, самопрезентації), навчально-когнітивні (вивчення і підсумовування переглянутого, визначення основних (ключових) слів. Засоби навчання – автентичні аудіофонограми, відеофонограми, навчально-методичні матеріали.

Інструкція: *Students represent their findings about the case “Economic Activity in Chornobyl Zone”, having filled the table below.*

Issues of the case	Findings	Target vocabulary
The cost of funding the Exclusion Zone		solution to profit from
Central Spent Nuclear Fuel Storage Facility		spent fuel self-sufficient
Construction of solar power plants		competitive to implement
Cultivation of oilseed rape		decontamination
Research projects		post-disaster trend

Practice task 1. Prepare a presentation on the topic “A project in Chornobyl Zone”. Follow the main parts and use linking phrases and words to make your presentation cohesive.

1. Introduction

Good morning, ladies and gentlemen, I'd like to introduce myself, I plan to be precise, My purpose is... , The subject of my presentation is..., Today's topic is of particular interest to those of you who ...

2. Outline of your main points

My talk will consist of 3 parts

So, let me give you a brief overview.

In this part of my presentation, I'd like to tell you about

3. Background information. Visuals.

I'd like to start with ..., A good example of this is ..., To illustrate this idea ..., In this part of my presentation I'd like to tell you about... ,

I'd like you to look at this chart/graph, A very important idea that we wanted to highlight in the report, If you look at the graph, you'll see..., Take a closer look at., Could I draw your attention to the chart?, Take a look at these figures. They clearly highlight

4. Conclusion.

To sum up...,

So to summarize ...

Linking words

To show contrast	To show similarity	To give examples
but	similarly	for example
however	like	such as
although	equally	for instance
on the other hand	in a similar way	
in contrast	likewise	
To express result	To express reasons	To express sequence
So	because	First

then consequently therefore as a result thus	Since due to that is why	to start with then after this/afterwards finally lastly
To clarify/explain	To conclude	To add information
in other words that is to say to put in another way	in short briefly to sum up to summarize in conclusion	and also in addition besides not only... but also

Practice task 2. Play a business game “The effects of radiation on human health the Chernobyl nuclear disaster”.

Side A: students are researchers who are after such valuable scientific opportunities.

Side B: students are researchers who consider the study of such effects as a waste of time.

Нами обґрунтовано етапи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів і запропоновано відповідну підсистему вправ. Використання кейс-методу та презентації чи рольової (навчально-рольової / ділової) гри сприяє зануренню студентів у ситуацію усного професійно орієнтованого спілкування – типову чи проблемну та мотивує їх проводити дослідження екологічних проблем, брати активну участь у діалогічному і монологічному мовленні.

2.4. Лінгводидактична модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

Цілісне системне відображення процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, його особливостей і закономірностей, взаємозв'язків і взаємодії компонентів передбачає застосування методу моделювання.

Метод моделювання полягає у представленні моделей об'єктів, явищ та процесів. Модель є системою-репрезентантом, що дозволяє шляхом аналізу отримати знання про досліджуваний об'єкт, явище чи процес [47, с. 273–284].

Процес моделювання не передбачає безпосереднього вивчення об'єктів, явищ та процесів, проте фокусується на проведенні досліджень шляхом вивчення аналогічних явищ на моделях [49]. Відтак, відмінною рисою моделювання як методу наукового пізнання є те, що для вивчення об'єкта дослідження використовується модель (інший об'єкт) [93], що відтворює об'єкт дослідження і виконує його функції.

У контексті нашого дослідження розглядаємо лінгводидактичну модель як еталонне уявлення про навчальний процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Ключовими характеристиками моделювання є системність і цілісність вивчення об'єкта дослідження, що дозволяє проаналізувати як компоненти об'єкта дослідження, так і зв'язки між ними [93]. Згадані ключові характеристики дозволяють трактувати лінгводидактичну модель як системну цілісну конструкцію, яку формують відповідні компоненти.

Процес моделювання передбачає наявність відповідних складових: суб'єкта – дослідника, об'єкта дослідження, моделі, яка опосередковано

представляє відношення між суб'єктом і об'єктом пізнання [93]. Об'єктом дослідження у нашому випадку є процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Конструювання моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів передбачає аналіз процесу навчання як системи, виокремлення його компонентів та їх представлення у взаємодії.

На основі аналізу особливостей процесу моделювання, обґрунтованих в науково-педагогічній літературі [47; 49; 93], особливостей процесу навчання англійської мови за професійним спрямуванням [57], зокрема формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному спілкуванні [45] з урахуванням специфіки іншомовної професійної підготовки майбутніх екологів, виокремлюємо компоненти, взаємодія яких забезпечить ефективність розробленої й запропонованої нами моделі. Аналогічно процесу навчання, компонентами лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів є: мета навчання; підходи до навчання; принципи навчання; зміст навчання; відбір матеріалу; підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; форми, методи і засоби навчання; етапи навчання; результат навчання. Згадані компоненти об'єднані у відповідні блоки: цільово-методологічний, змістовий, організаційний та результативний (рис. 2.3).

Першим етапом процесу моделювання є постановка мети. Мета розробленої нами лінгводидактичної моделі – сформованість у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні на рівні «незалежного користувача» (B 2).

До комплексу підходів до формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів відносимо: компетентнісний, діяльнісний, проблемний, професійно

орієнтований (підрозділ 1.2). Процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів регулюється низкою дидактичних і методичних принципів. До дидактичних принципів належать: принцип міждисциплінарності та інтегративності й принцип активності. Коло методичних принципів включає: принцип діагностичності рівнів сформованості цільової компетентності, принцип єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання, принцип професійної спрямованості усного англомовного навчального спілкування, принцип активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування (підрозділ 1.2). Мета, підходи і принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів складають цільово-методологічний блок лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (рис. 2.3). Компоненти, що входять до цільово-методологічного блоку лінгводидактичної моделі визначають складові наступних блоків цієї моделі у їх взаємозв'язку і взаємодії.

Змістовий блок лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів охоплює наступні компоненти:

- аналіз цільової ситуації,
- предметний аспект змісту навчання;
- процесуальний аспект змісту навчання;
- одиниці, джерела і критерії відбору навчального матеріалу;
- підсистему вправ.

Аналіз цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні має на меті аналіз навчальних потреб й інтересів майбутніх екологів, спрямований на

визначення компонентів й аспектів змісту навчання з метою досягнення передбаченого метою результату.

Предметний аспект змісту навчання включає: сфери, види, способи, функції, типові і проблемні ситуації професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів, ролі учасників спілкування, лексичний мовний матеріал, мовленнєвий матеріал, комунікативні наміри, цілі і стратегії, теми, проблеми і тексти (підрозділ 2.1).

До компонентів процесуального аспекту змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні відносимо: рецептивні та репродуктивні лексичні навички, вправи для формування лексичних навичок, уміння говоріння, уміння аудіювання, уміння оперування комунікативними та компенсаторними стратегіями, знання лексичних навичок, умінь говоріння та аудіювання, умінь оперування комунікативними й компенсаторними стратегіями, способів формування і розвитку згаданих навичок та умінь (підрозділ 2.1).

Лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти і відеофрагменти є одиницями відбору навчального матеріалу. Відбір лексичних одиниць як одиниць навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів здійснюється відповідно до обґрунтованих критеріїв: професійної спрямованості, тематичності, семантичної цінності, стилістичної відповідності, сполучуваності, частотності, функціональності. Відбір друкованих текстів відбувається відповідно до критеріїв: змістовності, доступності, автентичності, професійної спрямованості, тематичності, ситуативності, методичної цінності, взірцевості. Відбір аудіотекстів та відеофрагментів здійснюється згідно низки наступних критеріїв: автентичності, тематичності, проблемності, лексичної наповненості. Відбір відеоматеріалів відбувається ще й з урахуванням критерію домінування відеоряду над аудіорядом.

Підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів складається із 5 груп і низки відповідних визначеним групам підгруп вправ. На ознайомчому етапі застосовуємо групу вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць і групу вправ на семантизацію лексичних одиниць. Група вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць представлена двома підгрупами вправ: підгрупою вправ на сприйняття окремих лексичних одиниць й підгрупою вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць у контексті. Група вправ на семантизацію лексичних одиниць включає: підгрупу вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у словосполученнях / реченнях та підгрупу вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у тексті. До типів вправ, які належать до згаданих груп і підгруп вправ, віднесено: невмотивовані, вмотивовані; некомунікативні, умовно-комунікативні, рецептивні, рецептивно-репродуктивні; індивідуальні; із повним чи частковим керуванням. Етап автоматизації передбачає застосування групи вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей та групи вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня (діалогічних і монологічних). Група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей включає відповідні підгрупи, а саме: підгрупу вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць (у т. ч. термінів), словосполучень, а також підгрупу вправ на вживання лексичних одиниць (у т. ч. термінів) у реченнях в типових мовленнєвих ситуаціях. Група вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня (діалогічних і монологічних) передбачає застосування підгрупи вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні-діалогах й підгрупи вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні-монологіях. Вправи, які належать до згаданих груп і відповідних їм підгруп, представлені наступними типами: невмотивованими, вмотивованими; умовно-комунікативними, комунікативними; репродуктивними, рецептивно-

продуктивними, індивідуальними, парними; із повним чи частковим керуванням. На етапі застосування пропонуємо використовувати групу вправ на лексичне оформлення висловлювань текстового рівня (діалогічних і монологічних), представлену підгрупою вправ на застосування лексичних одиниць у діалогах (у тому числі у діалогах кейсів у формі рольових (навчально-рольових / ділових) ігор) й підгрупою вправ на застосування лексичних одиниць у монологіях (у тому числі у доповідях кейсів у формі презентацій), а також відповідними типами вправ: вмотивованими; комунікативними, рецептивно-продуктивними; індивідуальними, парними, груповими; із мінімальним керуванням.

Здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що змістовий блок лінгводидактичної моделі має безпосередній зв'язок з організаційним блоком, зокрема обґрунтовані групи та відповідні їм підгрупи вправ реалізуються на визначених етапах формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Організаційний блок моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів охоплює: етапи навчання, форми організації навчання, методи навчання, засоби навчання. Як уже зазначалося, обґрунтованими етапами формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів є: ознайомчий етап, етап автоматизації та етап застосування. Формою організації навчання майбутніх екологів англійської мови за професійним спрямуванням у ЗВО є практичне заняття. Як свідчать результати аналізу навчальних потреб та інтересів, майбутні екологи віддають перевагу здійсненню й представленню результатів досліджень, а також розігруванню рольових ігор у контексті типових і проблемних ситуацій професійно орієнтованого усного англомовного спілкування. Використання кейс-методу, рольової (навчально-рольової / ділової) гри і презентації дозволяють занурити студентів у ситуації

професійно-орієнтованого спілкування, а відтак мотивують їх до активної участі у діалогічному і монологічному мовленні. Для викладання навчальної дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» рекомендовано використовувати автентичні та вітчизняні підручники, друковані, а також аудіо- і відеоматеріали.

Результативний блок лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів включає: обґрунтовані рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, критерії сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів та показники сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Оскільки вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням вимагає певного рівня володіння загальною іноземною мовою, з орієнтацією на Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти [33] та результати досліджень науковців [89], виокремлюємо наступні рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів: рівень «виживання» (А 2), рубіжний рівень (В 1), рівень «незалежного користувача» (В 2).

Якісні критерії сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів на рівні «виживання» (А 2) передбачають володіння студентами загальною лексикою (орієнтовно 1200-1500 лексичних одиниць) й формування на цій основі спроможності студентів:

– демонструвати адекватне вживання лексичних одиниць професійно орієнтованого характеру (орієнтовно 150–180 дієслів, 150–180 іменників, 80 прикметників), об'єднувати їх у фрази у процесі лексичного оформлення простих усних висловлювань, допускаючи невелику кількість помилок;

- розпізнавати обмежений обсяг лексичних одиниць, пов'язаних з сферою професійної діяльності (зокрема термінів) в аудіотекстах, відеофрагментах та усному мовленні, розуміти основні ідеї аудіотекстів чи відеофрагментів відповідного рівня складності на професійно орієнтовану тематику;

- чітко й з достатнім ступенем правильності висловлюватись на опрацьовані теми професійно орієнтованої тематики, виражати власну думку, представляти описи з виокремленням основної ідеї та допоміжних деталей;

- ініціювати, підтримувати й завершувати міні-діалоги.

Якісні критерії сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів на рубіжному рівні (В 1) передбачають володіння студентами загальною лексикою (орієнтовно 2500 лексичних одиниць) й формування на цій основі спроможності студентів:

- вільно розпізнавати і вживати достатній обсяг лексичних одиниць, пов'язаних з сферою професійної діяльності (зокрема термінів: орієнтовно 300 дієслів, 300 іменників, 150 прикметників), допускаючи невелику кількість помилок; демонструвати правила сполучуваності професійно орієнтованих лексичних одиниць, а також правильність лексичного оформлення усних висловлювань;

- розуміти 60–70 % змісту аудіотекстів чи відеофрагментів відповідного рівня складності професійно орієнтованої тематики, виокремлюючи при цьому головну та другорядні ідеї;

- чітко і досить детально, з достатнім ступенем невимушеності висловлюватись на визначене коло тем професійно орієнтованої тематики, виражати власну думку, наводячи аргументи за і проти, перефразувати з метою уникнення повторів; давати досить розгорнуті описи та чітко структуровані презентації з виокремленням головних положень та допоміжних деталей;

– ініціювати, підтримувати і завершувати діалоги, намагаючись досягти комунікативної мети у ситуаціях професійно орієнтованого спілкування; розгорнуто відповідати на питання, вдаватись у подробиці та аргументувати власну точку зору.

Якісні критерії сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів на рівні «незалежного користувача» (B 2) передбачають володіння студентами загальною лексикою (орієнтовно 3500 лексичних одиниць) й формування на цій основі спроможності студентів:

– вільно розпізнавати і вживати відповідний обсяг лексичних одиниць, пов'язаних з сферою професійної діяльності (зокрема термінів: орієнтовно 450–500 дієслів, 450–500 іменників, 250 прикметників), допускаючи поодинокі помилки; демонструвати правильність лексичного оформлення усних висловлювань;

– без жодних проблем розуміти 80 % змісту аудіотекстів чи відеофрагментів відповідного рівня складності на професійно орієнтовану тематику; без проблем розуміти повільне та просте мовлення носіїв мови;

– чітко, детально, невимушено й досить спонтанно висловлюватись на широке коло тем професійно орієнтованої тематики, виражати власну думку, наводячи аргументи за і проти, варіювати формулювання з метою уникнення частих повторів; давати розгорнуті описи та чітко структуровані презентації з виокремленням головних положень та допоміжних деталей;

– ініціювати, підтримувати і завершувати діалоги, досягаючи комунікативної мети у ситуаціях професійно орієнтованого спілкування; спілкуватися з носіями мови у середньому темпі мовлення та з достатнім рівнем спонтанності, який не завдає труднощів жодній із сторін.

Кількісні критерії сформованості можемо представимо у форматі 100-бальної шкали, яка корелює з шкалою оцінювання навчальних досягнень студентів ЄКТС, прийнятою українськими ЗВО (табл. 2.3).

Шкала оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності
в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні
майбутніх екологів

Рівень сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні	Кількісний показник для відповідного рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні
рівень «виживання» (A 2)	51–69
рубіжний рівень (B 1)	70–89
рівень «незалежного користувача» (B 2)	90–100

Представлені компоненти моделі, об'єднані у блоки, складові лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів набувають інтегративних якостей. Взаємодія компонентів лінгводидактичної моделі у проектуванні на навчальне середовище формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів та реалізація функцій кожного з блоків і компонентів моделі дозволяють стверджувати, що розроблена нами лінгводидактична модель є структурно-функціональною (рис. 2.3).

Отже, розроблена й спроектована нами на процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів лінгводидактична модель є структурно-функціональною ієрархічною сукупністю взаємопов'язаних блоків і компонентів в межах цих блоків, які є складовими цілеспрямованого педагогічного процесу, спрямованого на відповідний результат – сформованість у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні на рівні «незалежного користувача» (B 2).

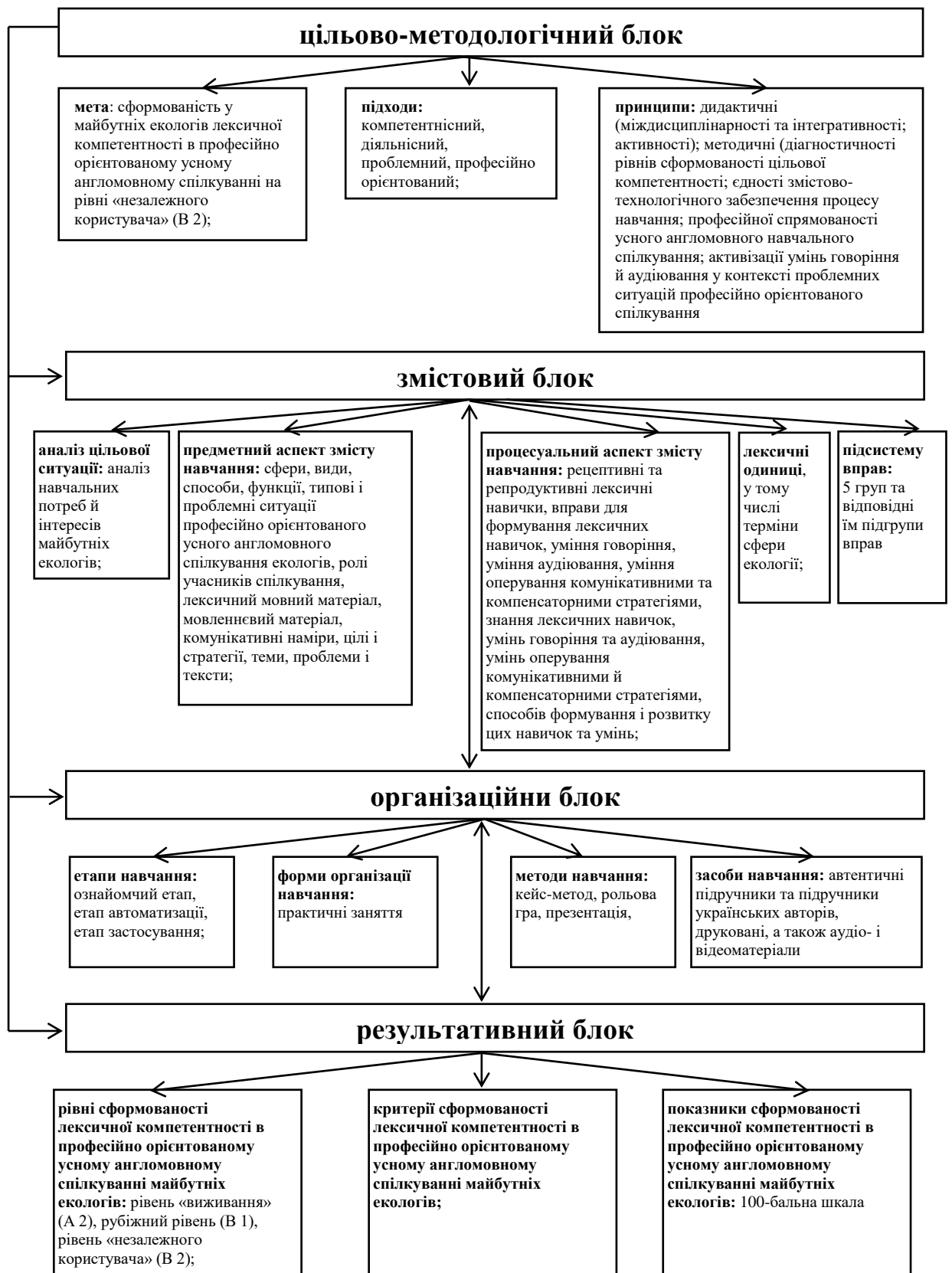

Рис. 2.3. Лінгводидактична модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

Лінгводидактична модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів характеризується системністю, цілісністю, структурованістю, функціональністю, взаємопов'язаністю компонентів, сфокусованістю на реалізації мети й досягненні результату.

Висновки до розділу 2

Одним із ключових аспектів змісту вивчення студентами природничих спеціальностей навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» у ЗВО є зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Зміст навчальної дисципліни відображає тісний зв'язок між формулюванням мети навчання, аналізом цільової ситуації, що включає аналіз навчальних потреб та інтересів студентів.

На основі анкетування, опитування студентів і аспірантів спеціальності «Екологія», викладачів відповідних кафедр географічного та біологічного факультетів, співробітників сфери природокористування та аналізу змісту навчальних і робочих програм дисциплін фахової підготовки майбутніх екологів, глобальних цілей сталого розвитку створена модель цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. В центрі моделі знаходиться її мета, що виступає її системотвірним компонентом. Мета моделі – розвиток у майбутніх екологів лексичних знань, лексичних навичок, лексичної усвідомленості й мовленнєвих умінь говоріння і аудіювання, що формують лексичну компетентність в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні. До низки навчальних інтересів щодо змісту навчання на основі здійсненого анкетування і опитування відносимо: проблеми довкілля, вплив господарської діяльності на екосистеми, діяльність техногенних об'єктів, технології усунення забруднень навколишнього

середовища, оптимальні стратегії природокористування, джерела відновної енергії, підходи до оцінювання екологічних ризиків, цілі сталого розвитку, екологічне законодавство. До кола навчальних потреб майбутніх екологів на основі здійсненого анкетування і опитування включаємо: опанування лексичним мінімумом сфери екології; мовленнєвими кліше, притаманними типовим і проблемним ситуаціям професійно орієнтованого усного спілкування екологів; побудову міні-діалогів та діалогів на професійно орієнтовану тематику; виконання і представлення результатів кейсів та дослідницьких проєктів; підготовку і представлення презентацій на професійно орієнтовану тематику; організацію рольових ігор.

Зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів визначається у предметному і процесуальному аспектах. Компонентами предметного аспекту є: сфери спілкування, види спілкування способи спілкування, функції спілкування, ситуації професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів (типові і проблемні), ролі учасників професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів, лексичний мовний матеріал, мовленнєвий матеріал, комунікативні стратегії, комунікативні цілі, комунікативні наміри, теми, проблеми, тексти. Компонентами процесуального аспекту є: рецептивні і репродуктивні лексичні навички, вправи, уміння говоріння, аудіювання, відповідні знання, вміння оперування комунікативними та компенсаторними стратегіями.

Ключовими характеристиками екологічного дискурсу є: точність, лаконічність викладу матеріалу, використання термінології, стилістичних прийомів, чітко виражена апеляція до системи цінностей, використання невербальних компонентів спілкування. До видів спілкування майбутніх екологів, включених до змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, належать: контактне, безпосереднє й опосередковане, усне, діалогічне й монологічне, міжособистісне й публічне, приватне й офіційне,

вільне й стереотипне, кооперативне, інформативне; вербальне й невербальне, реальне.

Передумовою формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів виступає вирішення проблеми відбору навчального матеріалу. Одиницями відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів визначено лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти та відеофрагменти. Джерелами відбору лексичних одиниць вважаємо автентичні друковані та аудіотексти, відеофрагменти професійно орієнтованого спрямування, рівень складності яких відповідає просунутому (B 2) згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, а тематика – навчальним потребам та інтересам студентів. Джерелами відбору друкованих текстів були автентичні підручники та довідкові й науково-популярні видання, а також наукові публікації: монографії, збірники статей, сайти відповідних організацій та установ, сайти ООН, на яких представлені цілі сталого розвитку. Джерелами відбору аудіотекстів та відеофрагментів – інтернет.

Здійснено відбір 250 термінів і термінологічних словосполучень терміносфери екології, які складатимуть лексичний мінімум для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. До критеріїв відбору лексичних одиниць як навчального матеріалу для формування лексичної компетентності відносимо: професійну спрямованість; тематичність; семантичну цінність; стилістичну відповідність; сполучуваність; частотність; функціональність. До критеріїв відбору друкованих текстів – критерії: змістовності, доступності, автентичності, професійної спрямованості, тематичності, ситуативності, методичної цінності, взірцевості. До критеріїв відбору аудіотекстів та відеофрагментів – автентичності, тематичності, проблемності, лексичної наповненості.

У процесі оволодіння англомовною лексичною компетентністю в професійно-орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів виділяємо три основних етапи формування складових цієї компетентності (лексичних знань, навичок та усвідомленості) – ознайомчий, автоматизації і застосування. Розроблена підсистема вправ корелює із вказаними етапами формування лексичної компетентності в професійно-орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів. Підсистема вправ складається із 5 груп та відповідних їм підгруп вправ. Використання кейс-методу та презентації чи рольової (навчально-рольової / ділової) гри на етапі застосування занурює студентів у типову чи проблемну ситуацію усного професійно-орієнтованого спілкування й мотивує їх до активної участі у діалогічному і монологічному мовленні.

Змодельовано процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Сконструйована структурно-функціональна лінгводидактична модель є еталонним уявленням про навчальний процес, сфокусований на формуванні цільової компетентності. Визначені компоненти лінгводидактичної моделі, об'єднані у блоки (цільово-методологічний, змістовий, організаційний, результативний), набувають інтегративних якостей.

Положення, викладені у розділі 2 дисертації, висвітлені у публікаціях авторки [117; 118].

РОЗДІЛ 3

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ

У розділі описано організацію, хід та інтерпретацію результатів методичного експерименту з перевірки ефективності методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Визначено характер, мету, варійовані та неварійовані величини, гіпотези та етапи проведення експерименту. За допомогою методів математичної статистики здійснено інтерпретацію отриманих результатів. Доведено ефективність розробленої методики й запропоновано методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

3.1. Організація та проведення методичного експерименту

З метою перевірки ефективності розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів було сплановано, організовано і проведено методичний експеримент.

Методичний експеримент трактуємо як організовану спільну діяльність експериментатора і досліджуваних з метою розв'язання поставленої методичної проблеми [111, с. 335].

З опорою на дослідження В. Чернищ, визначаємо характер методичного експерименту як природній, базовий, вертикально-горизонтальний, відкритий [111, с. 335].

Мета методичного експерименту – доведення чи спростування ефективності методики формування лексичної компетентності в професійно

орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, основою якої є відповідна структурно-функціональна лінгводидактична модель.

Було сформульовано гіпотезу 1 дослідження, яка полягала у твердженні про те, що за результатами інтерпретації отриманих даних методичного експерименту розроблена нами методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів є більш ефективною у порівнянні з традиційною методикою навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнятою у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Гіпотеза 2 дослідження полягала у твердженні про те, що за результатами інтерпретації отриманих даних методичного експерименту традиційна методика навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнята у Львівському національному університеті імені Івана Франка, є більш ефективною у порівнянні з розробленою нами методикою формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Сформульовано також нульову гіпотезу дослідження, яка полягала у твердженні, що розроблена нами методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів й традиційна методика навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнята у Львівському національному університеті імені Івана Франка, довели однакову ефективність у процесі навчання.

Варійованою величиною експерименту визначено використання авторської чи традиційної методики навчання.

Неварійованими величинами експерименту були: кількість експериментальних пар та експериментальних груп в межах експериментальних пар, кількість учасників експериментальних і контрольних груп, вихідний рівень сформованості лексичної компетентності

в усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп, кількість навчального часу, експериментатор.

Авторську методику впроваджено у процес іншомовної професійної підготовки майбутніх екологів у ЗВО України, зокрема у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Методичний експеримент тривав упродовж 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023 н.р. До експерименту було залучено 202 особи: 122 респонденти, що брали участь в анкетуванні і усному опитуванні, та 80 учасників експериментального навчання – студентів першого та другого років навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей «Екологія» (101), «Науки про Землю» (103), «Біологія та здоров'я людини: середня освіта» (014.05).

З метою упровадження експериментального навчання 80 студентів, які брали участь у методичному експерименті, було розподілено на учасників експериментальних та контрольних груп. З цією метою було сформовано 6 вибірок кількісних показників сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні студентів, об'єднаних у три експериментальні пари: 2 вибірки для учасників експериментальних груп (по два показники для 14 студентів і по два показники для 12 студентів) і 2 вибірки для учасників контрольних груп (по два показники для 14 студентів і по два показники для 12 студентів), які вивчали курс іноземної мови за професійним спрямуванням впродовж чотирьох навчальних семестрів 2020-2022 н.р., а також вибірку для учасників експериментальної групи (два показники для 14 студентів) і вибірку для учасників контрольної групи (два показники для 14 студентів), які вивчали курс іноземної мови за професійним спрямуванням впродовж чотирьох навчальних семестрів 2021-2023 н.р.

В експериментальних групах формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні відбувалося на основі авторської методики формування згаданої компетентності. У

контрольних групах – на основі традиційної методики рівневого навчання іноземних мов, прийнятої у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Метою створення двох вибірок й диференціації змісту та методів навчання в групах експериментальних пар було доведення чи спростування більшої ефективності авторської методики формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні перед традиційною.

Організація методичного експерименту у кожній з трьох пар вибірок відбувалась у чотири етапи: підготовчий етап (2019 н.р.) оцінювальний етап (2020 н.р. / 2021 н.р.), етап експериментального навчання (2020–2022 н.р. / 2021-2023 н.р.), констатувальний (2022-2023 н.р.).

На підготовчому етапі методичного експерименту було визначено його мету, відібрано методи дослідження, укладено матеріали для анкетування студентів і аспірантів та опитування викладачів і практикуючих фахівців-екологів, з використанням укладеного опитувальника проведено аналіз цільової ситуації щодо особливостей формування у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, здійснено відбір навчального матеріалу, розроблено навчально-методичні матеріали, розроблено тести й матеріали для оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Анкетування студентів (в анкетуванні взяв участь 61 респондент), аспірантів (17 респондентів) і опитування викладачів (28 респондентів) та фахівців-практиків (16 респондентів) дозволило окреслити навчальні інтереси щодо змісту навчання та його організації.

Так, відповідаючи на відкрите запитання анкети «Які теми Ви вважаєте найбільш актуальними у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської)?», студенти і аспіранти запропонували наступні:

- проблеми довкілля (98 %);
- зміна клімату (96 %);

- стратегії природокористування (75 %);
- технології усунення забруднень навколишнього середовища (63 %);
- джерела відновної енергії (58 %);
- екологічне законодавство (55 %).

Даючи відповідь на запитання «Які методи навчання найбільш імпонують Вам у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням?», студенти зазначили:

- методи, що передбачають пізнавальну активність: виконання проектів, кейсів, здійснення досліджень (72 %);
- інтерактивні методи навчання, що передбачають усне професійно орієнтоване спілкування у парах, малих і великих групах, зокрема розігрування проблемних ситуацій професійної діяльності (68 %).

Щодо запитання «Які очікувані результати після завершення вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської)?», студенти визначились наступним чином:

- здатність вести ефективну комунікацію іноземною мовою з колегами та клієнтами (99 %);
- опанування термінами концептосфери екології (96 %);
- опанування мовленнєвими кліше, притаманними ситуаціям професійно орієнтованого усного спілкування екологів (81 %).

Викладачі, залучені до професійної підготовки майбутніх екологів у ЗВО, у процесі опитування наголосили на важливості сталого розвитку та аналізу соціальних складників екологічної освіти й діяльності людини у контексті збереження навколишнього середовища.

Фахівці-практикуючі екологи під час опитування зацентрували на впливі господарської діяльності на екосистеми, діяльності техногенних об'єктів, підходах до оцінювання екологічних ризиків.

Результати аналізу навчальних інтересів та потреб студентів були враховані у процесі визначення компонентів предметного і процесуального аспектів змісту навчання та конструювання змісту навчання, відбору

навчального матеріалу і побудови підсистеми вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, а також у процесі відбору методів формування у студентів цільової компетентності.

На оцінювальному етапі з використанням розроблених тестів і матеріалів здійснене комплексне оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англomовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп (додаток В).

Комплексне оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англomовному спілкуванні передбачало: лексичний тест на 50 завдань різних типів: 10 завдань множинного вибору (із чотирьох варіантів), 10 завдань на встановлення відповідностей, 10 завдань на закінчення фраз, 10 завдань на вилучення зайвої лексичної одиниці, 5 завдань на встановлення синонімів, 5 завдань на встановлення антонімів; завдання з аудіювання, що передбачає прослуховування аудіозапису та виконання 10 завдань на розуміння прослуханого; завдання на монологічне мовлення і завдання на діалогічне мовлення з використанням візуальних опор (додаток В).

Для обрахунку кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англomовному спілкуванні студентів було застосовано шкалу кількісних показників рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, представлену у підрозділі 2.4. Максимальна кількість балів, передбачена за виконання лексичного тесту, складає 50; максимальна кількість балів за виконання завдання з аудіювання – 10; максимальна кількість балів за виконання завдання на монологічне мовлення – 10; максимальна кількість балів за виконання завдання на діалогічне мовлення – 10.

За результатами визначення рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників методичного експерименту розподілено на експериментальні і контрольні групи.

Середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи першої експериментальної пари склав 50,5, у той час як середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи першої експериментальної пари склав 65,1. За експериментальну було обрано групу з нижчим середнім показником рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні. Першу експериментальну пару склали 14 студентів експериментальної групи і 14 студентів контрольної групи, які вивчали курс іноземної мови за професійним спрямуванням впродовж чотирьох навчальних семестрів у 2020-2022 н.р. (додаток Г).

Середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи другої експериментальної пари склав 51, у той час як середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи другої експериментальної пари склав 57,6. За експериментальну було обрано групу, середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників якої був нижчим. Другу експериментальну пару склали 12 студентів експериментальної групи і 12 студентів контрольної групи, які вивчали курс іноземної мови за професійним спрямуванням впродовж чотирьох навчальних семестрів у 2020-2022 н.р. (додаток Г).

Середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи третьої експериментальної пари склав 51,1, у той час як середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи третьої експериментальної пари

склав 59,7. За тим же принципом, що і для двох перших експериментальних пар, за експериментальну групу було обрано ту, середній показник рівня сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників якої склав 51,1. Третю експериментальну пару склали 14 студентів експериментальної групи і 14 студентів контрольної групи, які вивчали курс іноземної мови за професійним спрямуванням впродовж чотирьох навчальних семестрів у 2021-2023 н.р. (додаток Г).

Як уже зазначалося, етап експериментального навчання для першої та другої експериментальних пар тривав у період з 2020 по 2022 н.р., для третьої експериментальної пари – у період з 2021 по 2023 н.р.

Методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів застосовувалась в експериментальних групах. Перед початком проведення експериментального навчання здійснений аналіз навчальних потреб та інтересів студентів, результати якого були враховані у змісті й організації навчання. Учасники експериментальних груп опрацювали розроблену відповідно до визначених етапів формування цільової компетентності підсистему вправ й з опорою на виконання кейсів, рольових (навчально-рольових / ділових) ігор та презентацій, оволоділи лексичним мінімумом, відібраним відповідно до обґрунтованих критеріїв та на кінцевому етапі навчання демонстрували здатність до професійно орієнтованого усного англомовного спілкування у галузі екології на рівні «незалежного користувача» (В 2). Поетапне формування мовленнєвих навичок (уміння ініціювати, підтримувати і завершувати діалог, використовуючи усномовленнєві формули, мовленнєві кліше, розширювати тему розмови й переходити на іншу тему, уміння емоційно забарвлювати репліки діалогу) забезпечувало успішну реалізацію діалогічного мовлення. Функціональними типами діалогів професійно орієнтованого спілкування, на яких акцентували у процесі експериментального навчання були: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін думками, діалог-обговорення, дискусія. Поетапне формування мовленнєвих навичок зв'язно і повно висловлюватися із

використанням і при варіюванні опор, комбінувати певні мовленнєві зразки відповідно до комунікативного наміру з використанням логічної схеми, передавати зміст зразка зв'язного монологічного мовлення, використовувати мовний матеріал і правильно оформляти висловлювання за допомогою відповідних мовних засобів забезпечувало успішну реалізацію монологічного мовлення. Функціональними типами монологів професійно орієнтованого спілкування екологів, які найчастіше використовувались у процесі експериментального навчання, були: монолог-повідомлення (ділова доповідь); монолог-переконання; монолог-презентація (презентація-повідомлення та презентація-реклама).

Ефективність оволодіння лексичною компетентністю в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні у процесі експериментального навчання забезпечували такі чинники: врахування навчальних потреб та інтересів студентів, професіоналізація навчання, звернення до інтерактивних методів навчання (кейс-метод із залученням рольової (навчально-рольової / ділової) гри для діалогічного мовлення та презентації для монологічного мовлення на основному етапі), які в умовах штучного процесу засвоєння лексичних знань, навичок та умінь наближають до реального іншомовного спілкування.

Студенти експериментальних і контрольних груп усіх експериментальних пар, незалежно від часових рамок проведення експериментального навчання, знаходились в однакових умовах навчання щодо: форм навчання, форм організації навчання, кількості навчального часу для аудиторної і самостійної роботи, змісту навчання, методів навчання, спрямованості на результат – сформованість лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів на рівні «незалежного користувача» (В 2).

На констатувальному етапі проведення методичного експерименту (що тривав у 2022 н. р. для першої та другої експериментальної пари й у 2023 н.р. для третьої експериментальної пари) було повторно здійснене комплексне оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно

орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп після завершення експериментального навчання. Структура тестів і завдань для оцінювання рівнів сформованості цільової компетентності, що використовувалися на констатувальному етапі, була ідентичною структурі тестів і завдань, які використовувалися на етапі оцінювання. Застосовані ті ж, що й на етапі оцінювання, критерії рівнів сформованості цільової компетентності, обґрунтовані у підрозділ 2.4.

Встановлено середні показники рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп для кожної з експериментальних пар і визначено показники навченості учасників експериментальних і контрольних груп для кожної з експериментальних пар. З використанням методів математичної статистики, зокрема t-критерію Стьюдента та критерію Манна Уїтні, здійснено інтерпретацію отриманих даних, встановлено їх достовірність й зроблено висновок про прийняття гіпотези 1 методичного експерименту, а відтак – ефективність авторської методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи першої експериментальної пари на оцінювальному етапі методичного експерименту склав 50,5, у той час як середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи першої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту склав 90,5 і досягнув рівня «незалежного користувача» (В 2). Натомість середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи першої експериментальної пари на оцінювальному етапі методичного експерименту склав 65,1, а середній показник рівнів

сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи першої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту склав 71,1 і досягнув «рубіжного» рівня (В 1), (Рис. 3.1).

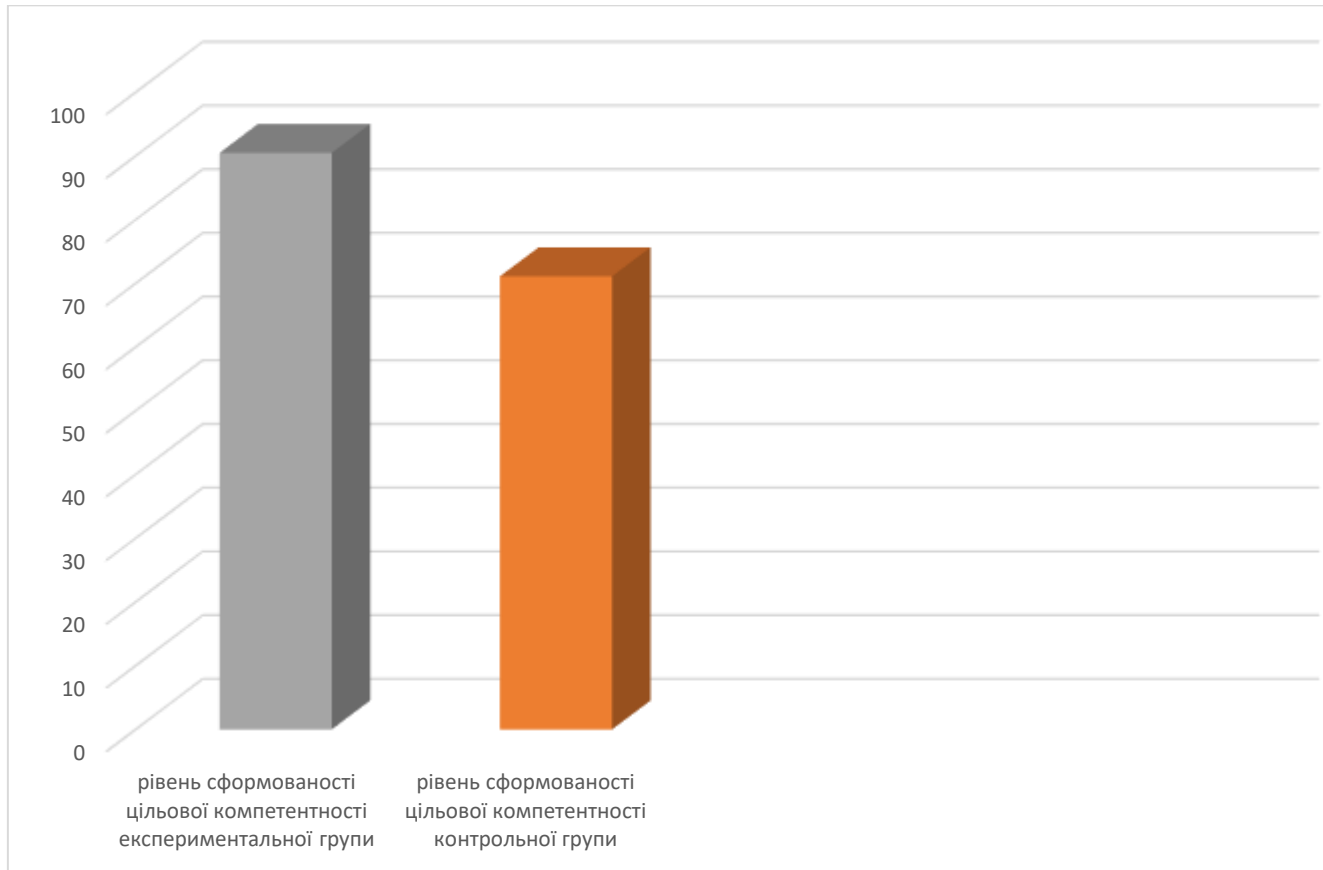

Рис. 3.1. Рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної і контрольної груп першої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту

Показник навченості студентів експериментальної групи першої експериментальної пари склав 40. Натомість, показник навченості студентів контрольної групи першої експериментальної пари склав 6. Таким чином, на констатувальному етапі експерименту показник навченості студентів експериментальної групи першої експериментальної пари значно перевищив показник навченості студентів контрольної групи першої експериментальної пари.

Середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників

експериментальної групи другої експериментальної пари на оцінювальному етапі методичного експерименту склав 51, у той час як середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи другої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту склав 91,9 і досягнув рівня «незалежного користувача» (B 2). Натомість середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи другої експериментальної пари на оцінювальному етапі методичного експерименту склав 57,6, а середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи другої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту склав 71 і досягнув «рубіжного» рівня (B 1), (Рис. 3.2).

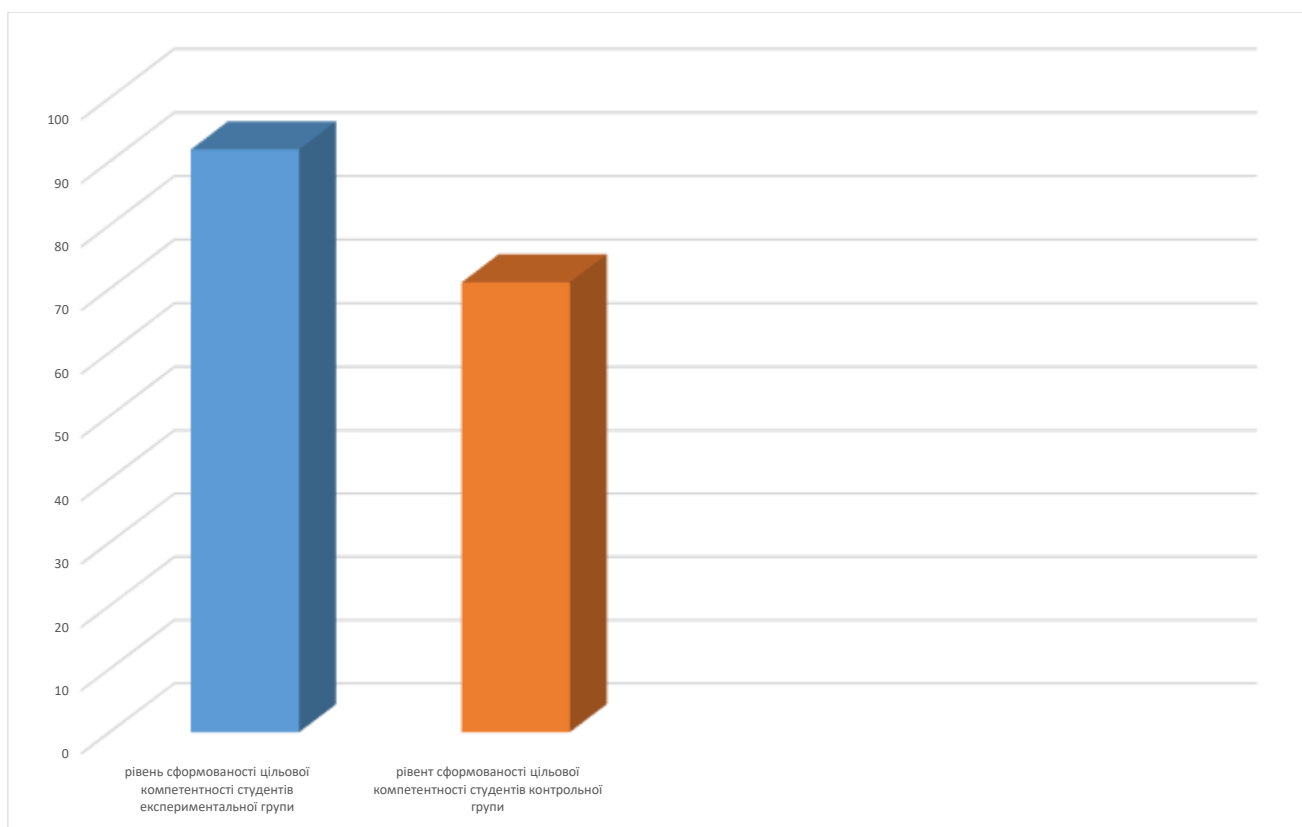

Рис. 3.2. Рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної і контрольної груп другої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту

Показник навченості студентів експериментальної групи другої експериментальної пари склав 40,9. Натомість, показник навченості студентів контрольної групи другої експериментальної пари склав 13,4. Як свідчать отримані дані, показник навченості студентів експериментальної групи другої експериментальної пари значно перевищив показник навченості студентів контрольної групи другої експериментальної пари.

Середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи третьої експериментальної пари на оцінювальному етапі методичного експерименту склав 51,1, середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної групи третьої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту склав 91,4 і досягнув рівня «незалежного користувача» (В 2). У той час як середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи третьої експериментальної пари на оцінювальному етапі методичного експерименту склав 59,7, а середній показник рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників контрольної групи третьої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту склав 66,9 і досягнув рівня «виживання» (А 2), (Рис. 3.3).

Показник навченості студентів експериментальної групи третьої експериментальної пари склав 40,3, у той час як показник навченості студентів контрольної групи третьої експериментальної пари склав 7,2. Отримані дані свідчать, що показник навченості студентів експериментальної групи третьої експериментальної пари значно перевищив показник навченості студентів контрольної групи третьої експериментальної пари.

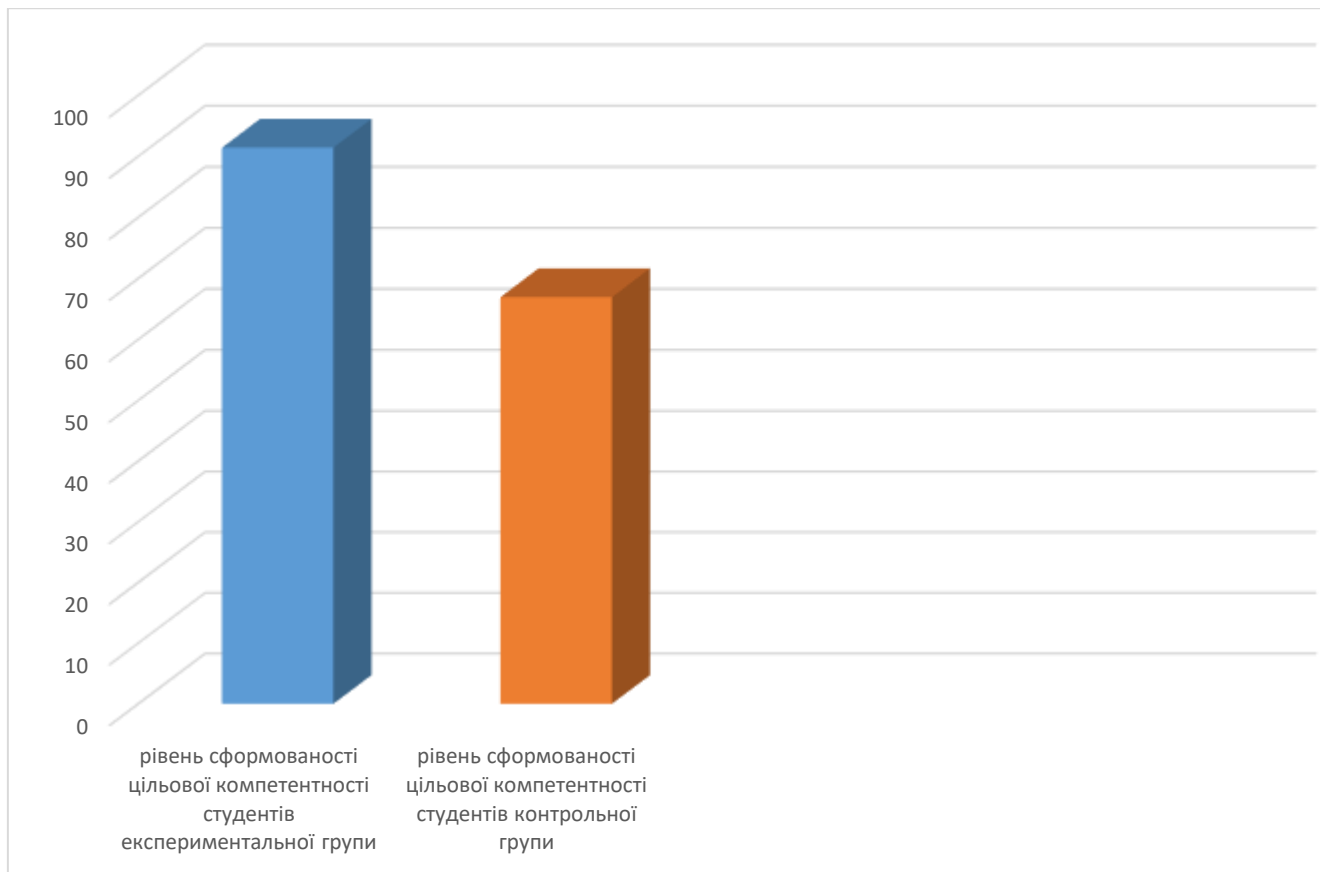

Рис. 3.3. Рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальної і контрольної групи третьої експериментальної пари на констатувальному етапі методичного експерименту

З метою аналізу даних, які враховують спільний вплив чинника (у контексті нашого дослідження таким чинником є використання авторської методики для вибірок експериментальних груп і традиційної методики для вибірок контрольних груп у процесі експериментального навчання) на результат (у контексті нашого дослідження результатом є рівень сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп), було застосовано t-критерій Стьюдента.

Традиційно t-критерій Стьюдента для двох залежних вибірок обчислюється за формулою [116]:

$$t = \frac{|M_d|}{\sigma_d/\sqrt{N}},$$

де M_d - середня різниця значень, σ_d - стандартне відхилення різниць.

Для більш точного обрахунку статистичної значущості кількісних показників, кількість значень досліджуваних змінних вибірки 1 і вибірки 2 у разі залежних вибірок має бути однаковою $n_1=n_2$, $3 \leq n_1, n_2 \leq 200$.

Відмінності між результатами 1 і 2 вибірок статистично значущі при $p \leq 0,01$.

Ми здійснили обрахунок даних за t-критерієм Стьюдента з використанням MS EXCEL [24, с. 54-59; 146-150].

Обрахунок t-критерію Стьюдента для вибірок експериментальної групи першої експериментальної пари (додаток Г), отриманих на ознайомчому і констатувальному етапах експерименту, довів статистичну значущість зростання кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні учасників експериментальної групи за період експериментального навчання:

$$t_{em.} = -38.15757$$

$$t_{0.01} = 3.0123$$

$$t_{0.05} = 2.1604$$

Отриманий показник потрапляє в зону значущості. Таким чином, приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Далі було здійснено обрахунок t-критерію Стьюдента для вибірок першої експериментальної пари (додаток Г), отриманих на констатувальному етапі експерименту. Отриманий показник довів статистичну значущість значного зростання кількісних показників рівнів сформованості лексичної

компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні учасників експериментальної групи у порівнянні з учасниками контрольної групи:

$$t_{emn.} = -5.73252$$

$$t_{0.01} = 3.0123$$

$$t_{0.05} = 2.1604$$

Отриманий показник також потрапляє в зону значущості. Приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів у порівнянні з традиційною методикою навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнятою у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Ідентичним способом було здійснено обрахунок t-критерію Стьюдента для двох інших експериментальних пар.

Обрахунок t-критерію Стьюдента для вибірок експериментальної групи другої експериментальної пари (додаток Г), отриманих на ознайомчому і констатувальному етапах експерименту, довів статистичну значущість зростання в учасників експериментальної групи кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні за період експериментального навчання:

$$t_{emn.} = -5.39289$$

$$t_{0.01} = 3.1058$$

$$t_{0.05} = 2.201$$

Отриманий показник потрапляє в зону значущості. Таким чином, приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Здійснено обрахунок t-критерію Стьюдента для вибірок другої експериментальної пари (додаток Г), отриманих на констатувальному етапі експерименту. Отриманий показник довів статистичну значущість значного

зростання кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні учасників експериментальної групи другої експериментальної пари у порівнянні з учасниками контрольної групи:

$$t_{emn.} = -5.10857$$

$$t_{0.01} = 3.1058$$

$$t_{0.05} = 2.201$$

Отриманий показник знаходиться в зоні значущості. Таким чином, приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів у порівнянні з традиційною методикою навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнятою у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Статистичну значущість зростання в учасників експериментальної групи кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні за період експериментального навчання довів й обрахунок t-критерію Стюдента для вибірок експериментальної групи третьої експериментальної пари (додаток Г), отриманих на ознайомчому і констатувальному етапах експерименту:

$$t_{emn.} = -32.63478$$

$$t_{0.01} = 3.0123$$

$$t_{0.05} = 2.1604$$

Отриманий показник переконливо потрапляє в зону значущості. Таким чином, приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Здійснено обрахунок t-критерію Стюдента для вибірок третьої експериментальної пари (додаток Г), отриманих на констатувальному етапі експерименту. Обчислений показник довів статистичну значущість суттєвого зростання кількісних показників рівнів сформованості лексичної

компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні учасників експериментальної групи третьої експериментальної пари у порівнянні з учасниками контрольної групи:

$$t_{\text{емп.}} = -10.45467$$

$$t_{0.01} = 3.0123$$

$$t_{0.05} = 2.1604$$

Отриманий показник знаходиться в зоні значущості. Таким чином, приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів у порівнянні з традиційною методикою навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнятою у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

З метою додаткової перевірки достовірності отриманих даних щодо оцінювання впливу авторської методики навчання у експериментальних групах і традиційної методики навчання у контрольних групах на рівень сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні, було також здійснено обчислення за U-критерієм Манна-Уїтні – статистичним критерієм, що використовується для оцінки відмінностей між двома незалежними вибірками. Такими незалежними вибірками у контексті нашого дослідження є вибірки кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів учасників експериментальних і контрольних груп трьох експериментальних пар, отримані на констатувальному етапі методичного експерименту.

Значення U-критерію Манна-Уїтні визначають за формулою:

$$U = n_1 \cdot n_2 + \frac{n_x \cdot (n_x + 1)}{2} - T_x.$$

Обчислений показник U-критерію Манна-Уїтні для кількісних показників вибірок експериментальної і контрольної групи першої

експериментальної пари, отриманих на констатувальному етапі методичного експерименту також потрапив у зоні значущості:

$$U_{emp.} = 2.0$$

$$U_{0.01} = 47.0$$

$$U_{0.05} = 61.0$$

Таким чином, знову приймаємо гіпотезу 1 про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів у порівнянні з традиційною методикою навчання іноземних мов за професійним спрямуванням, прийнятою у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

За цим же принципом здійснено обрахунок U-критерію Манна-Уїтні для кількісних показників вибірок експериментальної і контрольної групи другої експериментальної пари, отриманих на констатувальному етапі методичного експерименту. Отримано наступні результати:

$$U_{emp.} = 7.0$$

$$U_{0.01} = 31.0$$

$$U_{0.05} = 42.0$$

Отримані результати є статистично значущими. Приймається гіпотеза 1 дослідження про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Аналогічно було здійснено обрахунок U-критерію Манна-Уїтні для кількісних показників вибірок експериментальної і контрольної групи третьої експериментальної пари, отриманих на констатувальному етапі методичного експерименту:

$$U_{emp.} = 0.0$$

$$U_{0.01} = 47.0$$

$$U_{0.05} = 61.0$$

Позаяк отримані результати знову потрапляють у зону значущості, приймаємо гіпотезу 1 дослідження про ефективність розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Теоретичні положення, обґрунтовані в нашому дослідженні, а також результати експериментального навчання дозволяють сформулювати методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

3.2. Методичні рекомендації щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

Лексична компетентність в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів належить до загальних компетентностей екологів.

За допомогою опитування, анкетування, тестування викладачі іноземної мови можуть вивчити та проаналізувати основні потреби щодо аспектів та компонентів змісту навчання тощо.

Зміст навчання (теми, проблеми, комплекси вправ і завдань, навчальний матеріал) скоординований із відповідними формами організації навчання, активними й інтерактивними методами навчання, технічними і візуальними засобами.

У процесі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів методисти рекомендують враховувати її структуру, яку складають: лексичні знання, лексичні навички (рецептивні та репродуктивні), лексична усвідомленість.

Загальновідомо, що в процесі спілкування іноземною мовою основне комунікативне навантаження приймає на себе лексика. Майбутні екологи

змушені оволодіти певними «філологічними» знаннями про лексичний рівень англійської мови, а саме про звукову та графічну форми слів загальної і галузевої лексики, термінів-слів і термінів-словосполучень; семантику слів; здатність мати синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість тощо. Успішне сприйняття смислу висловлювання передбачає актуалізацію реалізації рецептивних лексичних навичок; студенти здатні розпізнавати та розуміти вивчені слова в усному мовленні. Активування слова із довготривалої пам'яті, автоматизація правильного підбору слова відповідно до комунікативного наміру, поєднання лексичної одиниці із попередньою і наступною відповідно до норм мови, ситуації спілкування засвідчує про сформованість репродуктивних навичок.

Семантизація однокомпонентних, багатокомпонентних термінів передбачає розуміння понять, які вони позначають. Ознайомлення та аналіз компонентів морфологічної структури термінів (екологічно обумовлені афікси (eco-, bio-, enviro-), продуктивні афікси (re-, de-, -ism, -tion, -ment, ary) сприяють кращому їхньому засвоєнню та подальшій автоматизації в процесі професійно орієнтованого спілкування.

Говоріння трактують в методиці викладання іноземних мов як усний продуктивний вид мовленнєвої діяльності, який включає наступні складові: мету; мотив, основу якого складає потреба; предмет (думки мовця); продукт (висловлювання: діалог чи монолог); результат, який полягає у вербальній або невербальній реакції на висловлювання. Зміст професійно орієнтованого спілкування залучає суб'єктів спілкування у соціально орієнтовану взаємодію, вимагає забезпечення оптимізації та організації спільної професійної діяльності, надає можливість здійснення впливу.

Доведено, що ефективність навчання професійно орієнтованого спілкування залежить від активізації та відтворення більшості основних компонентів професійно орієнтованої ситуації. До цих компонентів належать учасники, обставини, умови спілкування, організація, мотиви, цілі, стратегії,

контроль спілкування, способи, канали спілкування, жанр спілкування та дискурс.

Завдання викладача полягає у тому, щоб майбутні екологи у своєму професійно орієнтованому усному спілкуванні англійською мовою дотримувалися ключових характеристик, притаманних екологічному дискурсу, а саме точності, лаконічності викладу матеріалу, використання термінології, стилістичних прийомів, чітко вираженої апеляції до системи цінностей, використання невербальних компонентів спілкування.

У методиці навчання іноземних мов усне спілкування прийнято розглядати у діалогічній і в монологічній формах. Діалогічне мовлення, наділене логічною схемою обміну реплік та обміну інформації, думками, емоціями (враженнями, пропозиціями, переконаннями), відбувається в рамках ситуацій. Науковці вказують, що важливо навчити студентів розпочинати діалог, реагувати на репліки співрозмовника. Продовження розмови залежить від рівня автоматизації мовленнєвих навичок.

Сформованість мовленнєвих навичок (уміння ініціювати, підтримувати і завершувати діалог, використовуючи мовленнєві кліше, розширювати тему розмови й переходити на іншу тему, уміння емоційно забарвлювати репліки діалогу) забезпечує успішну реалізацію діалогічного мовлення. Методичні розвідки в царині викладання іноземних мов за професійним спрямуванням засвідчують, що поширеними функціональними типами діалогів професійно орієнтованого спілкування є: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін думками, діалог-обговорення, дискусія.

Перевірено на практиці, що саме за допомогою усномовленнєвих формул, кдіше мовець здатний почати, продовжити, завершити професійно орієнтовану розмову. Легкість відтворення усномовленнєвих формул в певних умовах, особливо в діалогічному мовленні, сприяє процесу комунікації. За допомогою використання вигуків, певної інтонації, міміки, жестів репліки діалогу отримують емоційне забарвлення.

Монологічне мовлення передбачає висловлювання власних думок про будь-які професійно значущі предмети чи явища. Монологічне мовлення характеризується логіко-структурною організованістю та зв'язністю елементів монологу. Теоретично обґрунтовано, що сформованість мовленнєвих навичок (уміння зв'язно і повно висловлюватися із використанням і при варіюванні опор, комбінувати певні мовленнєві зразки відповідно до комунікативного наміру з використанням логічної схеми; уміння передавати зміст зразка зв'язного монологічного мовлення, використовувати мовний матеріал і правильно оформляти висловлювання за допомогою відповідних мовних засобів) забезпечує успішну реалізацію монологічного мовлення. Поширеними функціональними типами монологів професійно орієнтованого спілкування є: монолог-повідомлення (ділова доповідь); монолог-переконання; монолог-презентація (презентація-повідь та презентація-реклама).

За допомогою використання дискурсивних конекторів, мовленнєвих кліше, експресивної лексики досягається зв'язність логіко-структурної організованості монологу. Монолог-повідомлення потребує використання кліше, слів для позначення послідовності подій; для монологу-переконання характерним є використання слів для позначення послідовності подій чи аргументів, стилістично забарвленої лексики.

Структура презентації (вступ, основна частина і заключна частина) підпорядкована ознайомленню слухачів з певною темою. Кожна частина презентації для успішної реалізації комунікативного наміру потребує вживання відповідних мовленнєвих кліше (формул) та засобів міжфразового зв'язку. Вступ розпочинають із усномовленнєвими формулами привітання, зацікавлення, збурення; основна частина повинна бути насичена фразами, які позначають привернення уваги, переконання тощо; заключна частина – формулами, які підводяться підсумки.

Формування іншомовної компетентності, в тому числі лексичної у професійно орієнтованому усному спілкуванні, спонукає викладачів в

умовах аудиторного навчання створювати середовище, яке наближене до реального іншомовного спілкування. Саме під час ефективної комунікації у змодельованих типових і проблемних ситуаціях професійно орієнтованого усного англomовного спілкування у студентів формується здатність до застосування майбутніми екологами лексичних знань і навичок. Звернення до професійного контексту й інтенсивне виконання вправ підвищує мотивацію студентів. До ефективних інтерактивних методів навчання в умовах штучного процесу засвоєння лексичних навичок і знань належать кейс-метод та рольова (навчально-рольова / ділова) гра.

Оснoву кейс-методу становить поглиблене вивчення конкретної ситуації професійно орієнтованого спілкування. Необхідно наголосити, що кейс – це інструмент «дослідження» проблеми, ситуації тощо. Аналіз професійної діяльності еколога дозволяє виокремити наступні проблемні, типові ситуації: отримання показників аналізу довкілля, що виходять за межі встановлених норм; отримання висновків про негативний вплив певних чинників на довкілля; виявлення негативного впливу планованої чи непланованої діяльності організацій або підприємств на довкілля; отримання даних моніторингу екологічної діяльності установи, що не відповідають очікуванням; отримання негативного висновку про звіт із оцінки впливу на довкілля; обговорення й застосування механізмів коригування невиконання певною організацією чи підприємством вимог стандартів щодо охорони навколишнього середовища; виявлення несанкціонованого розміщення виробничих відходів; пояснення приписів щодо усунення виявлених порушень; обговорення шляхів оптимізації природокористування; відсутність чи оформлення організацією або підприємством дозвільної документації з порушеннями; обґрунтування механізму управління природоохоронною роботою в організації чи на підприємстві, який не схвалюють колеги; здійснення координації незапланованих дій громадських природоохоронних організацій; участь у незапланованому заході із

розширення міжнародної природоохоронної діяльності чи участь у міжнародному проєкті та ін.

У позааудиторний час студенти вивчають конкретну ситуацію, дотримуються певних вказівок, самостійно виявляють необхідну інформацію та розробляють можливі, навіть альтернативні, варіанти вирішення проблеми. Методисти запевняють, що студенти матимуть можливість проявити креативний підхід до вирішення конфліктних ситуацій, впевнено представити свої результати пошуків, провести професійне обговорення, дискусію певного «кейсу» на заняттях із іноземної мови, семінарах із профільних дисциплін. Для вирішення проблеми, ситуації доцільно використовувати стратегії вирішення проблем, а саме абстракцію, аналогію, брейн стормінг, розподіл комплексної складної проблеми на складові; перевірку гіпотези; нестандартне вирішення, аналіз засобів і цілей, оцінювання складових, взаємозв'язків і взаємодії між складовими та результатами, доведення неможливості вирішення проблеми, редукція, адаптація існуючих рішень схожих проблем, визначення причин проблеми, тестування методом спроб і помилок; пошук допомоги тощо.

Дотримання етапів побудови кейсу (підготовчий; ознайомчий; основний (аналітичний) етапи) забезпечує ефективність застосування кейсу в процесі навчальної діяльності.

Виконання рольової (навчально-рольової / ділової) гри передбачає розігрування студентами типових ситуацій професійно орієнтованого спілкування екологів (робоче оточення і повсякденна робота, стосунки із колегами та партнерами (установами, підприємствами) відповідно до розданих їм ролей (еколога, керівника підприємства, суб'єкта господарської діяльності). На підготовчому етапі студенти знайомляться із темою, метою гри, обирають собі ролі, вивчають додатковий необхідний матеріал. Під час обговорення учасники виробляють спільну думку щодо проблемної ситуації, виробляють норми, стратегію поведінки. Під час проведення рольової (навчально-рольової / ділової) гри студенти в парах, підгрупах або

колективно відтворюють типову чи проблемну ситуацію професійно орієнтованого спілкування екологів.

Саме імпровізація рольової гри, на думку методистів, спонукає студентів підтримувати розмову, вживаючи лексичні одиниці, терміни та термінологічні словосполучення, характерні для певної типової ситуації професійно орієнтованого спілкування екологів. Колективне обговорення результатів, аналіз помилок, узагальнення надає можливість студентам оцінити власну та інших учасників комунікативну, в тому числі лексичну, компетентність шляхом аналізу сильних та слабких сторін власного говоріння.

Важливою передумовою формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів виступає роль навчального матеріалу, а саме відбір навчального матеріалу.

Одиницями відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів визначено лексичні одиниці, тексти, аудіотексти та відеофрагменти. Слова, терміни, вирази слід відбирати за тематичним принципом, мовленнєві кліше за жанрами професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів.

Джерелами відбору лексичних одиниць є автентичні друковані та аудіотексти, відеофрагменти професійно орієнтованого спрямування. Необхідно використовувати автентичні тексти (еталонні моделі та репрезентативні зразки усних текстів різних жанрів), оскільки саме вони, на думку науковців, ілюструють особливості вживання слів, термінів, словосполучень, мовленнєвих кліше в типових ситуаціях професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів. Автентичні тексти також служать джерелом поповнення словникового запасу. Доведено, що оригінальні тексти особливо мотивують студентів та активізують їхню пізнавальну діяльність.

У процесі відбору навчального матеріалу необхідно звернути увагу на те, що рівень складності автентичних текстів щодо їх розуміння, сприйняття і роботи з інформацією та рівень складності лексичних одиниць щодо їх сприйняття, засвоєння, тлумачення і оперування повинен відповідати просунутому (B 2) згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. В нашому дослідженні ми моделюємо процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів відповідно до дескрипторів рівня B2.

Обсяг автентичних друкованих текстів складає 300 – 600 слів, обсяг тексту для аудіювання монологічного мовлення – 180–250 слів, обсяг тексту для аудіювання діалогічного мовлення складає 250–300 слів (10–40 реплік). Темп мовлення для монологічного та діалогічного мовлення повинен складати 220–250 і більше складів за хвилину. Необхідно зауважити, що студенти ефективніше сприймають відеоряд у порівнянні з аудіорядом. Встановлено, що зорові опори полегшують сприйняття інформації.

У межах терміносфери екології здійснено відбір 250 термінів і термінологічних словосполучень, які становлять лексичний мінімум та є лексичною основою для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. При укладанні лексичного мінімуму застосовувалися наступні критерії відбору лексичних одиниць: професійна спрямованість; тематичність; семантична цінність; стилістична відповідність; сполучуваність; частотність; функціональність.

Не варто ігнорувати формування лексичного запасу того, хто навчається. Необхідно доводити до відома студентів, що існують активний, пасивний та потенційний лексичний запас. Активний лексичний запас допомагає студентам успішно розуміти аудіотексти та друковані тексти, реалізовувати продуктивні види мовленнєвої діяльності. Пасивний та потенційний лексичні запаси сприяють розвитку у студентів контекстуальної здогадки щодо невідомої лексики, термінології.

Процес оволодіння англomовною лексичною компетентністю в професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів здійснюється у три етапи:

- 1) ознайомчий етап;
- 2) етап автоматизації;
- 3) етап застосування.

Загальновідомо, що послідовне формування необхідних умінь забезпечують вправи. Шляхом багаторазового виконання окремих операцій, дій або діяльності відбувається оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю, зокрема лексичною компетентністю. Ієрархія підсистеми вправ, яка включає послідовність груп вправ, передбачає поступове ускладнення операцій, підвищення рівня оволодіння студентами іноземною мовою.

Ознайомлення з новими лексичними одиницями передбачає оволодіння знаннями про лексичну систему англійської мови, опанування значень лексичних одиниць, термінів, особливостей їх уживання. Мовні (некомунікативні) вправи виконуються на рівні слова, словосполучення, речення. Вправи спрямовані на ідентифікацію та семантизацію лексичних одиниць, а саме на розкриття значень лексичних одиниць.

Сутність етапу автоматизації полягає у вдосконаленні лексичних навичок шляхом свідомого повторення дій з лексичним матеріалом. Автоматизація лексичних навичок відбувається шляхом опрацювання типових мовленнєвих зразків (імітація лаконічних відповідей, заповнення пропусків у тексті тощо). Важливо, на думку науковців, розпочинати автоматизацію лексичних навичок із засвоєння форми і значення лексичної одиниці, переходячи на рівень словосполучення та понадфразової єдності. Виконуючи умовно-комунікативні вправи, студенти використовують лексичні одиниці у мікрвисловлюваннях.

На завершальному етапі відбувається розвиток умінь самостійного лексичного оформлення власних висловлювань діалогічного та

монологічного мовлення. В умовах ситуацій професійно орієнтованого спілкування студенти продукують підготовлене та непідготовлене діалогічне та монологічне висловлювання. Комунікативні вправи спрямовані на реалізацію мовленнєвої діяльності у аудіюванні, говорінні, читанні, письмі. Варто пам'ятати, що вживання лексичних одиниць, термінів в усіх видах мовленнєвої діяльності сприяє кращому розумінню, засвоєнню та активізації словникового запасу студента.

На цьому етапі важливо звертати особливу увагу на вправи, які вимагають прояву творчого підходу та певної імпровізації. Виконання вправ у формі діалогів, монологів, рольових (навчально-рольових / ділових) ігор сприяє розвитку спонтанного мовлення. Завдання вправ спонукають студентів вживати не тільки загальноживану лексику, але й насичувати своє мовлення стійкими словосполученнями, кліше, ідіомами, крилатими виразами.

Відповідно до виділених етапів, ми рекомендуємо використання у процесі навчання підсистеми вправ, яка складається з 5 груп та підгруп:

1. Група вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць;
 - 1) підгрупа вправ на сприйняття окремих лексичних одиниць;
 - 2) підгрупа вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць у контексті.
2. Група вправ на семантизацію лексичних одиниць:
 - 1) підгрупа вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у словосполученнях / реченнях;
 - 2) підгрупа вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у тексті.
3. Група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних едностей:
 - 1) підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць (у т.ч. термінів), словосполучень;

2) підгрупа вправ на вживання лексичних одиниць (у т.ч. термінів) у реченнях в типових мовленнєвих ситуаціях.

4. Група вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня (діалогічних і монологічних):

1) підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні діалогах;

2) підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні монологіях.

5. Група вправ на лексичне оформлення висловлювань текстового рівня (діалогічних і монологічних):

1) підгрупа вправ на застосування лексичних одиниць у діалогах (у тому числі у діалогах кейсів у формі рольових (навчально-рольових / ділових) ігор);

2) підгрупа вправ на застосування лексичних одиниць у монологіях (у тому числі у доповідях кейсів у формі презентацій).

Уявлення про навчальний процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів надає лінгводидактична модель. Об'єктом дослідження є процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. Лінгводидактична модель представлена наступними блоками: цільово-методологічним, змістовим, організаційним та результативним. Блоки лінгводидактичної моделі включають наступні компоненти: мета навчання; підходи до навчання; принципи навчання; зміст навчання; відбір матеріалу; підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; форми, методи і засоби навчання; етапи навчання; результат навчання.

Наші спостереження та організація навчання майбутніх екологів англійської мови засвідчують, що саме взаємодія компонентів моделі

забезпечує ефективність розробленої й запропонованої нами моделі, підтверджує її структурно-функціональний характер.

Компоненти, що входять до цільового блоку лінгводидактичної моделі (мета, підходи і принципи), визначають складові наступних блоків цієї моделі у їх взаємозв'язку і взаємодії. Компоненти змістового блоку (аналіз цільової ситуації, предметний аспект змісту навчання; процесуальний аспект змісту навчання; одиниці, джерела і критерії відбору навчального матеріалу; підсистема вправ) безпосередньо пов'язані із компонентами організаційного блоку (етапи навчання, форми організації навчання, методи навчання, засоби навчання). Підсистема вправ із відповідними групами та підгрупами корелює з визначеними етапами формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Результати аналізу навчальних потреб та інтересів засвідчують, що майбутні екологи високо оцінюють кейс-метод та рольову гру у ситуаціях професійно-орієнтованого спілкування. Занурення у проблемну ситуацію мотивує студентів до більш обґрунтованого представлення в усній формі результатів своєї розвідки, аргументованого викладу своєї позиції та живої дискусії в малих та більших групах.

Компоненти, що входять до результативного блоку лінгводидактичної моделі (обґрунтовані рівні сформованості лексичної компетентності, критерії та показники сформованості лексичної компетентності в професійно-орієнтованому усному англомовному спілкуванні), окреслюють три рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів: рівень «виживання» (А 2), рубіжний рівень (В 1), рівень «незалежного користувача» (В 2).

Інтерпретація результатів проведеного методичного експерименту засвідчує ефективність запропонованої методики формування лексичної компетентності в професійно-орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів та доцільність її використання у процесі іншомовної підготовки цих фахівців у ЗВО.

Висновки до розділу 3

З метою перевірки ефективності розробленої нами методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів було проведено методичний експеримент. Мета методичного експерименту – доведення чи спростування ефективності методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, основою якої є відповідна лінгводидактична модель.

Варійованою величиною експерименту визначено використання авторської чи традиційної методики навчання. Неварійованими величинами експерименту встановлено: кількість експериментальних пар та експериментальних груп в межах експериментальних пар, кількість учасників експериментальних і контрольних груп, вихідний рівень сформованості лексичної компетентності в усному англomовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп, кількість навчального часу, експериментатор.

Методичний експеримент тривав упродовж 2020-2021, 2021-2022, 2022-2023 н.р. Учасниками експерименту були 202 студенти, аспіранти, викладачі та практикуючі фахівці-екологи, у тому числі 80 учасників експериментального навчання – студенти першого та другого року навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей «Екологія», «Науки про Землю», «Біологія та здоров'я людини: середня освіта».

80 учасників експериментального навчання було розподілено на експериментальні та контрольні групи. В експериментальних групах формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні відбувалося на основі авторської методики формування компетентності в усному англomовному спілкуванні.

Організація методичного експерименту відбувалась у чотири етапи: підготовчий етап (2019 н.р.) оцінювальний етап (2020 н.р. / 2021 н.р.), етап

експериментального навчання (2020–2022 н.р. / 2021-2023 н.р.), констатувальний етап (2022-2023 н.р.).

На підготовчому етапі методичного експерименту було визначено його мету, відібрано методи дослідження, здійснено відбір навчального матеріалу, розроблено навчально-методичні матеріали, укладено тести й матеріали для оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (опитувальник, лексичний тест на 50 завдань різних типів, максимальна кількість балів – 50). На оцінювальному етапі здійснене комплексне оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп.

Зміст та організація експериментального навчання для учасників експериментальних груп включали опрацювання розробленої відповідно до визначених етапів формування цільової компетентності підсистеми вправ з опорою на виконання кейсів, рольових (навчально-рольових / ділових) ігор та презентацій. На кінцевому етапі навчання учасники експериментальних груп демонстрували здатність до професійно орієнтованого усного англомовного спілкування у галузі екології на рівні «незалежного користувача» (B 2). На констатувальному етапі проведення методичного експерименту було повторно здійснене комплексне оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних і контрольних груп після завершення експериментального навчання.

З використанням методів математичної статистики (t-критерію Стьюдента та критерію Манна Уїтні) здійснено інтерпретацію отриманих даних та встановлено достовірність гіпотези 1 дослідження. Відтак, аторська методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів засвідчила свою ефективність.

Запропонована методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів отримала своє підтвердження ефективності в межах нормативної навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» для майбутніх екологів I та II курсу освітнього ступеня «Бакалавр».

У процесі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів необхідно враховувати її структуру, яку складають: лексичні знання, лексичні навички, лексична усвідомленість. Студенти ознайомлюються із лексичним рівнем англійської мови, оволодівають рецептивним та репродуктивними лексичними навичками.

Активізація та відтворення більшості основних компонентів професійно орієнтованої ситуації, до яких належать учасники, обставини, умови спілкування, організація, мотиви, цілі, стратегії, контроль спілкування, способи, канали спілкування, жанр спілкування та дискурс, забезпечує ефективність навчання професійно орієнтованого спілкування.

У рамках професійно орієнтованої ситуації має місце діалогічне та монологічне мовлення, під час яких відбувається автоматизація мовленнєвих навичок. Доведено, що саме за допомогою усномовленнєвих формул, кліше мовець здатний почати, продовжити, завершити професійно орієнтовану розмову. Зв'язність та логіко-структурну організованість монологічного мовлення забезпечують дискурсивні конектори, мовленнєві кліше, експресивна лексика.

Свою ефективність у процесі експериментального навчання довели активні методи навчання, а саме кейс-метод, рольова (навчально-рольова / ділова) гра, презентація. Використання кейс-методу забезпечує поглиблене вивчення конкретної ситуації професійно орієнтованого спілкування. Рольова (навчально-рольова / ділова) гра спрямована на обговорення певних

проблем чи питань в умовах імітації ситуації професійно орієнтованого спілкування.

Рівень складності одиниць відбору навчального матеріалу (лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти, відеофрагменти) в нашому дослідженні відповідав дескрипторам рівня B2 згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти.

Відповідно до виділених етапів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів (ознайомчий етап, етап автоматизації, етап застосування), у процесі експериментального навчання було використано розроблену підсистему вправ, яка складається з 5 груп та 10 підгруп вправ.

Лінгводидактичну модель, структуру якої складають цільово-методологічний, змістовий, організаційний та результативний блоки, й яка відтворює загальну картину процесу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, спроектовано на процес іншомовної підготовки майбутніх екологів у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Взаємодія компонентів розробленої і запропонованої нами лінгводидактичної моделі забезпечує її ефективність та підтверджує її структурно-функціональний характер.

Положення, викладені у розділі 3 дисертації, висвітлені у публікаціях авторки [122; 123; 124; 192].

ВИСНОВКИ

1. Сформованість лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів свідчить про досягнення високого рівня володіння англійською мовою професійного спілкування та передбачає успішну реалізацію професійних функцій і ролей в ситуаціях англомовного професійно орієнтованого спілкування. Комунікативна мета в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів досягається за допомогою сформованої інтегративної якості цих фахівців – лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні, яка виражається в інтеграції мовних, мовленнєвих, соціолінгвістичних, професійних знань, навичок і умінь.

Професійно орієнтоване спілкування – це система соціально-психологічної, особистісної взаємодії фахівців, змістом якої є обмін інформацією, оптимізація та організація спільної професійної діяльності, здійснення впливу.

Професійно орієнтована ситуація спілкування включає наступні компоненти: учасники, обставини, умови спілкування, організація, мотиви, цілі, стратегії й контроль спілкування, способи, канали спілкування.

Урахувавши дослідження лексичної компетентності у вітчизняній методиці навчання іноземних мов та розвідки особливостей усного спілкування у зарубіжній методичній галузі, лексичну компетентність в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів визначаємо як здатність цих фахівців лексично правильно оформлювати усні висловлювання у монологічному та діалогічному мовленні з метою ефективної організації англомовної усномовленнєвої діяльності, спрямованої на реалізацію професійних ролей і функцій у ситуаціях професійно орієнтованого усного спілкування.

Основними компонентами лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів виступають: лексичні знання, лексичні навички (рецептивні та репродуктивні), лексична усвідомленість.

Лексичні знання включають знання про звукову та графічну форми слів загальної і галузевої лексики, термінів-слів і термінів-словосполучень; семантику слів; здатність мати синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, стилістичну і соціокультурну забарвленість тощо.

Екологічна терміносистема охоплює дві основні категорії – власне екологічну, яка включає терміни, що називають явища природи, навколишнього середовища тощо (наприклад, англ.: nature, sea, forest) та соціальну, яка включає терміни, пов'язані з антропогенним впливом соціуму на екологію планети (наприклад, англ.: wastereutilization, filtration, deforestation),

У процесі продуктивного мовлення та сприйняття на слух відбувається процес формування лексичних навичок. Рецептивні лексичні навички спираються на відомі явища лексичного рівня мови, а саме розпізнавання, аналіз лексем й словотворення, набуття словом нового значення (семантизація), користування здогадкою, викликаною словотворенням та контекстом. До репродуктивних лексичних навичок належать навички правильно добирати слова з метою комунікативного наміру відповідно до ключових характеристик і особливостей жанру.

Лексична усвідомленість передбачає формування власної системи лексичних знань й власної лексичної компетентності; свідоме нотування, розрізнення, і вживання лексичних одиниць, розуміння особливостей їх функціонування; аналіз лексичного оформлення власного мовлення, що виникає на основі образно-чуттєвого уявлення про предмет, поняття, ситуацію повсякденного чи професійно орієнтованого спілкування, стан, дію).

Формування мовленнєвих вмінь відбувається під час продукування діалогічного та монологічного мовлення. Обмін інформацією, думками, емоціями, репліками в певних стереотипних ситуаціях повсякденного професійно орієнтовного спілкування передбачає оволодіння основними мовленнєвими вміннями діалогічного мовлення. За допомогою мовленнєвих кліше, усномовленнєвих формул мовці досягають взаєморозуміння, реалізують комунікативний намір діалогічного мовлення. Поширеними функціональними типами діалогів професійно орієнтованого спілкування майбутніх екологів є: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін думками, діалог-обговорення, дискусія.

Цілісність, інтенціональність, ситуативність та зверненість монологічного мовлення передбачає оволодіння основними мовленнєвими вміннями монологічного мовлення. За допомогою відповідних мовних засобів (дискурсивні конектори, мовленнєві кліше, експресивна лексика) мовець, дотримуючись логічної схеми монологу, передає зміст зв'язного монологічного мовлення. Найбільш поширеними типами професійно орієнтованих монологів у професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів є: монолог-повідомлення (ділова доповідь), монолог-переконання, монолог-презентація (презентація-повідь та презентація-реклама).

2. Теоретико-методологічну основу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів становлять наступні підходи: компетентнісний, діяльнісний, проблемний, професійно орієнтований.

Компетентнісний підхід визначає мету, ціль та результат навчання англійської мови за професійним спрямуванням, включаючи формування і розвиток знань, навичок і вмінь лексичної компетентності та сформованість у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні.

Ключовою характеристикою діяльнісного підходу до навчання є те, що діяльнісний підхід ґрунтується на вирішенні студентами проблем,

характерних для майбутньої професійної діяльності, у змодельованих типових і проблемних ситуаціях професійно орієнтованого усного англомовного спілкування за допомогою сформованих мовних знань і навичок, а також мовленнєвих навичок і умінь.

Проблемний підхід акцентує на вирішенні проблем професійної діяльності екологів, які містять певні перешкоди задля досягнення поставленої цілі. Цей підхід підтвердив свою ефективність щодо формування складових цільової компетентності у продуктивних видах мовленнєвої діяльності. Під час формування у студентів навичок та умінь говоріння на практичних заняттях студентам пропонують використовувати низку стратегій вирішення проблем: абстракція, аналогія, брейн стормінг, розподіл комплексної складної проблеми на складові, перевірка гіпотези, нестандартне вирішення, аналіз засобів і цілей, оцінювання складових, взаємозв'язків і взаємодії між складовими та результатів, доведення неможливості вирішення проблеми, редукція, адаптація існуючих рішень схожих проблем, визначення причин проблеми, тестування методом спроб і помилок; пошук допомоги.

Професійно орієнтований підхід враховує особливості майбутньої професійної діяльності, адаптує їх до навчальних потреб студентів та втілює їх у навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. До прийомів професіоналізації навчання англійської мови належать використання автентичних текстів чи текстів, яким надано автентичної форми, аудіювання та перегляд відеоматеріалів професійного спрямування.

Процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів регулюється низкою дидактичних (принцип міждисциплінарності та інтегративності й принцип активності) і методичних принципів (принцип діагностичності рівнів сформованості цільової компетентності, принцип єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання, принцип професійної спрямованості усного англомовного навчального спілкування,

принцип активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування).

Швидке та якісне засвоєння навчального матеріалу в процесі навчання діалогічного та монологічного мовлення та їх лексичного оформлення в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів забезпечують засоби активних методів (кейс-метод, рольова (навчально-рольова / ділова) гра, презентація).

Поступове оволодіння мовленнєвими вміннями діалогічного мовлення передбачає автоматизацію мовленнєвих навичок у межах діалогічної єдності, міні-діалогу, діалогу середнього обсягу та макродіалогу. До мовних особливостей діалогічного мовлення належать: наявність мовних кліше (формул), еліптичність, ненормативність. До психологічних особливостей відносимо: зверненість, ситуативність, експресивність, емоційність, спонтанність. Найпростішими для оволодіння є діалог-розпитування та діалог-домовленість. За ними слідує діалог-обмін думками і діалог-обговорення.

Монологічне мовлення передбачає висловлювання власних думок про будь-які професійно значущі предмети чи явища, характеризується логічними зв'язками між його елементами. Визначено мовні характеристики монологічного мовлення, до яких залічуємо: зв'язність, структурну завершеність речень, повноту висловлювання, складний синтаксис, розгорнутість й різноструктурність фраз. До психологічних особливостей монологічного мовлення відносимо: зверненість, зв'язність, тематичність, контекстуальність, ситуативність, інформативність, модальність, послідовність, логічність, відносну безперервність, розгорнутість. Оволодіння монологом-повідомленням (діловою доповіддю), монологом-переконанням передбачає набуття мовленнєвих умінь та навичок коротко викладати інформацію, аргументувати позицію тощо. Монолог-презентація вимагає від студентів підготувати професійно спрямоване монологічне

висловлювання, яке вміщує вступ, основну частину, заключну частину та зумовлене конкретними завданнями і ситуаційними умовами.

Кейс-метод – це метод колективного навчання, який передбачає поглиблене вивчення конкретної ситуації професійно орієнтованого спілкування. Основа кейс-методу включає осмислення змісту проблеми в позааудиторний час, рекомендацію логічної схеми вирішення проблеми, дискусійне обговорення представлених варіантів. Виконання кейсу передбачає подолання наступних етапів: 1) підготовчий; 2) ознайомчий; 3) основний (аналітичний) етап. Майбутні екологи досліджують глобальні екологічні проблеми, вивчають конкретні випадки організації та управління природоохоронною роботою, негативної екологічної діяльності установ, підприємств тощо. Кейс-метод представлений наступними різновидами кейсів: структуровані кейси, кейси-нариси, неструктуровані великі кейси, кейси-«першовідкривачі».

Рольова гра – активний метод навчання, який використовує рольову структуру проведення практичного заняття. За цілями, завданнями, формою проведення, ступенем складності виділяють навчальні (дидактичні), навчально-рольові та ділові ігри. За типом завдань і ролей розрізняють навчально-рольові та ділові ігри. Ігрова (проблемна) ситуація складає сюжетну основу гри, відбувається розігрування студентами ситуації відповідно до розданих їм ролей. Особлива атмосфера рольової (навчально-рольової/ділової) гри стимулює творчу уяву та мислення, надає широкі можливості для діалогічного мовлення. Емоційна напруга, яка потребує керування, змушує учасників консолідувати зусилля та спілкуватися в межах проблемної ситуації.

3. Зміст формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів конструюється з урахуванням мети навчання, аналізу цільової ситуації, аналізу навчальних потреб та інтересів студентів. Мета вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)»

студентами природничих спеціальностей у ЗВО – формування системи відповідних знань, навичок і умінь, мовних і мовленнєвих компетентностей з метою їх використання у змодельованій / реальній ситуації професійно орієнтованого спілкування.

На основі анкетування студентів і аспірантів спеціальності «Екологія», викладачів географічного факультету, екологів-практиків, аналізу робочих навчальних планів підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Екологія», 17 глобальних цілей сталого розвитку ООН змодельовано цільову ситуацію щодо формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

До аспектів і компонентів змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів відносять предметний аспект (сфери спілкування, види спілкування, способи спілкування, функції спілкування, ситуації професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів (типові і проблемні), ролі учасників професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів, лексичний мовний матеріал, мовленнєвий матеріал для навчання аудіювання і говоріння, відповідні знання, комунікативні стратегії, невербальні засоби комунікації, теми, проблеми, тексти) та процесуальний аспект (рецептивні і репродуктивні лексичні навички оперування мовним матеріалом (лексичним), відповідні знання, вправи для формування рецептивних і репродуктивних лексичних навичок оперування мовним матеріалом (лексичним), уміння говоріння, вправи для розвитку умінь говоріння, уміння аудіювання, вміння вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях, вправи для розвитку вмінь вступати у комунікативні стосунки, спілкуватися у соціальних і професійно ділових ситуаціях, вміння оперування комунікативними стратегіями, вправи для розвитку вмінь оперування комунікативними стратегіями, вміння оперування навчальними і

компенсаторними стратегіями, відповідні знання, вправи для розвитку навчальних і компенсаторних стратегій).

Для процесу формування у екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні окреслено перелік основних тем: «Живі організми – об'єкт природи», «Взаємодія живих організмів з природою», «Людина і природа», «Навколишнє середовище: життя на землі і життя під водою», «Вплив забруднення на екологічні системи», «Вирубання лісів: вплив на екологічні системи», «Зміна клімату і світовий океан», «Зміна клімату: вплив на життя рослин і тварин», «Відновні джерела енергії», «Відповідальне виробництво та споживання».

До одиниць відбору навчального матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів відносимо лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти та відеофрагменти. Відбір лексичних одиниць здійснювався у межах тематичних полів з автентичних друкованих, аудіотекстів і відеофрагментів. Відбору і включенню до лексичного мінімуму підлягали ті лексичні одиниці, які відповідали низці критеріїв відбору лексичних одиниць: професійної спрямованості, тематичності, семантичної цінності, стилістичної відповідності, сполучуваності, частотності, функціональності. Критеріями відбору друкованих текстів визначено критерії: змістовності, доступності, автентичності, професійної спрямованості, тематичності, ситуативності, методичної цінності, взірцевості. Критеріями відбору аудіотекстів та відеофонограм – автентичності, тематичності, проблемності, лексичної наповненості.

4. У процесі оволодіння англомовною лексичною компетентністю в професійно орієнтованому усному спілкуванні майбутніх екологів виділяємо три основних етапи: ознайомчий етап, етап автоматизації й етап застосування. Ознайомлення з новими лексичними одиницями передбачає оволодіння знаннями про лексичну систему англійської мови, опанування значень лексичних одиниць, термінів, особливостей їх уживання. Сутність

етапу автоматизації полягає у вдосконаленні лексичних навичок шляхом свідомого повторення дій з лексичним матеріалом. На завершальному етапі відбувається розвиток умінь самостійного лексичного оформлення власних висловлювань діалогічного та монологічного мовлення.

Відповідно до виділених етапів, розроблено підсистему вправ, яка складається з 5 груп і 10 підгруп: 1) група вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць (підгрупа вправ на сприйняття окремих лексичних одиниць, підгрупа вправ на сприйняття та розрізнення лексичних одиниць у контексті), 2) група вправ на семантизацію лексичних одиниць (підгрупа вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у словосполученнях / реченнях, підгрупа вправ на виявлення лексичного значення лексичних одиниць у тексті), 3) група вправ на лексичне оформлення діалогічних і монологічних єдностей (підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць (у тому числі термінів), словосполучень, підгрупа вправ на вживання лексичних одиниць (у тому числі термінів) у реченнях в типових мовленнєвих ситуаціях), 4) група вправ на лексичне оформлення висловлювань понадфразового рівня: діалогічних і монологічних (підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні діалогах, підгрупа вправ на розрізнення та вживання лексичних одиниць у міні монологіях), 5) група вправ на лексичне оформлення висловлювань текстового рівня: діалогічних і монологічних (підгрупа вправ на застосування лексичних одиниць у діалогах (у тому числі діалогах кейсів у формі рольових (навчально-рольових / ділових) ігор), підгрупа вправ на застосування лексичних одиниць у монологіях (у тому числі доповідях кейсів у формі презентацій)).

З метою врахування під час конструювання змісту навчання, відбору навчального матеріалу і конструювання підсистеми вправ особливостей навчання у ЗВО, особливостей майбутньої професійної діяльності, навчальних потреб та інтересів майбутніх екологів, вимог нормативно-правової документації, галузевого стандарту, програм підготовки фахівців,

нами розроблено модель цільової ситуації навчання майбутніми екологами іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської) й формування у них лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні. Модель включає мету навчання, завдання і засоби професійно орієнтованого усного спілкування, низку інтересів та навчальних потреб майбутніх екологів, а також знання, навички, уміння і компетентності, які відповідають уже переліченим компонентам.

Системотвірним компонентом моделі є її мета, а саме розвиток у майбутніх екологів лексичних знань, лексичних навичок, лексичної усвідомленості й мовленнєвих умінь говоріння і аудіювання.

До низки навчальних інтересів щодо змісту навчання віднесено: проблеми довкілля, вплив господарської діяльності на екосистеми, діяльність техногенних об'єктів, технології усунення забруднень навколишнього середовища, оптимальні стратегії природокористування, джерела відновної енергії, підходи до оцінювання екологічних ризиків, цілі сталого розвитку, екологічне законодавство. До змісту формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів також включено глобальні цілі сталого розвитку, ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку.

До навчальних потреб майбутніх екологів віднесено: опанування лексичним мінімумом сфери екології; опанування мовленнєвими кліше, притаманними типовим і проблемним ситуаціям професійно орієнтованого усного спілкування екологів; моделювання типових і проблемних ситуацій професійно орієнтованого усного спілкування екологів; побудову міні-діалогів та діалогів на професійно орієнтовану тематику; підготовку і представлення презентацій на професійно орієнтовану тематику; виконання і представлення результатів кейсів та дослідницьких проєктів; організацію рольових ігор; високий рівень сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні по завершенні

вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)».

У процесі навчання англійської мови за професійним спрямуванням використовується низка підручників закордонних авторів та підручники, навчальні посібники, практикуми, методичні рекомендації, розроблені викладачами українських ЗВО для іншомовної підготовки майбутніх екологів. Активно використовується у навчальному процесі й програмне забезпечення (Moodle, Teams, Zoom чи Skype, різноманітні додатки типу Quizlet), онлайн ресурси, що містять аутентичні тексти і відеоматеріали, у тому числі інтернет сторінки ООН, Юнісеф, міжнародних екологічних організацій.

Цілісне уявлення про процес формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів надає лінгводидактична модель. Лінгводидактична модель є структурно-функціональною ієрархічною сукупністю взаємопов'язаних блоків, компоненти яких є складовими цілеспрямованого педагогічного процесу. До компонентів лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів віднесено: мету навчання; підходи до навчання; принципи навчання; зміст навчання; відбір матеріалу; підсистему вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів; форми, методи і засоби навчання; етапи навчання; результат навчання. Згадані компоненти моделі об'єднані у відповідні блоки: цільово-методологічний, змістовий, організаційний та результативний.

Мета лінгводидактичної моделі – сформованість у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні на рівні «незалежного користувача» (В 2).

Цільово-методологічний блок лінгводидактичної моделі містить у своєму складі мету, підходи (компетентнісний, діяльнісний, проблемний, професійно орієнтований) і принципи (дидактичні і методичні) формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Змістовий блок лінгводидактичної моделі включає предметний аспект змісту навчання (сфери, види, способи, функції, типові і проблемні ситуації професійно орієнтованого усного англomовного спілкування екологів, ролі учасників спілкування, лексичний мовний матеріал, мовленнєвий матеріал, комунікативні наміри, цілі і стратегії, теми, проблеми і тексти); процесуальний аспект змісту навчання (рецептивні та репродуктивні лексичні навички, вправи для формування лексичних навичок, уміння говоріння, уміння аудіювання, уміння оперування комунікативними та компенсаторними стратегіями, знання лексичних навичок, умінь говоріння та аудіювання, умінь оперування комунікативними й компенсаторними стратегіями, способів формування і розвитку згаданих навичок та умінь); одиниці відбору навчального матеріалу (лексичні одиниці, тексти, аудіо та відеофонограми), джерела і критерії відбору навчального матеріалу; підсистему вправ.

Організаційний блок моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів охоплює: етапи навчання (ознайомчий етап, етап автоматизації, етап застосування), форми організації навчання (практичне заняття), методи навчання (кейс-метод, рольова гра, презентація), засоби навчання.

Результативний блок лінгводидактичної моделі формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів окреслює: обґрунтовані рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному

спілкуванні майбутніх екологів (рівень «виживання» (А 2), рубіжний рівень (В 1), рівень «незалежного користувача» (В 2)), якісні та кількісні критерії сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів та показники сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

Структурно-функціональна лінгводидактична модель формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів характеризується системністю, цілісністю, структурованістю, функціональністю, взаємопов'язаністю компонентів, сфокусованістю на реалізації мети й досягненні результату.

5. Упродовж 2020-2023 н. р. тривав методичний експеримент, до якого були залучені 202 учасники, у тому числі 122 учасники анкетування та усного опитування і 80 учасників експериментального навчання – студентів першого та другого року навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей «Екологія», «Науки про Землю», «Біологія та здоров'я людини: середня освіта». 80 учасників експериментального навчання було розподілено на експериментальні та контрольні групи. Лексичний тест на 50 завдань різних типів забезпечує комплексне оцінювання рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англomовному спілкуванні. Для обрахунку кількісних показників рівнів сформованості лексичної компетентності в усному англomовному спілкуванні студентів було застосовано шкалу кількісних показників рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

З використанням методів математичної статистики (t-критерію Стьюдента та критерію Манна Уїтні) здійснено інтерпретацію отриманих даних та встановлено достовірність результатів методичного експерименту.

Авторська методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів засвідчила свою ефективність і може бути використана у процесі навчання майбутніх екологів іноземної мови за професійним спрямуванням у ЗВО.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні проблеми формування лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні майбутніх екологів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєнко Ю. В. Застосування кейс методу в процесі професійно-орієнтованого навчання англійській мові у немовних вищих навчальних закладах. *Новітні освітні технології: міжнародний досвід: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 21 січня 2016 р.). 2016. С. 1–4.
2. Авсюкевич Ю. С. Методика навчання презентації англійською мовою студентів економічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет, 2009. 303 с.
3. Баб'юк О. В. Формування професійно орієнтованої англійської компетентності в монологічному мовленні майбутніх фахівців сфери туризму: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 274 с.
4. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Видав. центр «Академія», 2004. 344 с.
5. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/s> (дата звернення: 30.09.2021).
6. Бевзо Г. А. Джерела походження екологічної термінології в англійській та українській мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 204 с.
7. Биконя О. Організація самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей: монографія. Чернівці: ЧНТУ, 2015. 432 с.
8. Биконя О. П. Теоретико-методичні засади самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2017. 531 с.

9. Бібік Н. М., Єрмакова І. Г., Овчарук О. В. та ін. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Плянди, 2005. 120 с.
10. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012 (70). №2. С. 19–30.
11. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Ленвіт, 2013. 590 с.
12. Білецька Г. А. Становлення професійної екологічної освіти в Україні. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка. 2001. № 5. С. 56–60.
13. Білоус С. В. Навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Теорія та методика навчання (германські мови). Київ, 2017. 228 с.
14. Білошицька Т. Ю, Литньова Т. В., Ковальова Т. П. English for Ecology Students: посібник-практикум. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 57 с.
15. Бориско Н. Ф. Обучение устной монологической речи с использованием видеофонограммы в интенсивном курсе на начальном этапе языкового вуза (на материале немецкого языка): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський держаний лінгвістичний університет. Київ, 1987. 226 с.
16. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку): дис. д-ра. пед. наук: 13.00.02 / Киевский национальный лингвистический университет. Киев, 2000. 508 с.
17. Варава С. В. Використання системи вправ для формування професійно орієнтованої лінгвістичної компетентності в іноземних

- студентів на початковому етапі навчання. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. Вип. 28. 2016. С. 23–32.
18. Вербицька Х. Професійно орієнтований підхід у розвитку професійної креативності студентів у процесі навчання англійської мови. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 2. С. 88–91.
 19. Вергасов В. М. Активізація пізнавальної діяльності студентів у вищій школі. Вища школа, 2007. 148 с.
 20. Волощук Н. І., Пашинська О. С., Іваниця А. О., Таран І. В. Міждисциплінарна інтеграція як фактор удосконалення викладання фармакології у медичному виші. *Медична освіта*. 2016. № 4. С. 8–11.
 21. Воронова Є. М., Черкашина Н. І. English Bachelors' course in Ecology. Харків: ХНАДУ, 2007. 364 с.
 22. Герасимчук О. О. E-Learning. Технології електронного навчання : навчальний посібник. Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2008. 432 с.
 23. Гнаткевич Ю. В. Навчання лексичного аспекту чужоземної мови у вищих навчальних закладах. Просвіта, 1999. 317 с.
 24. Горват А. А., Молнар О. О., Мінькович В. В. Методи обробки експериментальних даних з використанням MS Excel: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ "Говерла", 2019. 160 с.
 25. Гринюк Г. Л., Семенчук Ю. О. Відбір навчального матеріалу для формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів. *Іноземні мови*. 2007. № 2. С. 30–34.
 26. Гупка-Макогін Н. І. Відбір відеофономатеріалів для формування англомовної компетентності в аудіюванні у майбутніх фахівців з міжнародної економіки. *Педагогічні науки. Вісник ЛДУ БЖД: Збірник наукових праць*. 2015. № 12. С. 236–243.
 27. Дацків О. П. Методика формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2012. 321 с.

28. Дерев'янчук А. Підхід до створення і застосування кейс-методу при вивченні військово-технічних дисциплін. *Військова освіта. Збірник наукових праць Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2018. №1 (37). С. 92–101.
29. Дзеньдзюра Н. Педагогічний досвід: рольова гра як метод активного навчання майбутніх економістів. *Освіта Регіону. Політологія. Психологія Комунікації*. №1-2. 2014. С. 130–141.
30. Жицька С. А. Ділові ігри як засіб підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів до професійно-комунікативної діяльності. *Педагогіка*. 2003. Вип. 2. С. 54–60.
31. Жовтюк Н. П. Методика формування у майбутніх учителів лексичної компетентності у процесі навчання англійської мови після німецької: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2015. 318 с.
32. Загальна психологія: підручник / авт. кол. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднічук. Київ: Либідь, 2005. 464 с.
33. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ніколаєва. Ленвіт, 2003. 273 с.
34. Задорожна І. П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія. Тернопіль: Вид-во ТНПУ, 2011. 414 с.
35. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англійською комунікативною компетенцією: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2012. 770 с.
36. Іванова О. В. Case Study на заняттях із англійської мови як засіб формування критичного мислення студентів-філологів. *Молодий вчений*. 2017. № 8 (48). С. 215–218.

37. Іщенко Т. М. Дослідження типових ситуацій ділового англійського мовлення спеціалізація з економіки. *Іноземні мови*. 2000. № 4. С. 34–37.
38. Кіржнер С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичної відеофонограми: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2009. 285 с.
39. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті: навч. посібник. 2-ге вид., доп. КНЕУ, 2003. 298 с.
40. Кодлюк І. В. Формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні майбутніх фахівців з туризму в коледжах: дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 274 с.
41. Коломиець І. В. Методика проведення ролевої гри с учетом индивидуально-психологических особенностей студентов при обучении профессионально направленному диалогическому общению: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 1992. 252 с.
42. Коробейнікова І. І. Параметри психомоторних реакцій, психофізіологічні характеристики, успішність і показники ЕЕГ людини. *Психол. журн.* 2008. Т. 21. № 1. С. 147–149.
43. Коробейнікова Т. І. Формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні майбутніх учителів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2013. 230 с.
44. Корнева З. М. Формування міжкультурної професійно орієнтованої англомовної комунікативної компетентності студентів технічних студентів технічних спеціальностей закладів вищої освіти: монографія. Кафедра, 2018. 340 с.

45. Котловський А. М. Формування англомовної лексико-граматичної компетентності в говорінні майбутніх економістів у процесі самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2017. 253 с.
46. Крохмаль А. М. Розвиток діалогової форми мовлення в мовленнєвих ситуаціях як інструмент розвитку потреби професійного самовдосконалення на заняттях з іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 38. С. 193–197.
47. Кульчицький І. М. Концептуалізація понять “модель” та “моделювання” у наукових дослідженнях. 2015. С. 273–284. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/12897/19kulchickiyimkonseptual.pdf> (дата звернення 1.06.2022)
48. Литвиненко С. П. Загальні характеристики вправ для навчання іншомовного спілкування з використанням фонограми та відеофонограми. *Вісник Чернігівського національного університету*. 2011. Вип. 92. С. 166–170.
49. Лопатьєв А. О. Моделювання як методологія пізнання. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2007. № 8. С. 4–10.
50. Любас А. А. Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення дис. ... д-ра філософії: 015 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021. 316 с.
51. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: монографія. Вища школа, 2004. 454 с.
52. Майєр Н. В. Формування методичної компетентності у майбутніх викладачів французької мови: теорія і практика; монографія. Вид. центр КНЛУ, 2015. 472 с.

53. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі: технологія організації: науково-методичний посібник. Хмельницький, 2003. 38 с.
54. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / авт. кол. О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Ленвіт, 2013. 590 с.
55. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / авт. кол. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е., Черниш В. В. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2011. 344 с.
56. Микитенко Н. О. Розвиток англійської мови для спеціальних цілей: особливості формування змісту навчання. *Вісник ЛДУ БЖД. Педагогічні науки*. 2012. № 6. С. 79–83.
57. Микитенко Н. О. Теоретичні основи формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців природничих спеціальностей: монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2011. 389 с.
58. Микитенко Н. О. Чинники формування змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування». *Вісник Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. Серія педагогічна*. 2010. Вип. 26. С. 93–103.
59. Микитенко Н. О., Рубель Н. В., Саламаха М. Я. English for students of Ecology: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 213 с.
60. Микитенко Н. О., Шиманська В. В. Модель цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Вісник КНЛУ*. 2023. № 3 (115). С. 26–31.
61. Мігірін П. І. Роль психологічних факторів у процесі навчання іноземної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Вип. 61. 2016. С. 192–95.

62. Новоградська-Морська Н. А. Відбір англомовної телевізійної інформації для навчання аудіювання студентів економічних спеціальностей. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія "Педагогіка та психологія"*. 2005. Вип. 8. С. 133–139.
63. Овчаренко В. М. Структура і семантика науково-технічного терміну. Харків: Вид-во Харківського ун-ту, 1968. 72 с.
64. Овчаренко Л. Р. Сутність професійно орієнтованого навчання іноземної мови майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей. *Science, Research, Development. Pedagogy*. URL: http://конференция.com.ua/files/scientific_conferece/75/3/75-03_151-55.pdf (дата звернення: 02.04.2020).
65. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. «К.І.С.», 2004. 112 с.
66. Омельченко Я. Є. Інтерактивні методи навчання у викладанні англійської мови студентами гуманітарних дисциплін. С. 107. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/1/Omelchenko.pdf (дата звернення: 10.11.2021)
67. Онуфрив А. Р. Формування англомовної компетентності майбутніх маркетологів у професійно орієнтованому усному спілкуванні: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 20 с.
68. Організація та проведення занять із застосуванням інноваційних методів: навч. посіб. / авт. кол. Волянський П. Б., Євснюк О. П., Михайлов В. М. УДЦЗ, 2019. 131 с.
69. Освітньо-професійна програма «Екологія». URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/9268/opp2022baknasayt.pdf> (дата звернення: 04.02.2021)

70. Пащук В. С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2002. 247 с.
71. Петранговська Н. Р. Навчання студентів фізико-математичних факультетів професійно спрямованого монологу-міркування на основі англомовних фахових автентичних аудіо текстів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2004. 290 с.
72. Пікулицька Л. В., Байдак Л. І. Рольова гра як один із методів оптимізації викладання української мови як іноземної. URL: <https://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/4437> (дата звернення 13.05.2023).
73. Плотницька І. М. Ділова українська мова: навч. пос. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
74. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. «К.І.С.», 2004. 112 с.
75. Про затвердження професійного стандарту «Еколог». Наказ Міністерства економіки України від 4 травня 2022 року. № 111-22. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://www.register.nqa.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2022)
76. Професійний стандарт «Еколог». URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv> (дата звернення: 27.09.2022)
77. Професійно орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній і вищій школі: проблеми та перспективи: колективна

- монографія / авт. кол. Л. А. Сажко, Л. Я. Зеня, О. В. Бирюк та ін. / за заг. ред. Л. А. Сажко. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2015. 225 с.
78. Редько В. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика. Генеза, 2012. 224 с.
79. Розмаріца І. О. Лінгвокогнітивні особливості комунікації у сфері екології (на матеріалі сучасної англійської мови): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ, 2004. 199 с.
80. Рубель Н. В. Професійний підхід у підготовці майбутніх екологів до спілкування в іншомовному середовищі. *Вісник ЛДУ БЖД*. № 4. 2010. С. 200–2005.
81. Семенов И. Н., Степанов С. Ю. Рефлексивная психология и педагогика творческого мышления. Запорожье: ЗГУ, 1992. 152 с.
82. Семенчук Ю. О. Формування англomовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання: дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2007. 280 с.
83. Семко Н. М. Семантическая двуплановость термина (на материале английских терминов механизации процессов сельскохозяйственного производства): автореф. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / КГПИИЯ. Київ, 1988. 17 с.
84. Синекон О. С. Диференційоване навчання професійно орієнтованого спілкування англійською мовою майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій: монографія. Видавничий цент КНЛУ, 2022. 424 с.
85. Синекон О. С. Ситуаційний підхід до диференційованого навчання майбутніх ІТ-фахівців професійно орієнтованого англomовного спілкування. *Педагогічні науки*. 2019. Вип. LXXXVII. С. 146–152.

86. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / упор. О. Сидоренко, В. Чуба. Київ: Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
87. Скалкін В. Л. Вправи з розвитку усного комунікативного мовлення (на матеріалі англійської мови). Київ: Радянська школа, 1978. 129 с.
88. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи (на материале английского языка. Київ: Радянська школа, 1989. 158 с.
89. Скріль І. В. Лінгводидактична модель формування професійно орієнтованої англійської лексичної компетентності в говорінні у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. *Наукові перспективи*. 2022. № 12 (30). С. 395–408.
90. Скріль І. В. Формування професійно орієнтованої англійської лексичної компетентності в говорінні у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи з використанням автентичних відеоматеріалів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 287 с.
91. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23.
92. Сологуб Л. В. Комунікативні стратегії фахової соціалізації адресата у науково-дидактичному дискурсі (на матеріалі сучасних англійських підручників з екології): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 214 с.
93. Султанова Л. Обґрунтування вибору методу моделювання у дослідженні процесу розвитку полікультурної компетентності майбутніх викладачів. *Витоки педагогічної майстерності*. 2016. Вип. 17. С. 169–174.
94. Сурмін Ю. П. Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. *Вісник НАДУ*. 2015. № 2. С. 19–28.
95. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології:

- кол. моногр. МАУП, 2005. Кейс – технологія. URL: http://literature.at.ua/index/kejs_tekhnologija/0-30 (дата звернення: 17. 03. 2021).
96. Тарнопольский О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посіб. Фірма «НИКОС», 2006. 218 с.
97. Терещук В. Г. Відбір текстових матеріалів для формування англomовної лексичної компетенції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Вип. 29. С. 223–226.
98. Терещук В. Г. Формування англomовної лексичної компетенції студентів немовних спеціальностей в умовах віртуального навчального середовища: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2014. 320 с.
99. Терещук Г. В. Компетентнісний підхід як фактор зближення освітніх систем. *Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіон. наук.-практ. семінару, м. Тернопіль, 28–29 листопада 2006 р. Тернопіль, 2006. С. 7–9.*
100. Терещук Д. Г. Формування у студентів філологічних спеціальностей іншомовних комунікативних стратегій з використанням мовленнєвих симуляцій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2013. 259 с.
101. Томашевська А. Ю. Особливості реалізації методики формування у майбутніх фармацевтів англomовної лексичної компетентності в читанні та говорінні у процесі самостійної роботи. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць*. Херсон, 2018. Вип. 39. С. 196–202.
102. Томашевська А. Ю. Формування у майбутніх фармацевтів англomовної лексичної компетентності в читанні та говорінні у процесі

- самостійної роботи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 283 с.
103. Томащук Ю. О. Дискурсивно-прагматичні характеристики англомовного Інтернет-інтерв'ю (на матеріалі Інтернет-журналів для підлітків “gUrl”, “Seventeen”, “TeenVogue”): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2016. 243 с.
104. Тригуб І. П. Система вправ для формування граматичної компетенції. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. №1. С. 1–0.
105. Тульська О. Л. Сутність професійно-моральної культури майбутніх екологів. *Наукові записки ТНПУ. Серія Педагогіка*. 2011. № 5. С. 45–50.
106. Тулякова Т. Р. Особливості англомовного професійно орієнтованого монологу фахівців у сфері медіації та врегулювання конфліктів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 20. Т. 3. С. 85–89.
107. Цимбровська Х. І. Методика формування у майбутніх лікарів-педіатрів професійно орієнтованої англомовної компетентності в усному спілкуванні: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2017. 225 с.
108. ЦСР у дії. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 10.10.2021)
109. Черненко Н. М. Підготовка майбутніх менеджерів до діалогової комунікації в системі післядипломної освіти: дис. канд. пед. наук: 13.02.00 / Південноукраїнський державний педагогічний університет. Одеса, 2004. 241с.
110. Черниш В. В. Методика формування професійно орієнтованої комунікативної компетенції у майбутніх викладачів. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. *Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій:*

- навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф.рівня “магістр” / авт. кол. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2011. С. 261–309.
111. Черниш В. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англomовної компетенції в говорінні: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2015. 622 с.
112. Чистякова А. Б. Система вправ при навчанні іноземної мови. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки.* Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2008. №12. С. 208–213.
113. Чорна І. Ю. Формування у майбутніх маркетологів англomовної лексичної компетентності в письмі засобом кейс-технології: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2017. 268 с.
114. Чорній В. Я. Професійно-орієнтований підхід до викладання іноземної мови студентам нелінгвістичних спеціальностей. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна".* 2018. № 1. С. 25–28. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2018_1_7 (дата звернення: 15.07.2021).
115. Шандра Н. А. Формування англomовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2019. 274 с.
116. Швачич Г. Г., Коноваленков В. С., Соболенко О. В., Заборова Т. М., Христьян В. І., Єгорцева Є. Є. *Методи прикладного статистичного аналізу: навч. посібник.* Дніпропетровськ: НМетАУ, 2017. 178 с.

117. Шиманська В. В. Відбір матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. №3. С. 22–28.
118. Шиманська В. В. Етапи і підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. Вип. 2 (53). С. 147–51.
119. Шиманська В. Ефективні методи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Молодий вчений*. 2023. № 5 (117). С. 97–102.
120. Шиманська В. В. Підходи і принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Педагогічні науки*. 2023. N1. 101. С. 14–21.
121. Шиманська В. В. Роль лексичної компетентності у професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Педагогічний альманах*. 2023. N 53. С. 137–147.
122. Шиманська В. В. Рольова гра як ефективний метод формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика: Збірник наукових праць*. Дрогобич, Україна (27-28 квітня 2023). Дрогобич: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2023. С. 159–62.
123. Шиманська В. В. Ted Talks як чинник формування професійної компетентності в усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики: Збірник матеріалів*. Рівне, Україна, 10 травня 2023 р. Рівне: Електронне видання, 2023. С. 339–342.

124. Шиманська В. В. Формування компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції: збірник тез доповідей, (Львів, Україна, 9-10 березня 2023 року). Львів, 2023. С. 16–18.
125. Щербан Т. Д. Психологія навчального спілкування: монографія. Міленіум, 2004. 346 с.
126. Ягельська Н. В. Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2005. 25 с.
127. Якубовська Л., Івановська Т. Рольова гра як різновид інтерактивних методів навчання. *Наукові записки. Серія Педагогіка*. 2006. № 6. С. 155–157.
128. Air Pollution and Climate Change: Sustainability Challenges. URL: https://www.ted.com/talks/noelle_selin_air_pollution_and_climate_change_sustainability_challenges (дата звернення: 25.12.2022).
129. Bachman L. F., Palmer A. S. The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency. *TESOL Quarterly*. 1982. Vol.16. September. №3. P. 449–65.
130. Beyond the Science: Environmental Problems...Cultural Solutions. URL: https://www.ted.com/talks/paul_k_doss_beyond_the_science_environmental_problems_cultural_solutions (дата звернення: 25.12.2022).
131. Breaking news English. Lesson on Ecology. URL: <https://breakingnewsenglish.com/1901/190117-ecology.html> (дата звернення: 27.12.2021).
132. Brown D.F. A World of Books: an annotated reading list for the ESL/EFL students. Washington, DC: TESOL, 1986. 70 p.
133. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. № 1. P. 1–47.

134. Case Study Research Design. URL: <https://explorable.com/case-study-research-design> (дата звернення: 12.02.2022).
135. Celce-Murcia M. Teaching English as a Second or Foreign Language. New York: Heinle&Heinle, 2001. 553 p.
136. Chomsky N. Rules and Representations. Oxford: Basil Blackwell, 1980. viii p. +299 p.
137. Clark D. B., Tanner-Smith E. E., Killingsworth S. S. Digital games, design, and learning: A systematic review and meta-analysis. *Review of Educational Research*. 2016. № 86. P. 79–122.
138. Climate change is becoming a problem you can taste. URL: https://www.ted.com/talks/amanda_little_climate_change_is_becoming_a_problem_you_can_taste?language=en (дата звернення: 14.02.2022).
139. Cody M., Mc Laughlin M., Schneider M. The impact of relational consequences and intimacy on the selection of interpersonal persuasion tactics: a reanalysis. *Communication Quarterly*. 1981. Vol. 29. № 26. P. 91–106.
140. Cohen A. D. Speaking Strategies for Independent Learning: a Focus on Pragmatic Performance. *Language Learning Strategies in Independent Settings* / ed. Hurd S., Lewis T. Cromwell Press Ltd., 2008. P. 119–140.
141. Coffey B. ESP – English for specific purposes. *Language Teaching*. 1984. 17(1). P. 2–16.
142. Comfort J. Effective Presentations. Oxford: Oxford University Press, 1997. 80 p.
143. Common European Framework of Reference for Languages. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages> (дата звернення: 17.03.2019).
144. Davidko N. A cognitive approach to teaching English for special purposes (ESP). *Studies About Language*. 2011. 18. P. 82–89.
145. Dodd C. H. Managing Business and Professional Communication. Pearson, 2004. 496 p.

146. Drew P., Heritage J. *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 580 p.
147. Dudley-Evans T., St John M. J. *Developments in English for Specific Purposes. A Multi-disciplinary Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. XV + 301 p.
148. Ecology English ESL worksheets pdf & doc. URL: <https://en.islcollective.com/english-esl-worksheets/search/ecology> (дата звернення: 15.02.2023).
149. Ecology worksheets and online exercises. URL: [https://www.liveworksheets.com/worksheets/en/English_as_a_Second_Language_\(ESL\)/Ecology](https://www.liveworksheets.com/worksheets/en/English_as_a_Second_Language_(ESL)/Ecology) (дата звернення: 16.06.2022).
150. Ellet W. *The Case Study Handbook: how to read, discuss and write persuasively about cases*. Boston: Harvard Business School Press. 2007. 272 p.
151. *English for Ecology. Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Іноземна мова» (англійська) для практичних занять та самостійної роботи студентів спеціальності 101 «Екологія» ступеня вищої освіти “бакалавр” / укл.: С. Ю. Кормільцина. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 44 с.*
152. Evans V., Dooley J., Blum E. *Environmental Science. Career Paths: Student's Book (A 1, A 2, B 1)*. Express Publishing, 2017. 36 p.
153. Guthrie H., Harris R., Hobart B., Lundberg D. *Competency-Based Education and Training: Between a Rock and a Whirlpool*. New York: Paul & Company, c/o PCS Data Processing Inc., 1995. 337 p.
154. Hadley A. *Teaching Language cultural in Context*. Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1993. 532 p.
155. Hall G. E. *Competency-Based Education: A process for the improvement of education / G. E. Hall, H. L. Jones*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1976. 376 p.

156. Harmer J. The practice of English language teaching. Harlow: Pearson Education ESL, 2001. 448 p.
157. Heath J. Teaching and Writing Case Studies: a practical guide. Wharley End: The European Case Cleaning House, 2002. 171 p.
158. Holmes G., Hooper N. Core Competence and Education. *Higher Education*. 2000. Vol. 40, Issue 3. P. 247–258.
159. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A Learning-Centered Approach. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 179 p.
160. Hyland K. English for academic purposes: An advanced resource book. London: Routledge, 2006. 340 p.
161. Hymes D. Competence and performance in theory. *Language acquisition: Models and methods*. New York: Academic Press, 1971. P. 3–28.
162. Hymes D. Models of the Interaction of Language and Social Life. *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication* / Ed. J. Gumperz & D. Hymes. New York: Wiley-Blackwell, 1991. 612 p. P. 35–71.
163. Jaeger R. M. Minimum Competency Achievement Testing: Motives, Models, Measures, and Consequences. McCutchan Pub. Corp., 1980. 487 p.
164. Jay A., Jay R. Effective Presentation: how to create and deliver a winning presentation. London: Pearson Education. 2004. 136 p.
165. Jones. A. The Place of Judgement in Competency-based Assessment. *Journal of Vocational Education and Training: The Vocational Aspect of Education*. 1999. Vol. 51. Issue 1. P. 145–160.
166. Karimnia A., Izadparast M. On Communicative and Linguistic Competence. *International Journal of Communication*. 2007. 17(1). P. 101–113.
167. Kolenatý M. English for Environmental Studies. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. Labem, 2014. 69 p.
168. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Pergamon, 1982. 192 p.

169. Ladousse G. P. *Role Play*. Oxford: Oxford University Press, 1987. 181 p.
170. Lee R., Phillips T. *English for Environmental Science in Higher Education Studies*. Garnet Education. 2009. 269 p.
171. Littlewood W.T. *Communicative Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press. 1995. 108 p.
172. Long M. H. *Second Language Acquisition and Task-Based Teaching*. Malden: Wiley-Blackwell, 2015. 439 p.
173. Macaro E. *Learning Strategies in Foreign and Second language Classrooms*. London, N. Y.: CONTINUUM, 2001. 282 p.
174. Matthews D. J. *Patterns of Competence in Early Adolescence: A Domain Specific Approach to Gifted Education*. Toronto: University of Toronto, 1990. 174 p.
175. McGill I., Beaty M. *Action Learning*. London, 2001: Kogan Page. 262 p.
176. Munby J. *Communicative Syllabus Design*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. 232 p.
177. Munro A., Andrews B. *Competences*. *Executive Development*. 1994. Issue 6. Vol. 7. P. 12–5.
178. Mykytenko N., Borakovskyy L., Kopchak M., Mykytenko O., Popovych (Tsymbrovska) Kh. *The Role of Personality Type and Self-Determination of Students Majoring in Non-Philological Specialities While Building English for Professional Purposes Competence*. *WISDOM*. 2022. *Special Issue 2(3) Philosophy of Language and Literature*. P. 193–205.
179. Mykytenko, N., Rozhak, N., Semeriak, I. *Teaching Communication Strategies to the Computer Programming Students*. *Advanced Education*. 2019. 6 (12). P. 49–54.
180. Nation P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 477 p.
181. Nunan D. *Task-Based Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005. 222 p.

182. Oxford R. L. *Language Learning Strategies: What every teacher should know*. Boston: Heinle&Heinle, 1990. – 343 p.
183. Philips S. U. *Participant Structures and Communicative Competence: Warm Springs Children in Community and Classroom*. *Linguistic Antropology: A Reader* / A. Duranti (Ed.). 2nd ed. Wiley Blackwell, 2009. P. 329–342.
184. Plastic in Our Environment. URL: https://www.ted.com/talks/samantha_paisley_plastic_in_our_environment(дата звернення: 10.02.2023).
185. Raven J. & Stephenson J. (eds.). *The Conceptualisation of Competence. Competence in the Learning Society*. New York: Peter Lang, 2001. P. 253–274.
186. Respect for the environment: Protection and Conservation. URL: https://www.ted.com/talks/christoph_kiessling_respect_for_the_environment_protection_and_conservation (дата звернення: 12.09.2022).
187. Richards J., Renandya W. *Methodology in Language Teaching*. New York: Cambridge University Press. 2008. 422 p.
188. Richards J., Rodgers T. *Approaches and Methods in Language Teaching*. 2005. CUP. 270 p.
189. Saidvalieva D. Teaching methods of English for Specific Purposes. *Bulletin of Science and Practice*. 2021. Т. 7. № 6. P. 481–485.
190. Savignon S. J. *Communicative Competence: An Experiment in Foreign Language Teaching*. Philadelphia: The Centre for Curriculum Development, Inc., 1972. 115 p.
191. Searle J. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 187 p.
192. Shymanska V. *Ecology: Vocabulary & Speaking: навчально-методичний практикум*. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2023. 89 с.
193. Slavin R. *Cooperative Learning: Theory, research and practice*. Boston: Allyn and Bacon. 1995. 147 p.

194. Solution to social and environmental issues is a must for businesses. URL: https://www.ted.com/talks/rick_wheatley_solution_to_social_and_environmental_issues_is_a_must_for_businesses (дата звернення: 15.05.2023).
195. Swain M. Communicative Competence: Some Roles of comprehensible Input and Comprehensible Output in its Development. *Input in Second Language Acquisition* / eds Gass S., Madden C. Rowley: Newbury House, 1985. P. 235– 253.
196. Swales J. Languages for specific purposes. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2000. Vol. 20. P. 59–76.
197. Takač V. P. Vocabulary Learning Strategies and Second Language Acquisition. Multilingual Matters LTD, 2008. 197 p.
198. Tamblyn D. Laugh and Learn: 95 Ways to Use Humor for More Effective Teaching. AMACOM Div American Mgmt Assn, 2003. 224 p.
199. United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення: 14.10.2023).
200. Van Dijk T. A. Critical Discourse Analysis. URL: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2015-Critical-discourse-Analysis.pdf> (дата звернення 12.10.2022).
201. Vernon S. Teaching English Through Role-play Scenarios. 2009. URL: <http://www.Buzzle.com> (дата звернення: 12.09.2022).
202. Wang Y., Chiew V. On the cognitive process of human problem solving. *Cognitive Systems Research*. 2010. 11 (1). P. 81–92.
203. Wickelgren W. A. Human Learning and Memory. *Annual Review of Psychology*. 1981. P. 21–50.
204. Willis D., Willis J. *Doing Task-Based Teaching*. Oxford: Oxford university press, 2007. 294 p.
205. Yamshynska N. V., Meleshko I. V., Kutsenok N. M., Kriukova Ye. S. The Problem-based Learning Approach is a Way of the Development of Communication Skills of ESL Students of Ecology. *Педагогіка*

формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.
2021. № 75. Т. 3. С. 33–37.

206. Yew E. H. J., Goh K. Problem-Based Learning: An Overview of its Process and Impact on Learning. *Health Professions Education*. 2016. Vol. 2. Issue 2. P. 75–79.
207. Zare-Behtash E., Saed A., Zare-Behtash P. The Effect of Role-laying Tasks on improving Speaking abilities of Iranian Pre-intermediate ESP Learners. *Iranian Journal of English for Academic Purposes*. 2017. Volume 6, Issue 2. P. 23–32.

Додаток А

Лексичний мінімум для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів

А

1. acid rain	кислотний дощ
2. admissible concentration	припустима концентрація
3. adverse effects	шкідливі наслідки
4. afforestation	залісення, лісонасадження
5. to aggravate	погіршувати
6. alarming	тривожний
7. alert	тривога
8. arable land	орна земля
9. arsenic	арсен
10. aquatic	водний
11. awareness	усвідомленість проблеми

В

12. to ban	забороняти
13. barren	неродючий, виснажений (грунт)
14. benefits	вигоди
15. bioaccumulation	біонакопичення
16. biodiversity	біорізноманіття
17. biodegradable	той, що розкладається
18. blaze	полум'я
19. to breach	порушувати (закон)

С

20. carbon dioxide	діоксид вуглецю
21. carbon-capture technology	технологія вилучення вуглецю
22. carbon store	зберігання вуглецю
23. to choke	задихатися

24.clear-cut	вирубвання (лісу)
25.climate change	зміна клімату
26.to coat	покривати шаром
27.collection spots	місця накопичення сміття, відходів
28.collection truck	сміттєвоз
29.to combat climate change	боротися із зміною клімату
30.combustible wastes	відходи, які горять
31.to comply with	підкорятися
32.to conduct field or lab tests	проводити польові та лабораторні аналізи
33.congested	перенаселений, перевантажений
34.contagious disease	заразна хвороба
35.conservation	охорона природи, заповідник
36.conventional method	традиційний метод

D

37.data collection	збір даних
38.debris	уламки,
39.to decarbonize	зменшити вміст вуглекислого газу
40.decay	розкладання
41.decline	погіршення (якості), зменшення (кількості)
42.decomposable materials	матеріали, які розкладаються
43.deforestation	вирубвання лісів
44.demolition waste	будівельні відходи
45.depletion	вичерпування
46.desertification	опустелювання
47.destruction	руйнування

48.deterioration	погіршення
49.detrimental effects	шкідливі наслідки
50.devastating	руйнівний
51.to discard	викидати непотріб
52.discharge	викид, скидання, злив
53.disposable	одноразового вживання
54.disposal	видалення сміття
55.to distribute pollutants	поширювати шкідливі речовини
56.drop-off center	місце накопичення відходів для вторинної переробки
57.drought	засуха
58.to dump into	скидати, звалювати (сміття)
59.durable container	міцний контейнер для сміття

Е

60.ecological diversity	екологічне різноманіття
61.ecosystem	екосистема
62.effluents	стічні води
63.emergency	критичне становище, аварійна ситуація
64.emissions	викиди в атмосферу
65.endangered	під загрозою зникнення
66.to enhance	збільшувати (якість повітря)
67.environment	навколишнє середовище
68.environmental assessment	оцінка стану навколишнього середовища
69.environmental consequences	наслідки впливу на навколишнє середовище
70.environmental harvesting	промислова рубка
71.environmental protection	закони щодо захисту навколишнього

legislation	середовища
72.environmental screening	екологічний захист
73.environmental stewardship	екологічне скерування
74.environmentally conscious	екологічно свідомий
75.epidemiological surveillance	епідеміологічний нагляд
76.to exacerbate	загострювати
77.to exceed	перевищувати
78.exhaust fumes	вихлопні гази
79.to experience	зазнавати, відчувати
80.exposed to	перебувати під впливом
81.exposure	незахищеність
82.extinction	відмирання

F

83.fertilizer	добрива
84.flocculation	флокуляція
85.flooding	повінь
86.flux	течія, витікання
87.foliage	листя
88.footprint	слід
89.forest canopy	полог лісу
90.forest cover	лісовий покрив
91.forest regeneration	відновлення лісу
92.fossil fuels	викопне паливо
93.to foster	заохочувати, сприяти розвитку
94.fouling	забруднення
95.fungal infection	грибкове зараження

G

96.grease	мастильна речовина, жир
97.green house effect	парниковий ефект

98. green house gases	тепличні гази
99. grid	енергосистема
100. grinder	дробарка
101. groundwater	підземні води

Н

102. habitat	місце поширення, природне середовище
103. habitat loss	втрата природнього середовища (тварин, рослин)
104. harvesting	лісозаготівля
105. hazardous contaminants	небезпечні речовини
106. heat wave	хвиля спеки
107. holding tank	накопичувальна ємність
108. household refuse	побутове сміття
109. human activity	людська діяльність
110. human behavior	людська поведінка
111. human interference	вторгнення людини

І

112. to identify pollutants	визначати шкідливі речовини
113. impact	вплив
114. impact report	звіт про вплив на середовище
115. to implement solutions	втілювати рішення
116. to incinerate	спалювати сміття
117. indecomposable	нерозкладний, нерозчинний
118. industrial sewage	промислові стоки
119. installation	установлення, монтаж
120. irrigated	зрошувальний

Л

121. landfill	полігон утилізації відходів
---------------	-----------------------------

122.	lead	свинець
123.	leaded gasoline	паливо із вмістом свинцю
124.	leakage	витік воли
125.	to lessen	зменшувати
126.	lifetime	термін експлуатації
127.	to linger	затягуватися
128.	litter	сміття
129.	living organism	живий організм
130.	logging	лісозаготівля
131.	long-term exposure	тривалий негативний вплив
132.	lumber	лісоматеріали

M

133.	to maintain	підтримувати в належному стані
134.	marine ecosystem	морська екосистема
135.	measuring glass	мензурка
136.	mercury	ртуть
137.	metering	облік витрат води
138.	to mitigate negative effects	послаблювати негативні наслідки
139.	monitoring	моніторинг
140.	mould	цвіль, перегній, гумус

N

141.	natural springs	природні джерела
142.	neglect	нехтування, халатність
143.	nitrate fertilizers	азотні добрива
144.	nitrogen	азот
145.	nitrogen dioxide	діоксид азоту
146.	nitrous oxide	закис азоту

O

147.	to observe	спостерігати, стежити
------	------------	-----------------------

148.	offensive odour	огидний запах
149.	to ooze	просочуватися
150.	organic impurities	органічні нечистоти

P

151.	to penetrate	проникати
152.	permissible level	припустимий рівень (пестицидів)
153.	persistent pollutant	стійкий забруднювач
154.	pest	паразит, шкідник
155.	to phase out	поступово скорочувати
156.	poaching	браконьєрство
157.	pollutants	шкідливі речовини
158.	pollution	забруднення
159.	potable water	питна вода
160.	to prevent forest fires	запобігати лісовим пожежам
161.	proliferation	швидке збільшення
162.	to promote sustainable development	заохочувати, сприяти сталому розвитку
163.	pruning	підрізання (віток)
164.	purification	очищення

R

165.	rates of destruction	темпи руйнувань
166.	reclamation	відновлення
167.	recovery	відновлення
168.	recreational area	зона відпочинку
169.	recyclable	що підлягає вторинній обробці
170.	recycling	вторинна обробка
171.	refrigerant	фреон
172.	refuse	відходи, сміття
173.	to regenerate	відновлювати (ґрунти)

174.	removal performance	потужність вилучення
175.	renewable energy	відновлювальна енергія
176.	reserve	заповідник
177.	residue	осад
178.	resilience	здатність до відновлення
179.	respiratory illnesses	захворювання органі дихання
180.	to reuse	використовувати заново
181.	rubble	щебінь, галька
182.	run-off	стік
183.	rust particle	осад іржі

S

184.	to safeguard environment	охороняти навколишнє середовище
185.	salinization	засолення ґрунтів
186.	sample	зразок
187.	to scoop up garbage	збирати сміття
188.	scrappage	брухт
189.	sedimentation	відкладення осаду
190.	to sequester	поглинати
191.	sewerage	каналізація
192.	silt	мул
193.	sludge	осад, мул
194.	smokestack	димар
195.	solar panel	сонячна панель
196.	solid waste disposal	смітник
197.	solids	тверді речовини
198.	soot	сажа
199.	to sort rubbish	сортувати сміття
200.	source	джерело (забруднення)
201.	species	види рослин і тварин

202.	to spew	випліскувати
203.	spills	плями (нафтові)
204.	sprout	паросток
205.	storage reservoir	ємність для зберігання
206.	stove	піч, котел
207.	stain	навантаження, втома
208.	sulfur dioxide	діоксид сірки
209.	survey techniques	засоби спостереження
210.	susceptible	чутливий до
211.	sustainability	поступовий розвиток

T

212.	tapwater	водопровідна вода
213.	tar	смола
214.	terrestrial ecosystem	земна, сухопутна екосистема
215.	threat	загроза
216.	timber	лісоматеріали
217.	topsoil	верхній шар ґрунту
218.	toxic pollutant	токсична речовина
219.	to trap emission	зупиняти витік
220.	transition	перехід
221.	treatment	обробка (відходів)
222.	tree disease	хвороба дерева
223.	to turn into	перетворювати

U

224.	undissolved	нерозчинний
225.	to upgrade	модернізувати
226.	urban planning	міське планування

V

227.	value	цінність (матеріалу вторинної обробки)
228.	vegetation	рослинність
229.	vulnerability	вразливість

W

230.	waste disposal	видалення відходів
231.	waste disposal plant	станція очищення води
232.	waste dump	відходи виробництва
233.	waste gasses	шкідливі гази
234.	waste handling	обробка відходів
235.	waste load	навантаження відходів
236.	waste management	дезактивація відходів
237.	waste water	стічні води
238.	water consumption	споживання води
239.	water pipeline	водогін
240.	water quality assessment	оцінка якості води
241.	water rate	плата за воду
242.	water supply	водопостачання
243.	water treatment plant	водоочисна станція
244.	watershed protection	захист вододілу
245.	waterway	судноплавне русло
246.	welfare	добробут (природнього середовища)
247.	well	свердловина
248.	wellness	оздоровлення
249.	wildlife disturbance	ушкодження, порушення дикої природи
250.	wrecked	зруйнований

Додаток Б

Приклади вправ з укладеної підсистеми вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів

Unit 1

ECOLOGY and ECOLOGISTS

Vocabulary

1. Match the abstract nouns and the definitions.

1. Legislation	2. Ecosystem	3. Environment
4. Sustainability	5. Monitoring	6. Pollution
7. Vulnerability		

- a) the natural world in which people, animals and plants live.
- b) all the plants and living creatures in particular area.
- c) the state of being exposed to the possibility of being attacked or harmed.
- d) carefully watching and checking a situation in order to see how it changes.
- e) the use of natural products and energy in a way that does not harm the environment.
- f) a law or set of laws.
- g) the process of making air, water and soil dangerously dirty and not suitable for use.

2. Match the words to make compound nouns.

1. wildlife	a) management
2. burning	b) habitat
3. waste	c) issue
4. impact	d) report
5. primary	e) effect
6. natural	f) disturbance
7. climate	g) objectives
8. greenhouse	h) change

3. Explain the meaning of the underlined words.

1. The practices of some organizations have become more environmentally responsible.
2. The park visitors are informed about the ecological diversity of the area.
3. They try to avoid unnecessary ecological risk or harm.
4. The facilities to preserve and manage water for a specific population are being installed.
5. The moorland is an important habitat for many rare bird species.

4. Match what these people say to one of the jobs in the box.

Environmental Engineer Environmental Inspector
 Environmental Protection Specialist Laboratory Assistant
 Natural Resource Manager Field Ecologist
 Restoration Ecologists

1. My job involves conducting field or lab tests to better understand the health of a certain environment. _____
2. I have to make sure that wildlife population continues to grow or some resources can be used or are off-limits. _____
3. I monitor industrial, municipal and commercial activities to recognize and halt pollution, My goal is to safeguard public and environmental health by enforcing policies. _____
4. My responsibility is to evaluate a specific environment and identify pollutants, testing soil, water and air samples. _____
5. I deal with the negative effects of land clearing, poaching or coastal erosion. _____
6. I provide support for lab managers conducting ecological research. I'm in charge of gathering data and executing testing to contribute to research. _____
7. I develop innovative solutions to environmental problems and use data-driven research to create sustainable and impactful initiatives. _____

8. I spend my days studying or collecting data on a living organism within its natural environment. _____

5. Choose the correct word to complete the sentences.

1. In national parks the area is to be free from litter and cleared of (...).
a) crap b) silt c) debris
2. While testing for pollutants microscopes, air-(...) monitors, water pumps and sound level meters are used.
a) sampling b) example c) mold
3. Ecology professors are responsible for developing and (...) college-level courses for students.
a) guiding b) instructing c) drilling
4. How do they (...) the impact that humans have on natural environments and animals?
a) estimate b) accept c) assess
5. Environmental planners usually suggest building companies how to alter construction in order to (...) potential negative impacts.
a) mitigate b) alleviate c) decline
6. Environmental (...) projects are executed under environmental laws and regulations.
a) upgrade b) improvement c) clean

6. Read the text. For each empty space (1-8) choose the correct answer (A,B,C or D).

Studying Environmental Science

In a world where global warming, air pollution and plastic waste are major topical (1), environmental science is becoming an increasingly (2) ...and relevant degree. Environmental science is an interdisciplinary subject, so it involves studying elements of biology, chemistry, physics, geography and social sciences. Core elements of most courses include atmospheric sciences, ecology, environmental chemistry and geosciences.

Atmospheric sciences involves studying the atmosphere, typically covering the chemistry and physics of the atmosphere, and the (3)changes can have on ecosystems all over the world. Ecology focuses on how organisms (4) with the environment and each other. Environmental chemistry centers around the (5)humans have on the environment and how contamination happens, what its effects are and how it can be (6), Geosciences is a very (7)field, but focuses on the earth's natural processes. This will involve learning more about the earth to (8).... you have a good scientific basis for understanding environmental changes.

(from <https://www.mendeley.com/careers/news/careers-job>)

1.	A	items	B	issues	C	subjects	D	affairs
2.	A	values	B	assessed	C	appreciated	D	granted
3.	A	effect	B	crash	C	harm	D	impact
4.	A	correlate	B	mix	C	interact	D	deal
5.	A	load	B	impact	C	print	D	activities
6.	A	prevented	B	restrained	C	discouraged	D	ceased
7.	A	vast	B	immense	C	full	D	broad
8.	A	persuade	B	warrant	C	ensure	D	secure

Speaking**1. Which of the jobs below:**

can you take a university degree for?

are indoor/outdoor?

park ranger

wildlife specialist

environmental engineer

landscape architect

sustainability consultant

environmental watchdog

2. Complete the mini-dialogues.

Student A: What does Ecology study?

Student B: _____.

Student A: What are the main elements of the courses in Environmental Studies?

Student B: _____.

Student A: _____?

Student B: I see myself as a marine biologist.

Student A: _____?

Student B: We use various survey techniques to produce impact studies.

3. In pairs, ask and answer the questions.

- a) What university degree do ecologists do?
- b) What does an ecologist research?
- c) What are ecology career opportunities?

- d) What tools and equipment do ecologists use?
- e) Whom can ecologists consult?
- f) Are ecologists aware of environmental regulations?

4. Say whether you agree or disagree with the following statements:

1. Environmental science isn't very theoretical discipline, but it is mission-orientated.
2. Future environmental issues aren't ecologists' concern.
3. Businesses can become more environmentally responsible on their own.
4. Building projects need professional expertise to evaluate impact on the environment within a given area.

Unit 2

AIR POLLUTION

Vocabulary

1. Watch on YouTube the video “Air Pollution101 I National Geographic”. Spot five verbs and nouns that are related to the topic “Air Pollution”.

Verbs	Nouns
1. _____	1. _____
2. _____	2. _____
3. _____	3. _____
4. _____	4. _____
5. _____	5. _____

2. Complete the definitions. To help you, the first letters of the words are given.

1. Atmosphere is the mixture of gases that surrounds the **e**_____.
2. The ozone layer is a layer of gases which stops **h**_____ **r**_____ from the sun reaching the earth.
3. Emission is the act of sending out light, **h**_____ or **g**_____.
4. Acid rain is rain that contains dangerous chemicals. It is caused by **s**_____ from **f**_____.
5. Polluter is a company, country that causes **p**_____.

3. What do you call:

1. The dirty air that looks like a mixture of smoke and fog.
2. The waste gasses the come out of a vehicle, an engine.
3. A tall chimney on a factory.
4. The substance pollutes air and water.
5. A liquid used as a fuel in car engines.

4. Choose the words in each line which suit the topic “Toxic heavy metals”.

1.	A	nitrogen	B	lead	C	gold	D	dump
2.	A	mercury	B	sulphur	C	tar	D	jet
3.	A	iron	B	soot	C	arsenic	D	fossil
4.	A	oxygen	B	phenol	C	can	D	zinc
5.	A	tin	B	grease	C	copper	D	brass

5. Match the words in the left and right columns to make up the corresponding combination.

1. leaded	a. oxide
2. persistent	b. effect
3. greenhouse	c. pollutants
4. nitrous	d. problems
5. respiratory	e. gasoline

6. Complete the sentences with the best expression from the previous exercise.

- The happens when certain gases accumulate in Earth's atmosphere.
- It was in 1976 when was phased out in the USA.
- Because of malodorous fog enveloped the small industrial town 7,000 were hospitalized with,
- stay in the environment for along time and accumulate in the food chain and living organisms.
- emissions have largely been ignored in climate policies.

7. Read the text. For each empty space (1-8) choose the correct answer (A,B,C or D).

Industrial emission in Germany

About a quarter of German emissions, stem from industry, with the lion's share (...) by cement, steel and chemicals production. In 2022 iron and steel plants were the biggest emitters. Germany's industry (2) ...about 120 million tons of greenhouse gases. The German government proposed one of the biggest restructuring of economy and plans to hit climate (3)by 2045, To achieve further reductions, Germany has to innovate.

Germany would need to suck pollution out of industrial sites and (4)it in the ground. Industrial emissions are among the hardest to (5) ... because key chemical processes release CO₂. CO₂ will be removed through carbon-(6)technology. Massive underground storage reservoirs are supposed to be built. CO₂ can be converted by (7)and liquefying into a substitute for fuel or useful products such as building materials, (8) [192].

1.	A	assembled	B	developed	C	generated	D	drawn
2.	A	emitted	B	issued	C	leaked	D	sent
3.	A	change	B	neutrality	C	pattern	D	slump
4.	A	save	B	burn	C	store	D	hold
5.	A	fix	B	mix	C	set	D	mend
6.	A	take	B	seize	C	attract	D	capture
7.	A	skimming	B	purifying	C	refining	D	cleaning
8	A	nutrients	B	fossil	C	paper	D	plastics

8. Watch the video on You Tube “Krakow’s smog problem and the attempt to cut coal”and fill in the gaps.

https://www.youtube.com/watch?v=rZ4Qa_HD2VM

The start of Krakow's winter always comes with shorter busier days and with a sense of dread. At the Kahanadaycare winter means keeping a closer eye the air quality **1.** _____ in that window. Like on this thing it often means the kids skipping their daily walks and staying indoors. When they do go out it's often with masks on. The owner son Stephan volunteered to show us. She calls it Poland's first anti-smog preschooland parents have clamored design.

Krakow has a smog problem that just **2.** _____ in winter. Krakow's curse is a windless valley and the rampant use of coal in and around it but something is happening here, a change that isn't always obvious in the day to day monitoring of air quality. Krakow's most polluted street we found New Hope deep in the bowels of an old museum. Poland's oldest operational stained glass workshop and museum has been here since 1903. Like many homes in Krakow it's long been **3.** _____ using coal. The coal-fired stove and the thousands of others like are partly what make Krakow's air **4.** _____. The city of Krakow passed a ban on using coal. It is helping residents phase out coal stoves by September 2019. Here they are putting final touches on the new system and it will be operational in days. The ban is **5.** _____ to Krakow smuggle are a group of friends who mounted a campaign six December's ago demanding the city act.

She says only about 4000 stoves remain in the air it has improved slightly. But in nearby towns they are still using coal or even garbage to heat homes and that smog **6.** _____ into Krakow but in the name of clean air they are dwindling

and in the same spirit as steel company is 7. _____ them into bicycle racks and it advertises the faculty. Elementary school number 67 enlisted parents and friends to vote and help them win a contest to get a set of the bike racks the are mostly empty until winter ends but for the students they are a lesson in themselves.

Back at the museum the old stoves will stay on 8. _____relics of history knowledge [192].

9. Complete the conversation. Choose from A-G below. There are two extra replies that you don't need to use.

Doctor: The number of people suffering from respiratory diseases is increasing.

Environmental Specialist: That's it. Today, many people in cities are exposed to higher level of air pollutants, 1. _____**Doctor:**It can bring about bronchitis, asthmas, obstructive pulmonary disease.

Environmental Specialist: Is it true that air pollutants now rival tobacco smoke.

Doctor: Yes, it is. What's more, 2. _____.

Environmental Specialist: I wonder whether children who live in the communities, where motor vehicle emissions are very high, have respiratory ailments. 3. _____In other words, at ground level transportation-related pollutants chemically react in the presence of sunlight.

Doctor: Children living in such urban area tend to have more asthma than others.4. _____

Environmental Specialist:The thing is they are low-income areas. But there some ways to combat traffic congestion,

Doctor: Do you mean increasing mass transit use, carpooling or bicycling?

Environmental Specialist:5. _____ [192].

- A. Why doesn't the authority reduce air pollution in those areas?
- B. We don't recognize this as a risk factor.
- C. What diseases does air pollution cause?
- D. Because you can find there a gas or smog that is called ozone.
- E. Aggravation of the symptoms of disease is attributed to various sources.
- F. Exactly.
- G. there is an increase in cases of lung cancer.

Speaking

1. Complete the mini-dialogues.

Production Director: Do you know the current acceptable limits of air pollution in our area?

Environmental Manager: Yes, I do, _____

Production Director: _____.

Environmental Manager: Air pollution levels of our plant is in line with the law.

Environmental Manager: I have to say that our emissions brings out toxic substances.

Chief Engineer: Are you for real? _____.

Environmental Manager: Local residents can claim their right to breathe clean air is violated.

Chief Engineer: _____

Manager: _____

Environmental Inspector: Your company breaches the annual limit of NO₂ per cubic metre of air.

Manager: I think it results from the reaction with sunlight and heat these days.

Environmental Inspector: _____ [192].

2. Make up and act out a dialogue “Road transportation emission levels” using the words and word combinations.

exhaust fumes CO₂ mitigation to reduce emissions
passenger cars trucks rising share fuel cycling

3. Do a role play.

Student A: You are an environmental inspector. You want to discuss the issue of monitoring the quality of air: number of air pollution monitoring stations, areas suitable to introduce them, air quality platform,

Students B: You are an officer from Ministry of Environment. You want to present government policies and feasibility of air pollution monitoring.

4. Case Study.

In a group of four find a solution to the scenario and present your results.

1. Title: Toxic cloud over the valley.
2. Overview: The volcano didn't erupt but ejected volcanic gases into the lake that sits in the crater of a volcano. The heated gases passed through the water of the lake and collected as a cloud that descended the slopes of the volcano and into nearby valleys. As the toxic cloud moved across the landscape, it killed birds other organisms in their natural habitat. The air pollution also killed many of cattle and people.
3. Problem: The effects of air pollution,
4. Solution:
5. Results:

Unit 3

WATER POLLUTION

Vocabulary

1. Complete the word-building table.

Noun	Verb	Adjective
pollution		
	to harm	
disposal		
	to identify	
		reducing
prevention		

2. Match the words in column A with their synonyms in column B and antonyms in column C.

A		B		C	
Word		Synonym		Antonym	
1. concise		A. disputing		later	
2. contradictory		B. essential		long-winded	
3. immediately		C. brief		external	
4. internal		D. inbound		unnecessary	
5. necessary		E. promptly		confirming	

3. Match the words in the left and right columns to make up the corresponding combination.

1. to release into	a) industrial waste
2. to dump	b) water quality
3. to contain	c) rivers and oceans
4. to feed	d) ground waters
5. to worsen	e) residues

4. Choose the verbs above to complete the sentences.

mix disposed make
treated dissolve produce

1. Water is uniquely vulnerable to pollution because it's able to _____ more substances than any other liquid.
2. Harmful chemicals and bacteria can be found in sewage even after it's been _____.
3. Many industrial sites _____ waste in the form of toxic chemicals and pollutants.
4. When it rains, the chemicals _____ with rainwater, which flows into waterways.
5. About 11 million metric tons of plastic _____ their way into the oceans each year.
6. Medical waste should be _____ properly.

5. Read the text. For each empty space (1-8) choose the correct answer (A,B,C or D).

The Great Pacific Garbage Patch

The Great Pacific Garbage Patch, which is twice the size of Texas, is the largest accumulation of ocean plastic in the world. It (1) ... from the West Coast of

North America to Japan. Strong ocean (2) carry marine debris into the Great Pacific Patch.

It is estimated that there are about 1.8 trillion pieces of plastic in the patch that weigh 80,000 tonnes. Plastics do not (3)down completely. They only break into smaller and smaller pieces. They can't always be seen. Often, they just make the water look like a cloudy soup. The seafloor under it is an underwater garbage (4)

Cleaning up marine debris is not easy. Many micropalstics are the same (5)as small sea animals. Nets that can scoop up garbage would catch these animals too. In (6) the ocean is just too big to clean. Scientists say it would take one year for 67 ships to clean up just a tiny (7) of the North Pacific Ocean. They say the best answer is to stop (8)away so much plastic.

(from www. nationalgeographic.org)

1.	A	covers	B	stretches	C	fetches	D	expands
2.	A	flows	B	currents	C	springs	D	floods
3.	A	wear	B	carry	C	ripple	D	seep
4.	A	hill	B	can	C	ridge	D	heap
5.	A	shape	B	content	C	size	D	scale
6.	A	any sort	B	contrast	C	any case	D	nutshell
7.	A	part	B	span	C	grid	D	plot
8.	A	casting	B	leaving	C	skipping	D	throwing

6. Complete the conversation. Choose from A-G below. There are two extra replies that you don't need to use.

Environmental Specialist: Do you know that the rivers and streams through Dhaka in Bangladesh are pitch black color. **1.** _____.

Ecologist: Is that really so? What is the cause of it?

Environmental Specialist: Bangladesh is the world's second biggest garment manufacturing hub after China. In short, wastewater produced after dyeing garments is dumped directly into rivers.

Ecologist: 2. _____

Environmental Specialist: You won't believe but producing a single pair of jeans consumes around 7/500 liters of water, leaving alone bleaching, softening and etc.

Ecologist: 3. _____ the World Bank has identifies 72 toxic chemicals that stem solely from textile dyeing. What are the effects for living organisms in the river?

Environmental Specialist: It is clear. The intensive accumulation of toxic chemicals prevents light from penetrating the surface.

4. _____

Ecologist: Is it possible to remove dyeing chemicals form the wastewater?

Environmental Specialist: 5. _____. Some substances don't degrade, so they remain in the environment.

Ecologist: I must say that there should be a push for innovation in finding alternative chemicals and new technologies leading to the development of more environmentally –friendly dyes [192].

- A. By the way I know that
- B. Actually.
- C. Is dyeing the most polluting process involved in making clothes?
- D. No way.
- E. The water is very thick like tar
- F. Water treatment plants are rare.
- G. After all, low oxygen levels kill aquatic plants and animals.

7. Watch the video on the YouTube “Massive clean-up effort after Mauritius oil spill”. Answer the questions:

<https://www.youtube.com/watch?v=gYGff7cWmYc>

1. What is the boom made of and what is its function?
2. Besides tourism and fishery what is hit most?
3. What is the essence of stopping the spread of oil spill?
4. What is the skimmer that Mauritian community in Canada is raising fund for?

Speaking

1. Complete the mini-dialogues.

Production Director: What is water, used in the production, contaminated with?

Engineer: _____.

Production Director: _____

Engineer: Wastewater may still contain some acids.

Environmental Inspector: _____

Production Manager: Organic wastes from animal processing are being treated.

Environmental Inspector: How do you test the samples of water taken from these run-offs?

Production Manager: _____

Environmental Consultant: What technology do you utilize when dealing with industrial wastewater?

Production Manager: _____

Environmental Consultant: _____

Production Manager: We do our best to comply with state and local regulations[192].

2. Make up and act out a dialogue “A visit to city sewage treatment plant” using the words and word combinations.

removal pathogens waste sludge
concentration of impurities purification

3. Do a role-play.

Student A: You are a farmer. You are aware that pesticides and herbicides get into nearby rivers and lakes. You need an expertise to correct improper disposal of pollutants.

Student B: You are an environmental consultant. You want to improve farmer’s water usage and prevent agricultural runoff in this area.

4. Case Study

In a group of four find a solution to the scenario and present your results.

1. Title: A “dead zone” on the lake.
2. Overview: A lake receive excess nutrient from upstream sources. Excess nitrogen and phosphorus cause an overgrowth of algae. Harmful algal blooms cause thick, green muck that impacts clear water. The overgrowth of algae consumes oxygen and blocks sunlight from underwater plants. The lack of oxygen makes it impossible for aquatic life to survive. Algal blooms also causes problems in drinking water in the community nearby. Toxins that contaminate drinking water cause illnesses for animals and humans.
3. Problem: The effects of algal blooms.
4. Solution:
5. Results:

Додаток В

Завдання для комплексного оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів (оцінювальний етап методичного експерименту)

Vocabulary

1. Match the words to make compound nouns.

1. raw	a) process
2. acid	b) sewage
3. gas	c) emission
4. filtration	d) change
5. climate	e) precipitation

2. Match the words in the left and right columns to make up the corresponding combination.

6. to replenish	a) planet
7. to facilitate	b) trees
8. to dump	c) groundwater
9. to save	d) innovation
10. to plant	e) waste

3. Complete the sentence.

11. Antarctica was an early victim of ozone _____.
12. “_____ smog” caused some 3.5000-4.000 deaths in London in December 1952.
13. By law Coca Cola cans must be made so that the rings on top can't be _____ away.

14. Toxic _____ are made by plants of colour metallurgy, woodworking and pulp paper industry.
15. Water has life-living _____ which are crucial to the world's global ecosystem.
16. Under the Kyoto Protocol 37 countries committed themselves to _____ of four greenhouse gases.
17. Acid rain disrupts the availability of soil _____.
18. Construction waste is responsible for _____ pollution.
19. Keep your car _____ up-to-date.
20. China is the biggest CO2 _____

4. Choose the synonym to the word in bold.

21. Global warming has become a very hot **issue**.
 a) concern b) problem c) topic
22. The sewage pipes were **choked** with rubbish.
 a) clogged b) stifled c) banned
23. It is widely acknowledged that extensive deforestation **contributed to** heavy summer flooding.
 a) aided b) caused c) encouraged
24. An average car **emits** five lungful of poisonous monoxide gas per mile.
 a) smells b) realize c) releases
25. A hole in ozone layer was recognized as a serious **threat**.
 a) menace b) hazard c) fate
26. Pollution can **harm** marine life.
 a) shoot b) damage c) injure
27. The **precipitation** is acidic when pH levels are below 5.0.
 a) snow b) wind c) rain
28. Mazda's emission **reached** Euro 3 Standard.
 a) achieved b) gained c) obtained
29. Pesticides seriously **upset** the balance of nature.

- a) disturb b) break c) spoil

30. Clouds of toxic **fumes** escaped from the chemical plant.

- a) dust b) gases c) liquids

5. Choose the correct word to complete the sentences.

31. How many people will voluntarily give up driving cars to (...) acid rains or global warming?

- a) avoid b) divert c) prevent

32. Deputy phthalate was found as a ubiquitous environmental (...) with reproductive and developmental toxicity.

- a) pollutant b) substance c) risk

33. Solar cell can (,,,) sunlight and convert it into electricity.

- a) digest b) sink c) absorb

34. (...) packaging help to limit the amount of harmful chemicals released into the atmosphere.

- a) Resistant b) Biodegradable c) Lined

35. Poisoned air is the main reason why it is hard to (...).

- a) breathe b) swallow c) bite

36. We were all aware of an impending (...)

- a) disaster b) accident c) flow

37. In the stratosphere ozone blocks out sun's ultraviolet (...).

- a) beams b) rays c) glow

38. There is a high risk of pollution from the (...) site.

- a) refinery b) waste c) landfill

39. (...) control on air pollution would help to reduce acid rain.

- a) Stronger b) Stricter c) Firmer

40. They were seeking an ultimate (...) to the city's traffic problem.

- a) assignment b) solution c) reply

6. Read the text. For each empty space (1-8) choose the correct answer (A,B,C or D).

Pulp and Paper Industry and its Sewage.

The effluent from pulp and paper industry, which include bleach and black liquer, is usually 41. (...) in water bodies, is major environmental issue. Pollutants released by the paper industry have an impact on both aquatic and 42. (...) ecosystem.

Exposure to paper and pulp industries causes liver disease, mixed-function oxygenase activity, ventilator stress, 43. (...) and decay in a variety of fish species. The use of chlorine for pulp bleaching produces many 44. (...) compoundssince chlorine is utilizedto brighten the pulp. Various woody components including lignin, carbohydrate and petroleum 45 (...) can be found in the wastewater created during the pulping process.

Sedimentation is used to remove colloidal 46. (...) from effluent. Chemical treatment reduces COD and TSS levels. Activated carbon 47. (...) up to 90% of soluble and trace organics, as well as heavy metals and inorganics. Photocatalytic oxidation improves the 48. (...) of wastewatercontaining refractory or inhibitory substances. Enzymatic treatment is environmentally safe because it uses microorganisms for digesting 49. (...) and resistant chemicals but it entails high 50. (...) and extended retention time [192].

41.	A	flipped	B	dumped	C	fixed	D	scrapped
42.	A	terrestrial	B	land	C	ground	D	earth
43.	A	messing	B	poisoning	C	deafening	D	roaring
44.	A	damaging	B	spoiling	C	harmful	D	wellness
45.	A	by-products	B	sideline	C	residues	D	spots
46.	A	lock	B	stuff	C	material	D	matter
47.	A	extract	B	detach	C	remove	D	face
48.	A	biodegradability	B	extinction	C	spillage	D	sludge
49.	A	risky	B	troublesome	C	hazardous	D	unhealthy
50.	A	worth	B	price	C	cost	D	charge

Listening

Watch the video “Animals rescued from California oil spill”. Say whether the sentences are true or false.

www.youtube.com/watch?v=3Ix_IEVtyGs

1. The clean-up project can last a couple of months.
2. The cause of oil spill was a wreckage of oil tanker.
3. Dolphins, elephant seals and pelicans were being rescued.
4. LP was banned to restart their business activity.
5. It has been the largest spill since 1969.

Speaking.

Read the following statements. Prepare some arguments to support your opinion, then discuss the issue with your partner.

People should segregate their garbage because it will improve their quality of life.

Compare two photos and say what you think people are suffering in such cities.

Додаток Г

Рівні сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні учасників експериментальних пар на оцінювальному та констатувальному етапах методичного експерименту

Перша експериментальна пара			
Експериментальна група			
101 Екологія			
№	Студент	2020-2021	2021-2022
1.	Ан-єв А.	48	84
2.	Ах-ова К.	52	92
3.	Бег-дов Б.	49	87
4.	Джу-дієв А.	51	85
5.	Же-ров И.	51	95
6.	Жу-єв Ж.	53	88
7.	Кра-ць С.І.	51	96
8.	Лав-юк К.О.	52	89
9.	Мах-жанов М.	49	88
10.	Сар-єв Г.	47	94
11.	Сеї-в И.	50	93
12.	Фа-лов Ж.	51	90
13.	Фа-лов С.	51	94
14.	Ча-єв Г.	52	92
		Середнє 50,5	Середнє 90,5
Контрольна група			
103 Науки про Землю			
15.	Ба-й М.В.	75	82
16.	Бар-чко Н.В.	71	82
17.	Бе-раб М.М.	72	84
18.	Бі-ай В.П.	55	72
19.	Біл-дов О. О.	51	66
20.	Гай-ський Д.О.	53	53
21.	Гар-вич Р.В.	79	85
22.	Ір-к М.Ю.	51	57
23.	Го-дло А.О.	51	55
24.	Го-ляк Ю.А.	81	81
25.	Ду-ко Я.В.	81	81
26.	Звір А.М.	74	79
27.	Ча-ко Х.В.	66	66
28.	Щур Б.А.	52	53
		Середнє зн. 65,1	Середнє зн. 71,1

Друга експериментальна пара			
Експериментальна група			
101 Екологія			
№	Студент	2020-2021	2021-2022
1.	Ган-га Монх-Ердене	51	93
2.	Кур-това А.Л.	95	100
3.	Нік-єва Ю.В.	51	87
4.	Остро-кий І.В.	51	84
5.	Мар-нюк Д.О.	85	90
6.	Олій-к О.В.	90	95
7.	Ка-н С.З.	56	93
8.	Ми-люк С.І.	75	92
9.	Ма-ко Л.І.	81	96
10.	По-вич Р.І.	85	94
11.	Мо-з О.С.	65	91
12.	Ло-ва О.О.	58	88
		Середнє 51	Середнє 91,9
Контрольна група			
1.	Ове-чук Н.В.	51	53
2.	Пас-нак М.М.	55	71
3.	Шт-нь І.С.	61	71
4.	Ша-ра С.О.	60	72
5.	Бон-к О.С.	57	88
6.	Гор-ська Р.Р.	51	69
7.	Го-ська Р.О.	71	85
8.	Ку-ло В.І.	51	61
9.	Ку-ер К.Л.	55	75
10.	Ме-мук С.В.	61	90
11.	Пав-в У.С.	58	81
12.	Ру-ха В.Ю.	60	77
		Середнє зн. 57,6	Середнє зн. 71

Третя експериментальна пара			
Експериментальна група			
101 Екологія			
№	Студент	2020-2021	2021-2022
1.	Ба-да І.І.	55	95
2.	Бо-вєць А.-М.В.	48	92
3.	Ви-чук Я.С.	48	96
4.	Гавц К.В.	55	90
5.	Гри-єва А.П.	51	86
6.	Же-лко М.А.	50	89
7.	Мар-ко Г.В.	52	87
8.	Ме-н В.В.	47	96
9.	Гр-ків Р.Є.	49	91
10.	Ко-нін М.Є.	51	90
11.	Чер-ський А.Р.	48	88
12.	Стар-ка Ю.М.	57	92
13.	Троф-чук Д.Р.	54	93
14.	Ка-ла Ж.П.	51	94
		Середнє зн. 51,1	Середнє зн. 91,4
Контрольна група			
014.05 Середня освіта/Біологія та здоров'я людини			
1.	Товар-кий Н.В.	65	71
2.	Альф-кий М.Т.	55	59
3.	Бо-ко В.П.	56	61
4.	Ба-баш Т.М.	56	56
5.	Гли-ак М.П.	58	62
6.	Кар-к М.В.	57	71
7.	Ка-ян Н.І.	61	85
8.	Кін-ат Н.А.	58	65
9.	Кра-ць Р.С.	59	66
10.	Куд-ов М.В.	51	67
11.	Кі-наш М.А.	65	68
12.	Ку-ик Б.А.	68	75
13.	Ма-няк А.С.	66	68
14.	Ма-ко П.П.	62	62
		Середнє зн. 59,7	Середнє зн. 66,9

Додаток Д

Список опублікованих праць та відомості про апробацію результатів дослідження

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Шиманська В. В. Відбір матеріалу для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2023. № 4. С. 22–28.
<https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2023.292335>
2. Шиманська В. В. Етапи і підсистема вправ для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2023. Вип. 2 (53). С. 147–151.
[https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.147–151](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.147-151)
3. Шиманська В. В. Роль лексичної компетентності у професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2023. №53. С. 137–147.
<https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-3>
4. Шиманська В. В. Підходи і принципи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Збірник наукових праць Педагогічні науки*. Херсон, 2023. № 101. С. 14 –21.
<https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-3>
5. Микитенко Н. О., Шиманська В. В. Модель цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів. *Іноземні мови*. Київ, 2023. № 3 (115). С. 26 – 31.
<https://doi.org/10.32589/1817-8510.2023.3.290254>

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Шиманська В. В. Ефективні методи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Молодий вчений*. Одеса, 2023. № 5 (117). С. 97–102.
<https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-19>
7. Шиманська В. В. Рольова гра як ефективний метод формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика*: збірник наукових праць Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дрогобич, 27-28 квітня 2023 р. Дрогобич, 2023. С. 159–162.
8. Шиманська В. В. Формування компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів. *Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти*: збірник тез доповідей VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 9-10 березня 2023 р. Львів, 2023. С. 16–18.
9. Шиманська В. В. Ted Talks як чинник формування професійної компетентності в усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. *Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики* : збірник матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 10 травня 2023 р. [Електронне видання]. Рівне, 2023. С. 339–342.

Положення, висновки і результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка; засіданнях кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; засіданнях наукового семінару з проблем методики навчання іноземних мов кафедри іноземних мов для природничих

факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка; засіданнях науково-методичного семінару кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Апробація результатів дослідження здійснювалась на конференціях різного рівня, зокрема:

VII Міжнародній науково-практичній конференції «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти» (Львів 9-10 березня 2023), форма участі – публікація тез, усна доповідь на тему «Формування компетентності в усному англійському професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх екологів»;

Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика» (Дрогобич 27-28 квітня 2023), форма участі – публікація тез, усна доповідь на тему «Рольова гра як ефективний метод формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійському спілкуванні майбутніх екологів»;

IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку лінгвістики та лінгводидактики» (Рівне, 10 травня 2023), форма участі – публікація тез, усна доповідь на тему «Ted Talks як чинник формування професійної компетентності в усному англійському спілкуванні майбутніх екологів».

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

10. Shymanska V. Ecology: Vocabulary & Speaking: навч.-метод. практикум. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2023. 89 с.

Додаток Е

Довідки про впровадження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

<p>вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна тел. факс (032) 261-60-48, тел. 260-34-02 http://www.lnu.edu.ua e-mail: lnu@lnu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02070987 Державна Катаньська служба України МФО 820172, р.р. UA 468201720343101002200001061 № свідоцтва 17701483, ін. пол. № 020709813029 Валютний рахунок UA613223130000026009000028110, UA273223130000026005000028567 в Укресімбанку м. Львова МФО 322313 № <u>3175-Н</u> від <u>18.12.2023</u></p>	<p>1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine Phone Fax: +38 (032) 261-60-48, 260-34-02 http://www.lnu.edu.ua, e-mail: lnu@lnu.edu.ua Code EDRPOU 02070987 State Treasury Service of Ukraine MFC 820172, Settlement Acc. UA 468201720343101002200001061 Certificate No. 17701483, Tax IN020709813029 Foreign Currency Acc.No. UA613223130000026009000028110, UA273223130000026005000028567 in Lviv Branch of Ukreximbank MFO 322313 на № _____ від _____</p>
--	--

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Віри Володимирівни Шиманської на тему:
«Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Основні результати дисертаційного дослідження В. В. Шиманської активно впроваджуються у навчально-виховний процес кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка.

Дисертанткою представлено науково-методичні матеріали щодо можливостей використання методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, апробовано розроблений нею навчально-методичний практикум «Ecology: vocabulary and speaking» («Екологія: лексика і говоріння»). З метою перевірки ефективності обгрунтованої Шиманською В. В. методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів впродовж 2020-2023 н.р. на базі кафедри іноземних мов для природничих факультетів був проведений методичний експеримент. Учасниками методичного експерименту стали 80 студентів першого та другого року навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей «Екологія», «Науки про Землю», «Біологія та здоров'я людини: середня освіта» Львівського національного університету імені Івана Франка. Результати методичного експерименту засвідчили ефективність запропонованої методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів у практиці іншомовної комунікативної підготовки студентів Львівського національного університету імені Івана Франка, а відтак – доцільність застосування у навчально-виховному процесі ЗВО України розробленої дисертанткою підсистеми вправ та навчально-методичного практикуму.

Впровадження результатів дослідження В. В. Шиманської на тему «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів» обговорено і затверджено на засіданні кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету (протокол № 5 від 09.11.2023).

Проректор з наукової роботи,
академік НАН України, доктор хімічних наук,
професор Львівського національного
університету імені Івана Франка

Роман Євгенович ГЛАДИШЕВСЬКИЙ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул.Ст.Бандери, 12, м. Рівне, 33028, тел. (0362) 63-42-24, факс (0362) 62-03-56
E-mail: rectorat@rshu.edu.ua, код ЄДРПОУ 25736989

18.12.2023 № 01-12/45

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Віри Володимирівни Шиманської
«Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному
англомовному спілкуванні майбутніх екологів»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Результати дисертаційного дослідження Віри Володимирівни Шиманської з теми «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів» є актуальними й зумовлені необхідністю розвитку лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні у здобувачів освіти як однієї з важливих складових підготовки сучасних фахівців-екологів, готових до ефективної професійної діяльності на міжнародному рівні та спілкування в іншомовному середовищі.

Упродовж 2020-2023 н.р. на кафедрі практики англійської мови та методики викладання здійснювалося впровадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки Шиманської В. В.

Теоретико-методичну основу формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому англомовному спілкуванні майбутніх екологів складає комплекс дидактичних підходів (компетентнісний, діяльнісний, проблемний, професійно орієнтований) та низка методичних принципів. Основними результатами, які були одержані в результаті цього наукового дослідження, вважаємо розроблення і впровадження методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів, укладання навчально-методичного практикуму «Ecology: vocabulary and speaking» («Екологія: лексика і говоріння»).

Відзначимо, що результати цього наукового дослідження, а також сформульовані на їхній основі висновки, становлять практичну цінність для педагогічних працівників, викладачів іноземних мов, науковців, аспірантів, які займаються проблемами викладання іноземних мов та іноземних мов для спеціальних цілей на сучасному етапі.

Результати дисертаційного дослідження В. В. Шиманської «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів» обговорені і схвалені на засіданні кафедри практики англійської мови та методики викладання (протокол №13 від 04.12.23).

Перший проректор

Завідувач кафедри практики англійської мови та методики викладання

проф. Павелків Р. В.

проф. Михальчук Н. О.

0004315

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-21-11, факс: (380-32) 258-26-80
ел. пошта: office@lpu.ua, інтернет: www.lpu.ua

19.12.2023/ № 62-50-633

на № _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шиманської Віри Володимирівни
з теми «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному
англомовному спілкуванні майбутніх екологів»
для здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності: 011 «Освітні, педагогічні науки»**

Упродовж 2020-2023 навчального року в процесі підготовки майбутніх екологів у Національному університеті «Львівська політехніка» здійснювалось впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів».

Матеріали підготовлені в результаті дослідження Шиманської В. В. (автентичні аудіо/відеоматеріали, веб ресурси, комплекс вправ та завдань та методичні рекомендації) використовувались викладачами кафедри іноземних мов під час викладання навчального курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням, Частина-1» для студентів I курсу спеціальності «Екологія».

Використання запропонованих автором матеріалів в освітньому процесі дозволило вдосконалити англomовну компетентність в усному мовленні студентів, інтенсифікувати навчальний процес. Запроваджені стратегії та форми роботи активізували мотивацію, відповідальність та покращили підготовку до занять студентів. Укладання навчально-методичного практикуму «Ecology: vocabulary and speaking» є одним з основних результатів дисертаційного дослідження, що готує до міжнародного спілкування та роботи в екологічній галузі. Рекомендовані до навчання навчальні кейси, рольові ігри сприяли позитивному настрою студентів і їх активної участі в запропонованих завданнях, що дало змогу з одного боку зацікавити студентів, а з іншого бути більш відповідальними у підготовці до виконання завдань.

Дослідження навчання охоплювало 200 студентів. Отримані результати навчання за представленою методикою довели її ефективність і доцільність і можуть бути рекомендовані до впровадження в навчальний процес закладів вищої освіти.

Результати впровадження основних положень дисертаційного дослідження Шиманської Віри Володимирівни «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів» обговорено і схвалено на засіданні кафедри іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка» (протокол №05 від 18.12.2023 р.).

Проректор з наукової роботи
д. т. н., професор

Іван ДЕМІДОВ

видавництво Скріп І. В., тел.: 0962337777, акція 02071010, Видавництво Львівської політехніки. Наклад 5000. Зам. 220190. 2022.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шиманської Віри Володимирівни
«Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному
англомовному спілкуванні майбутніх екологів»
(на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки)

Результати дослідно-експериментальної роботи Шиманської Віри Володимирівни впроваджувались в освітній процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Науково-методичні розробки Шиманської В. В., зокрема навчально-методичний практикум з формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні майбутніх екологів, підсистема вправ, критерії відбору навчального матеріалу, критерії та показники рівнів сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні майбутніх екологів, методичні рекомендації з організації і проведення практичних занять з англійської мови на засадах компетентнісного, діяльнісного, проблемного, професійно-орієнтованого підходів, зразки навчальних завдань використовуються в освітньому процесі з метою забезпечення підвищення ефективності оволодіння майбутніми екологами англійською мовою за професійним спрямуванням.

Сформульовані Шиманською В. В. ідеї, положення та висновки, а також підготовлені методичні розробки сприяли досягненню максимально високих результатів у використанні запропонованої методики й забезпечили підвищення рівня сформованості лексичної компетентності у професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні майбутніх екологів, що свідчить про ефективність запропонованого підходу та доцільність його впровадження в освітній процес.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Шиманської В. В. на тему «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні майбутніх екологів» були затверджені на засіданні кафедри іноземних мов (протокол №11 від 28.11.2023 р.).

Завідувач кафедри іноземних мов,
кандидат педагогічних наук, доцент

Анастасія ТРОФИМЕНКО

Перший проректор,
кандидат історичних наук, доцент

Володимир ДУБІНСЬКИЙ

Підпис засвідчую
Т.Трофименко
(прізвище)
Начальник відділу кадрів
І.Олінік
(підпис)

Підпис засвідчую
В.Дубінського
(прізвище)
Начальник відділу кадрів
І.Олінік
(підпис)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Ужгородська, 26, м.Мукачево, 89600, телефон/факс (03131) 2-11-09
E-mail: www.msu.edu.ua, info@msu.edu.ua, код ЄДРПОУ 36246368

16.11.2023 № 2683

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шиманської Віри Володимирівни
на тему:**

**«Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному
англомовному спілкуванні майбутніх екологів»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки**

Мукачівський державний університет продовж 2020-2023 рр. здійснював апробацію та впровадження результатів дисертаційного дослідження Шиманської Віри Володимирівни на тему: «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів».

Окрім підсистеми вправ, представленої авторкою дослідження, презентовано навчально-методичний практикум «Ecology: vocabulary and speaking» («Екологія: лексика і говоріння»), методичні вказівки щодо змісту навчання і організації навчального процесу згідно із засадами експериментальної методики, зокрема – обґрунтовано етапи навчання, критерії відбору матеріалу, критерії оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів.

У результаті співпраці з дисертанткою було виявлено, що запропонована нею експериментальна методика, яка опирається на використання компетентнісного, діяльнісного, проблемного, професійно орієнтованого підходів, підвищує мотивацію студентів до навчання, а відтак – ефективність навчального процесу, про що свідчать результати післяекспериментального оцінювання рівня сформованості у майбутніх екологів лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні.

На основі висновку про ефективність розробленої Шиманською В. В. методики рекомендуємо її для використання у процесі іншомовної підготовки майбутніх екологів у ЗВО.

Результати впровадження обговорено та затверджено на засіданні кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання Мукачівського державного університету (протокол № 5 від 14 листопада 2023 року).

Перший проректор Мукачівського
державного університету,
д-р екон. наук, проф.

Володимир ГОБЛИК